NORSK FENGSELS- OG FRIOMSORGSFORBUND (NFF), FELLESORGANISASJONEN (FO), LANDSORGANISASJONEN I NORGE (LO) OG LANDSORGANISASJONEN STAT (LO STAT)

SÅRBARE DOMFELTE I STRAMME BUDSJETTER

REFERAT FRA DEN 24. KRIMINALPOLITISKE KONFERANSEN

– Sundvolden 09. - 10. mars

2017

INNHOLDSFORTEGNELSE

INNHOLDSFORTEGNELSE **2**

PROGRAM **3**

DAG 1: TORSDAG 09. MARS 2017 ..... **4**

ÅPNING V/ RENÉE RASMUSSEN, LO-SEKRETÆR 4

FREMTIDENS KRIMINALOMSORG 6

- I TRYGGE RAMMER V/ POLITISK LEDELSE, ANETTE ELSETH, STATSSEKRETÆR I JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET 6

FRAMTIDAS KRIMINALOMSORG V/ MARIANNE VOLLAN, KRIMINALOMSORGSDIR. 20

STORTINGSMELDING 37: SLIK VAR DET TENKT OG SLIK HAR DET BLITT V/ BJØRN KROGSRUD, TIDLIGERE REGIONDIREKTØR I KRIMINALOMSORGEN REGION SØR 43

KRIMINALPOLITISK DEBATT 60

DAG 2: FREDAG 10. MARS 2017 ..... **99**

LETTERE PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE - OM OMFANGET AV PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE I NORSK KRIMINALOMSORG V/ ERIK SØNDENAA, FORSKER....99

HVEM ER DE OG HVA TRENGER DE? ØYSTEIN GROV, OVERLEGE, SPESIALIST I BARNE- OG UNGDOMSPSYKIATRI, BETANIEN BUP V27 BERGEN. 119

INNENFOR OG LIKEVEL UTENFOR: OM DE SÅRBARE I FENGSEL V/ HILDE LUNDEBY, KRIMINALOMSORGSDIREKTORATET, TIDLIGERE FENGSELSLEDER VED BREDTVEIT 133

EN LITT BEDRE DAG V/ FREDDY HANSEN, KENNETH SEIERSTAD OG STEFFEN T. AARLIE, RESSURSTEAMET VED ILA FENGSEL OM PSYKISK SYKE ISOLERTE INNSATTE 157

AVSLUTNING V/ RITA BRÅTEN, FORBUNDSLEDER I NFF OPPSUMMERER 179

PROGRAM

Dag 1

11:00 **Åpning** v/ Renee Rasmussen, LO Sekretær med ansvaret for kriminalomsorgen i LO
11:15 **Politisk ledelse:** Anette Elseth, statssekretær i Justis- og beredskapsdepartementet
12:00 Pause
12:15 **Framtidas kriminalomsorg** v/ Marianne Vollan, kriminalomsorgsdirektør
13:00 Lunsj
14:30 **Stortingsmelding 37: Slik var det tenkt og slik har det blitt** v/ Bjørn Krogsrud, tidl. regiondirektør i kriminalomsorgen region sør
15:00 Pause og innsjekk
15:30 **Kriminalpolitisk debatt**. Iselin Nybø (V), Jorodd Asphjell (AP), Rita Bråten (NFF), Mimmi Kvisvik (FO), Hanne Hamsund (FFP). Debattleder Per Henrik Stenstrøm.
17:30 Ferdig for dagen, 20:00 Middag

Dag 2

09:00 **Lettere psykisk utviklingshemmede v/** Erik Søndenaa, forsker ved Kompetansesenteret for sikkerhets, - fengsel- og rettspsykiatri, St Olavs Hospital, avdeling Brøset. Om omfanget av psykisk utviklingshemmede i norsk kriminalomsorg.
09:45 Pause
10:00 **Hvem er de og hva trenger de?** Øystein Grov, overlege, spesialist i barne- og ungdomspsykiatri, Betanien BUP V27 Bergen.
10:45 Pause og utsjekk + snack
11:15 **Innenfor – og likevel utenfor: om de sårbare fengsel v/** Hilde Lundeby, fengselsleder ved Bredtveit fengsel
12:00 Pause
12:15 **En litt bedre dag v/** Freddy Hansen, Kenneth Seierstad og Steffen T. Aarlie. Ressursteamet ved Ila fengsel aktiviserer psykisk syke, isolerte innsatte for å gi dem en litt bedre dag.
13:00 **Avslutning** Rita Bråten, forbundsleder i NFF oppsummerer

DAG 1: TORSDAG 09. MARS 2017

Konferansen ble åpnet kl. 11:15 av konferansier Vidar Vold

ÅPNING V/ RENÉE RASMUSSEN, LO-SEKRETÆR

Kjære alle sammen! Hjertelig velkommen til årets kriminalpolitiske konferanse!

LOs forbund organiserer bredt i sektoren. Vi organiserer fengsels-ansatte, politifolk, ansatte i domstolen, ansatte med sosialfaglig bakgrunn – for å nevne noen. Til sammen samler LO sektoren, og det er helt naturlig at vi derfor engasjerer oss på justisfeltet. Det bærer også årets program preg av, der det spenner seg fra straff til behandling. Vårt mål er bekjempelse av kriminalitet. Trygghet mot kriminalitet er en viktig verdi i velferdsstaten. Når vi sier at vi vil øke innsatsen mot kriminalitet, så mener vi mye mer enn straff. Forebygging er helt grunnleggende. Å gi folk en god utdanning der de utdannes til et arbeidsliv og en politikk der de er høy sysselsetting og lav ledighet er helt avgjørende for å redusere kriminaliteten. Men vi må også ha en kriminalomsorg som i enda større grad enn i dag reduserer tilbakefall til ny kriminalitet etter endt soning. Her er bred og tverrfaglig kompetanse for ansatte i kriminalomsorgen sammen med riktig bemanning veldig viktig.

Vi må også bruke alternative straffemåter som gir bedre rehabilitering enn lukket fengsel, for eksempel ved økt bruk av samfunnsstraff og soning med elektronisk kontroll som alternativ til fengsel. Vårt mål er mindre kriminalitet, færre ofre og færre kriminelle handlinger.

Siden fjordårets konferanse, så har særlig omorganiseringen av kriminalomsorgen fått veldig mye oppmerksomhet. Behandlingen av forslaget til omorganisering av kriminalomsorgen tok veldig lang tid, og det skapte stor usikkerhet og utrygghet blant våre medlemmer.

Det var derfor veldig bra at Stortinget avviste forslaget til regjeringen og positivt at flertallet vedtok å gjennomføre en grundig evaluering med sikte på å styrke og utvikle den fremtidige kriminalomsorgen. Omorganisering kan ikke være et mål i seg selv. Det må føre til en bedre tjeneste. Hverken i denne saken eller i reformen av politiet er dette gitt. Vårt fokus fremover vil fortsatt være kvalitet og innhold i disse viktige tjenestene for samfunnet. LO vil fortsatt være en konstruktiv samarbeidspartner for å utvikle sektoren, men vi vil også si ifra om ting går i feil retning.

I et valgår er det særdeles relevant å ta en fot i bakken og diskutere hvordan fremtidens kriminalomsorg skal se ut. Det blir interessant for deltakerne på konferansen, og meg, å høre hva politikerne har å si om fremtidens kriminalomsorg.

Sittende regjering har kuttet over 150 millioner kroner i kriminalomsorgens budsjett; altså kalt effektivisering. Og da lurer vi jo veldig på om kriminalomsorgen vil få nye kutt? Om det blir enda strammere budsjetter? Kriminalomsorgsdirektoratet, som sitter her, sier at de har kuttet i administrasjon og ledelse, og det er helt sikkert riktig. Men våre tillitsvalgte der ute, dere merker kuttene. Det er dårligere bemanning og økning i vold og trusselhendelser. Og det er mange plasser og nesten ikke noe innhold igjen i soningen.

Det er bra at soningskøen er borte, men nå må politisk ledelse også begynne å snakke om innhold i soningen. Det er ingen automatikk i at vi får en bedre kriminalomsorg med flere soningsplasser. Soningen må også fulles med noe, og vi må ha nok bemanning til å gjøre det. LOs kongress i mai vil blant mye også diskutere justispolitikk. Jeg ser derfor frem til gode diskusjoner på denne konferanse og i tiden fremover om justisfeltet.

Jeg synes faktisk det er litt synd at ikke justisminister Per Willy Amundsen er her, men jeg er veldig glad for at statssekretær Anette Elseth er her, og vi ser frem til å høre hva hun har å si om

regjeringens politikk.

Vi har et spekket program på årets konferanse, og jeg er sikker på at vi får to veldig innholdsrike dager. Jeg skal ikke bruke mer av deres tid. Så la oss komme i gang!

Så velkommen og tusen takk for oppmerksomheten!

FREMTIDENS KRIMINALOMSORG - I TRYGGE RAMMER V/ POLITISK LEDELSE, ANETTE ELSETH, STATSSEKRETÆR I JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET

Takk for invitasjonen til denne tradisjonsrike konferansen.

Jeg heter Anette Elseth og er statssekretær i Justis- og beredskapsdepartementet og er så heldig å ha fått kriminalomsorgen som arbeidsområde. Jeg kommer fra politiet og har permisjon som vaktleder ved Fellesoperative tjenester Vakt og Arrest i Lillestrøm, som er under Øst politidistrikt. Tidligere har jeg vært narkotika-hundefører i politiet i mange år og har et godt og nært forhold til mange dyktige hundeførere i kriminalomsorgen. Jeg kjenner derfor kriminalomsorgen fra et litt annerledes ståsted enn det som er vanlig, men også som en god og nær samarbeidspartner gjennom mange år.

Av min erfaring som politi og nå som statssekretær, er at det er egentlig veldig mange likhetstrekk mellom politi og kriminalomsorg. Selvfølgelig er det noe som er veldig unikt for hver av etatene, men det som kanskje er mest likt, det er at begge etater har mange engasjerte, kompetente og dyktige medarbeidere og ansatte.

Jeg begynner rett på. Vi er alle her opptatt av drapet på Ringerike for litt over en uke siden. Et drap på en innsatt i fengsel har ikke skjedd på over 30 år, og det representerer en enorm belastning for alle dere

i kriminalomsorgen, og ikke minst for de som jobber i Ringerike fengsel. Jeg er også sterkt berørt av det. Dette er en politisak. Vi må nå avvente politiets etterforskning samt rapporter fra fengselet og Kriminalomsorgsdirektoratet. Det er først når dette foreligger at vi kan trekke konklusjoner om årsaker.

Politisk ledelse i departementet får høre enkelte ganger, særlig av politiske motstandere, at vi "bare" er opptatt av fengselskapasitet og soningskø, og at vi glemmer *innholdet* i soningen. Jeg er uenig i den beskrivelsen; at vi prioriterer å ha nok kapasitet i kriminalomsorgen sånn at domfelte slipper å vente i mange år på å få lov til å gjøre opp for seg. Det er riktig og viktig å ha nok kapasitet, fordi det er viktig at folk får gjøre opp for seg og ikke må sette livet på vent i årevis fra dom til soning. Det var da altså situasjonen da Høyre og FrP-regjeringen tok over i 2013 med over 1200 personer i soningskø. Men samtidig som vi ruster opp og bygger nye fengselsplasser, så har regjeringen og FrP sørget for en leieavtale med Nederland inntil vi har nok kapasitet selv i Norge med bl.a. nye fengsler i Agder med totalt 300 plasser.

Men vi prioriterer altså også innholdet i soningen. Og vårt mål er at flere domfelte skal ha mulighet for et kriminalitetsfritt liv etter gjennomført straff. De skal altså bli naboene våre. Dette er en oppgave som ikke kan løses av justispolitisk ledelse eller kriminalomsorgen alene. Vi ser altfor mange eksempler på at innsatte som løslates fra fengsel mangler bolig, arbeid, utdanning, oppfølging av helse, osv. Og da blir veien tilbake til ny kriminalitet kort.

Vi må sørge for at kriminalomsorgen, forvaltningssamarbeidspartene og kommunene går i takt og sammen forbereder for tilbakeføring etter endt straff.

Mange av dere vil nok vite hva som er regjeringens mål og planer for *samordnet* innsats for å redusere tilbakefall til ny kriminalitet. Og dette skal jeg prøve å svare på i innlegget. Jeg skal også ta opp

temaet kapasitet i kriminalomsorgen – nok og riktig sammensatt kapasitet, som er viktig for at kriminalomsorgen kan løse samfunnsoppdraget. Jeg vil naturligvis også komme inn på budsjett og ressurser. Dette er sentrale rammebetingelser for den jobben kriminalomsorgen skal gjøre. Og noen vil kanskje hevde da at penger er det eneste som trengs. Men hensiktsmessig organisering av kriminalomsorgen, det er også viktig. Og til slutt vil jeg ta opp et tema vi alle er opptatte av; vold- og trusler.

For mange domfelte begår ny kriminalitet etter endt straffegjennomføring. Vårt mål er at flere skal mestre en kriminalitetsfri tilværelse når de løslates. Dette arbeidet kan bare lykkes dersom vi samordner innsatsen enda bedre, uavhengig av etatsgrenser og forvaltningsnivåer. Og tilbakeføring og integrering blir jo bedre når de totale ressursene til kriminalomsorgen, friomsorgskontorer og fengsel, helse, skole, NAV, stat og kommune, sees i sammenheng og fungerer godt og koordinert. Det viktigste vi gjør er å sikre kontinuitet og god samordning.

Høyre og FrP-regjeringen er spesielt opptatt av dette. Derfor jobber fem departement sammen om en nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter endt straff. Strategien tar vi sikte på å ferdigstille før sommeren.

Regjeringen har allerede lagt frem flere strategier og planer som styrker tilbakeføringsarbeidet. De bygger på prinsippet der alle skal ta ansvar for helheten og tenke utenfor eget ansvarsområde. Ett eksempel er 0-24-prosjektet, som har som mål å redusere utenforskap og få flere til å fullføre videregående skole. Dette er kriminalitetsforebyggende fordi mange av dem som dropper ut av skolen har større sannsynlighet for å begå straffbare handlinger og bli en av kriminalomsorgens klienter.

Et annet eksempel er ”Bolig for velferd”. Mange innsatte mangler bolig når de løslates eller mister boligen under fengselsstraffen. ”Bolig for velferd” er regjeringens strategi for boligsosialt arbeid frem

til 2020. Målet er å samle den offentlige innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet, inkludert de innsatte.

Vi vet det er en langt høyere forekomst av psykiske lidelser blant innsatte og domfelte enn i befolkningen for øvrig. For å forebygge utvikling eller forverring av psykiske lidelser under straffegjennomføringen, så må også kunnskap om psykiske lidelser styrkes i kriminalomsorgen. Og Høyre- og FrP-regjeringen har allerede styrket tilbudet til innsatte med rusproblemer eller psykiske lidelser med 10 millioner kroner til psykisk syke innsatte på Ila fengsel. Og vi vet også at 65 % av de domfelte som påbegynner straffegjennomføring har et rusproblem. Opptrappingsplanen for rusfeltet er regjeringens plan for å forsterke og forbedre innsatsen overfor de mange domfelte som har et rusproblem.

I 2017 er det bevilget 12 millioner kroner til tre nye stifinnerenheter ved Bjørgvin fengsel, Trondheim fengsel og Indre Østfold fengsel avdeling Eidsberg. Disse kommer da i tillegg til de allerede etablerte enheter ved Oslo og Bredtveit fengsel. Gjennom tiltaket kan de innsatte tilbys rusbehandling i fengsel som følges opp med videre behandling etter løslatelse. Målet er jo at færre skal begå ny kriminalitet når de kommer ut.

Regjeringen er opptatt av at flere domfelte overføres til behandlingsinstitusjon etter straffegjennomføringsloven § 12. Og i 2014 styrket Regjeringen kriminalomsorgen med 10 millioner kr. til økt bruk av overføring til behandlingsinstitusjon – såkalt § 12-soning. Satsingen er videreført, med tydelige resultater. Det er også bevilget 10 millioner kroner i 2017 til å bedre det polikliniske tilbudet innen psykisk helsevern og primærhelsetjenestetilbudet i fengslene, altså i fengselshelsetjenesten.

Innsatte skal aktiviseres også under soning, og de skal ha aktiviseringstilbud som fremmer tilbakeføring til samfunnet. Jeg er fornøyd med at flere innsatte enn noen gang har et aktivitetstilbud, nærmere 80 %. De fengslene vi bygger nå på Ullersmo og Eidsberg

skal tilby 100 % aktivisering. Arbeid og utdanning står for 75 % av all aktivisering i fengslene. Fremdeles er det slik at arbeidstilbudene aktiviserer de fleste innsatte. Her er det utviklingsmuligheter: Skole, NAV og kriminalomsorgen må samordne og målrette innsatsen enda bedre slik at den domfelte får skolegang eller arbeid som øker mulighetene for inntektsgivende arbeid etter soning.

Jeg er også kjent med at kriminalomsorgen etter inspirasjon fra Nederland har igangsatt et forsøk hvor det er enkelte enheter som deler arbeidsdagen i to. Den ene delen av dagen er domfelte i for eksempel arbeid og den andre halvdelen benyttes til aktiviteter som besøk hos lege, bibliotek osv. Og slik nytenkning, det liker jeg, fordi en bieffekt er jo at man får utnyttet fengselsfasilitetene langt bedre.

Så er det elektronisk kontroll som ble etterspurt. Og regjeringen styrker innsatsen slik at flere kan gjennomføre straff utenfor fengsel. Friomsorgskontorene har derfor fått utvidet sitt ansvarsområde i denne regjeringsperioden. Evalueringen av straffegjennomføring med elektronisk kontroll fra i fjor viser at dette er en straffegjennomføringsform som kan bidra til å gi lavere tilbakefall til ny kriminalitet. Og derfor så har regjeringen sørget for å gi penger til å utvide ordningen slik at den totale kapasiteten skal være på om lag 500 plasser i løpet av året. Vi vurderer også om ordningen skal utvides til nye målgrupper. Men elektronisk kontroll skal *ikke* benyttes når dette kan gå på bekostning av den allmenne rettsfølelse. Hensyn til ofre og pårørende skal veie tungt når vi ser på nye målgrupper. Vi er spesielt opptatt av å bruke elektronisk kontroll når det er hensiktsmessig for en gradvis overgang fra å sone i fengsel til et liv i samfunnet. Elektronisk kontroll som et ”utslusingstiltak”, delgjennomføring, må prioriteres høyere, og her kan kriminalomsorgen gjøre mer. ”Samordnet innsats” er stikkordet, og ikke bare mellom kriminalomsorgen og andre etater, men samordningen mellom fengsel og friomsorg, den kan faktisk også styrkes. Og vi vil ha en kriminalomsorg der ansatte og ledelse ute i

fengslene og ved friomsorgskontorene tenker og handler som én etat – fordi kriminalomsorgen skal være sømløs.

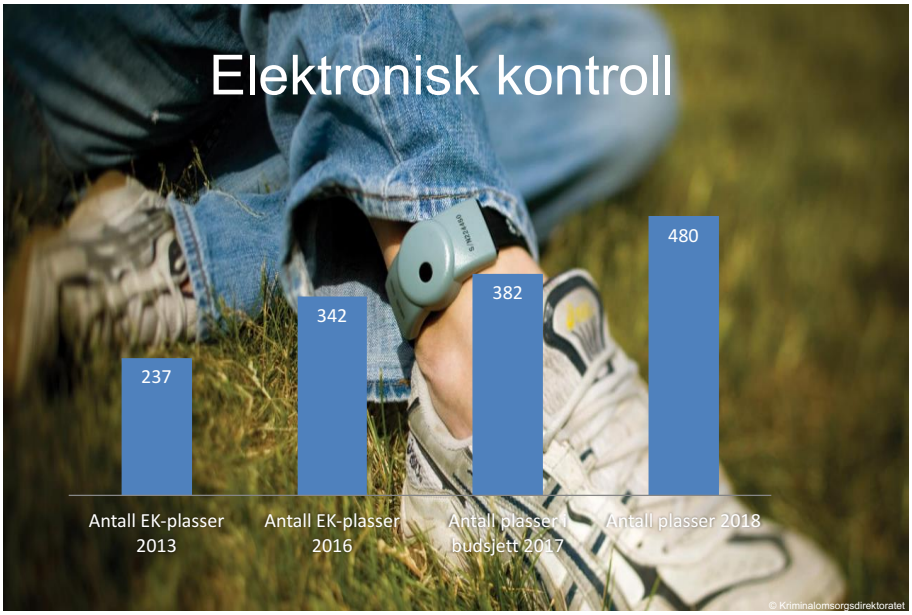

Justis- og beredskapsdepartementet

Vi har også et narkotikaprogram med domstolskontroll (ND), og det er et alternativ til fengselsstraff for de som dømmes for kriminalitet som følge av rusavhengighet. For denne gruppa kan denne straffereaksjonen gi bedre muligheter til et fremtidig liv uten kriminalitet. Regjeringen har i 2017 sørget for bevilgninger slik at ordningen med ND utvides og gjøres landsdekkende. Vi har med dette sikret at alle som er i målgruppen kan dømmes til ND. Her har friomsorgskontorene i tillegg til de to etablerte ND-sentrene i Oslo og Bergen en nøkkelrolle. Friomsorgskontorene har fått stillinger slik at de kan gjennomføre og følge opp. Og ND-sentrene skal være nasjonale kompetansesentre.

Skal kriminalomsorgen lykkes med samfunnsoppdraget, så må den også ha tilstrekkelig kapasitet. Og det var da altså ikke tilfelle da regjeringen overtok. Det var en lang soningskø på over 1200 dommer. Samtidig var det mange fengsler som var nedslitte og

hadde et stort vedlikeholdsbehov. Og vårt mål var derfor å avvikle soningskøen og rehabilitere byggene.

Kriminalomsorgen har innfridd regjeringens forventinger. Per i dag er soningskøen så godt som avviklet. Og per fredag 24. februar var det 336 dommer i soningskø. Så vi må følge med. Ingen soningskø har betydning både for den enkelte domfelte, for samfunnet og for straffesakskjeden som helhet. Uten soningskø vil den enkelte domfelte få en langt mer forutsigbar straffegjennomføring. Og domfelte slipper også å vente på å få gjort opp for seg. At soningskøen er borte betyr at samfunnet har nok fengselskapasitet til å gjennomføre straffer som domstolene har idømt, og det styrker den allmenne rettsfølelsen.

Avviklet soningskø har også stor betydning for resten av straffesakskjeden. Det er positivt at kriminalomsorgen kan fremskaffe varetektsplasser til politiet uten unødvendige flyttinger av innsatte. Og politiet unngår å slippe ut mistenkte som de ikke ønsker å løslate, bare fordi det ikke er ledig kapasitet. Oversitting eller

manglende overføring av varetektsfengslede fra arrest til fengsel innen tidsfristen, er noe som Norge tidligere har fått kritikk for. Men det er nå løst.

Og som politi med erfaring fra dette området, så er det egentlig der jeg har hatt størst frustrasjon med kriminalomsorgen, for det å måtte vurdere å prioritere hvem som skal få den ene plassen som det er ledig kapasitet til, når du har flere, for eksempel en etterlyst multikriminell, en voldsmann eller en overgriper i politiarresten, den prioriteres. Og derfor er jeg og resten av politisk ledelse svært fornøyd med dette resultatet.

Når soningskøen er avviklet, da kan kriminalomsorgen lettere stenge ned og pusse opp gammel bygningsmasse. Det ble bevilget 115 millioner kroner til ekstraordinært vedlikehold i 2016, i tillegg til ordinært vedlikehold. Regjeringen videreførte denne satsingen med 50 millioner kroner i 2017. Og merk! Det har aldri blitt bevilget mer til vedlikehold enn under denne regjeringen.

Det tar tid å bygge fengsler, rehabilitere og vedlikeholde dem. For at regjeringen skulle nå målet om ingen i soningskø og oppgraderte fengsler, måtte vi ta midlertidige grep som kunne gi umiddelbar effekt. Avtalen som er inngått mellom Norge og Nederland om å leie Norgerhaven fengsel har gitt denne effekten. Jeg vet NFF har vært svært kritisk til avtalen med Nederland, men den har hatt en avgjørende betydning for reduksjonen i soningskøen og oversitting i politiarrest. I løpet av dette året skal vi vurdere om leieavtalen skal forlenges eller opphøre. Uansett er det slutt i 2020, for da er lovhjemmelen for leie av fengselsplass i annen stat, den opphører. I mellomtiden er altså planen å få på plass 300 lukkede plasser i Froland og Mandal. Og dette jobbes det for fullt med i departementet, direktoratet, regionen og på lokalt nivå i Agder.

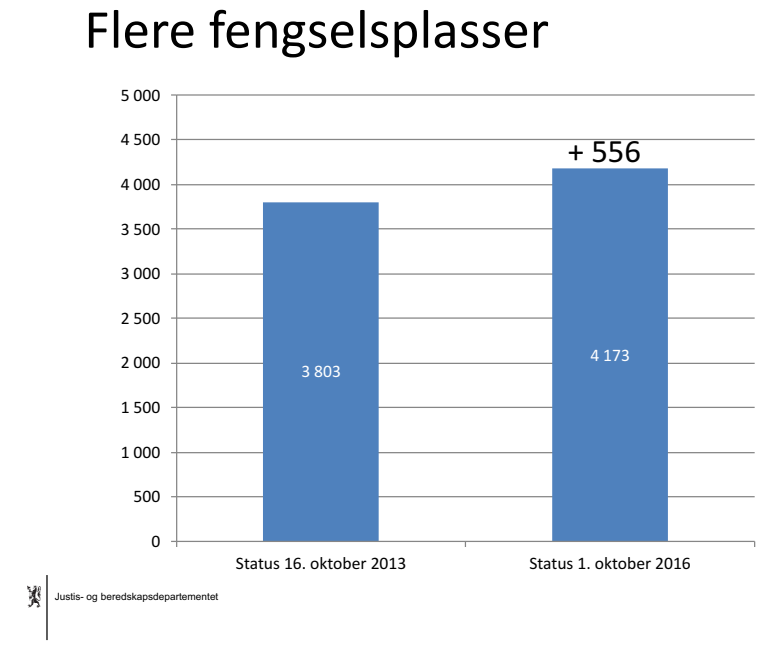

Tidligere president Ronald Reagan sa det ganske treffende: ”Staten er som et spedbarn: en fordøyelseskanal med en umettelig appetitt i den ene enden og ingen ansvarsfølelse i den andre”. Selv om dette bildet ikke er helt i overensstemmelse med den norske velferdsstaten, så har byråkratiet i det offentlige vokst seg stort og tungt i tiår med store oljeinntekter. Verdensøkonomien er usikker, og Norges oljealder er på hell. Uten oljeinntekter i fremtiden, må vi derfor som samfunn være forberedt på trangere budsjetter i årene som kommer. Og med Regjeringens avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, altså den såkalte ABE-reformen, så vil regjeringen redusere utgiftene til offentlig administrasjon. Alle statlige enheter har bidratt. Etater og virksomheter i justissektoren bruker stort sett budsjettene på lønn. Vi er opptatt av at lønnsbudsjettene først og fremst skal gå til tjenesteproduksjon.

Kriminalomsorgen har så langt klart å effektivisere uten å redusere årsverk i tjenesteproduksjonen. Men nå vil vi følge nøye med framover. Og i løpet av 2017 så kommer vi til å gjennomgå driften og

konsekvenser av ABE-reformen. Også vi skjønner at det begynner å nærme seg.

Stortingsmelding 37 som ble lagt frem for 10 år siden, og som jeg ser er på dagsorden, viet ikke oppmerksomhet til hverken Schengen-tilslutningen, grenseoverskridende kriminalitet, utenlandske domfelte eller utbyggingen av elektronisk kontroll. Den ble faktisk skrevet før i-phonen kom til Norge.

Digitaliseringen i samfunnet har skutt voldsom fart og vil fremtvinge at vi for alvor tenker nytt på hvordan kriminalomsorgen kan gjennomføre samfunnsoppdraget mer effektivt og med enda bedre kvalitet. Vi må bruke den muligheten digitalisering gir til å:

- samordne kriminalomsorgen og forvaltningssamarbeidspartenes tjenester

- utveksle informasjon i straffesakskjeden

- styrke innsattes muligheter til å ta ansvar for egen tilbakeføring til samfunnet.

Og vi tar grep allerede i år for å digitalisere informasjonsutvekslingen i straffesakskjeden. Det er bevilget 27 millioner kroner. Politidirektoratet, Riksadvokaten, Domstolsadministrasjonen og Kriminalomsorgsdirektoratet har startet arbeidet og vist at de tenker hele straffesakskjeden når de planlegger digitaliseringstiltak.

Utvikling av digitale tjenester, bl.a. for å styrke innsattes muligheter for egen rehabilitering står også sentralt når nye fengsler etableres. Dette gjelder blant annet i fengslene i Mandal og Froland.

Fengslene skal planlegges med økt bruk av digitalisering. Digitale tjenester skal styrke de innsattes muligheter for egen rehabilitering. Og digitale tjenester skal tilrettelegge for at samarbeidspartnerne kan tilby sine tjenester på en mer effektiv måte.

Jeg regner med at det er en kjent sak i denne forsamlingen at vi ønsket å omorganisere kriminalomsorgen til én etat med to nivåer uten regioner. Regjeringen fremmet derfor et lovforslag som ville gjøre det mulig. Men når lovforslaget om omorganisering ikke ble vedtatt i Stortinget i desember, så ble det fattet et anmodnings-vedtak om evaluering av kriminalomsorgen og alternative modeller for organisering. Og en regjering skal alltid prioritere et anmodningsvedtak fra Stortinget høyt. Og derfor så er vi allerede i gang med det. Departementet har hatt dialog med tjenestemanns-organisasjonene med forslag til et mandat man skal følge opp. Og etter planen skal evalueringen gjennomføres i løpet av våren og sommeren 2017, og rapporten ferdigstilles deretter.

Jeg vil avslutte med å rette oppmerksomheten mot noe vi alle er opptatt av. Vi er bekymret for økningen av registrerte antall vold og trusler i fengslene. Dette gjelder mellom innsatte, mot gjenstander og mot de tilsatte. Kriminalomsorgsdirektoratet var tidlig ute med å varsle oss om utviklingen, og dette har derfor vært, og vil være, tema i styringsmøter mellom direktoratet og departementet. Nylig var dette også på dagsorden i et møte mellom justisministeren, tillits-valgte og vernetjenesten.

Ledere i kriminalomsorgen, fagforeninger og vernetjeneste må jobbe sammen for å analysere tallene og ikke minst foreslå og gjennomføre tiltak. Og vi er fornøyd med at det sentrale arbeidsmiljøutvalget i kriminalomsorgen har tatt tak i utviklingen og har satt temaet høyt på agendaen. Justisministeren kommer også til å invitere tjeneste-mannsorganisasjonene og det sentrale hovedverneombudet til et nytt møte allerede før sommeren. Og der vil vold og trusler stå høyt på dagsorden.

Endringer i fangesammensetningen har vært tema i sammenheng med økningen i vold og trusler. Økt bruk av elektronisk kontroll kan ha betydning for hvem som soner i fengsel. Vi er opptatt av balanse mellom fengselskapasitet med høy og lavere sikkerhet. Vår vurdering er at det trengs flere fengselsplasser, og da med høy sikkerhet. Og

Regjeringen prioriterer derfor å bygge fengselsplasser med høy sikkerhet, bl.a. ved Ullersmo, Eidsberg og de planlagte fengslene i Agder. Jeg registrerer også at flere har tatt til orde for å øke spesialiseringen i fengslene ved å opprette egne avdelinger og fengsler for eksempel for sedelighetsdømte. Vi har allerede noe spesialisering ved å ha egne fengsler for forvaringsdømte og en utlendingsenhet ved Kongsvinger fengsel og to ungdomsenheter. Vi er også opptatt av at kvinner skal sone avskjermet fra mannlige innsatte i egne avdelinger eller fengsler. Men jeg lytter gjerne til råd om vi skal fortsette å øke spesialiseringen. For her er det ikke sort-hvitt. Mange argumenter taler både for og imot. Men foreløpig har ikke regjeringen planer om å øke spesialiseringen.

Som statssekretær med ansvar for kriminalomsorgen vil jeg gjerne bli enda bedre kjent med kriminalomsorgens fengsler og friomsorgs-kontor. Jeg har derfor planer om å ta en besøksrunde nå i vår. Jeg har gjennom mitt samarbeid med hundetjenesten i kriminalomsorgen og i mitt yrke som politi vært innom flere av landets ulike fengsler allerede. Men jeg vil veldig gjerne få enda mer informasjon fra dere som hver dag gjør en flott arbeidsinnsats og som vet hvor skoen trykker. Og det gleder jeg meg til.

Jeg vil derfor avslutte med å takke for oppmerksomheten. Og før jeg sier på gjensyn, så er det tid til noen kommentarer og innspill som jeg kan ta med meg, eller spørsmål. Så da lurer jeg på om vi skal ha et åpent ord, og så kan vi heller avslutte etterpå, hvis det er i orden.

Kommentar fra salen, Rita Bråten: Ja, vi kan være enige i mye av det du sier. Det kommer av at vi har nok samme mål, selv om vi kanskje ønsker enda mer av det med innhold. Det høres veldig flott ut når du sier alt dere har gjort. Og mye av det stemmer, og det er vi helt enige i. Men, som du selv sa, den planen med å kutte i budsjettene, for å få en mer effektiv stat, den har gått utover enhetene i kriminal-omsorgen. Sånn at jeg synes jo det er veldig fint at du sier at nå skal dere analysere, på grunn av at det er helt greit at man skal ha en

effektiv stat, men vi er en liten virksomhet, vi har et lite budsjett, og vi har ikke vært godt bemannet fra før. Og det er klart at da betyr det at de kuttene merkes. Og det å øremerke midler til alle de gode tiltakene du nevnte nå, det har ikke gjort at de enkelte enhetene føler at de er blitt vinnere i det. Så jeg håper at det betyr at dere også er villige til å se på om dere har kuttet for mye i kriminalomsorgen.

Kommentar fra salen, **Anne Yvonne**: Jeg er ND-koordinator ved Troms Friomsorgskontor. Jeg vil komme med én presisering og én oppfordring. Du sa at kriminalomsorgen har fått stillinger til ND. Det har vi ikke, vi har fått midler. Bestillingen var veldig klar, og den gikk tilsvarende fra KDI, med forslag om og en anmodning å opprette nye stillinger som ND-koordinator ved alle friomsorgskontorer. Jeg er én av to eller tre, tror jeg, så langt, for de andre friomsorgskontorene, de valgte å bruke de midlene på oppdekking av MEDTEK i budsjettet. Bare for å ha det presisert.

En annen ting er at jeg vil oppfordre til økt bruk av samfunnsstraff. Det kan idømmes når straffen ellers er under ett års fengsel. Vi ser veldig mange av de som eksempelvis er på hjemmesoning med elektronisk kontroll, er kjempekandidater for samfunnsstraff. I stedet for 21 dager i fengsel, 30 eller 45 dager i fengsel, så få dem på samfunnsstraff og få dem over tid, sånn at vi kan jobbe kriminalitetsforebyggende og rehabiliterende med dem. Jeg tenker at fengsel skal være for de som samfunnet skal beskyttes mot. De andre kan vi fint ha ute. Takk.

Kommentar fra salen, Jannicke Larsen: Jeg er her for FO. Jeg registrerte også at du snakket om dette her med at friomsorgen har fått utvidet ansvarsområde. Og det synes jo vi er veldig bra, men det henger helt sammen med kutt i budsjettet i forhold til hva vi skal ivareta. Og så er det én ting til som jeg synes er kjempebra, det at du sa at dere ønsker å styrke kunnskap om psykiske lidelser. Og så opplever jeg noen ganger at vår kompetanse som sosialfaglige i kriminalomsorgen ikke blir sett eller verdsatt nok. Vi er mange som

for eksempel har videreutdanning akkurat i forhold til det med psykisk helse, og det gir ingen penger, altså det blir ikke verdsatt sånn at vi ser at den kompetansen er ønsket og viktig for kriminalomsorgen. Så det er ikke helt samsvar. Det er viktig å se på hva man har i kriminalomsorgen også og ikke bare i samarbeid med feltet for psykisk helse utenfor kriminalomsorgen.

Kommentar fra salen, Hanne Hamsun: Jeg er daglig leder i For Fangers Pårørende. Jeg ville ta opp en ting som du ikke nevnte og noe som er både veldig bra og litt spesielt tror jeg, i norsk kriminalomsorg, det er at det er veldig mange frivillige organisasjoner som gjør en veldig viktig innsats både utenfor murene men også inne i fengslene. Så siden du hadde lyst til å reise rundt og bli kjent med både fengsler og friomsorgen, så legg til de frivillige organisasjonene, for det er mye verdifullt å hente der. Du er velkommen til For Fangers Pårørende.

Statssekretæren oppsummerer: Tusen hjertelig takk for innspill. Når det gjelder ABE, da, så er det jo ikke kutt, det skal jo være effektivisering. Man skal gjøre tingene smartere, sånn at det er… Men jeg skjønner jo, altså jeg er fullt klar over at det både føles som et kutt og enkelte ganger er det et kutt. Når det gjelder ND, så skal jeg ta det med meg, passe på at midlene blir brukt sånn som de er ment til å bruke. Så det er veldig viktig, og sånne innspill er supert. Så gjelder det økt bruk av samfunnsstraff, det også må jeg ta med meg. Jeg må se litt på som politi, så er vi litt usikre på om det er det beste, å slippe dem løs igjen med én gang. Men det er mer sånn personlig syn. Men allikevel, hvis man får en fornuftig samfunnsstraff, altså hvis det er et godt innhold, så selvfølgelig er jo det helt supert. Så det tar jeg også med meg videre. Når det gjelder psykisk helse, det med samordning og koordinering og bruke egne ressurser innad i kriminalomsorgen, veldig bra innspill. For det er klart at det er mye kompetanse innen fengslene som vi ikke bruker effektivt nok, altså apropos effektivisering. Så det er absolutt noe vi må se nærmere på. Veldig bra. Og For Fangers Pårørende, så ser jeg frem til å også

inkludere frivilligheten og organisasjonene som man kanskje ikke tenker helt naturlig på med én gang man tenker et fengsel eller friomsorgskontor. Så jeg ser frem til å møte dere alle. Og hvis dere har noen innspill, så kom gjerne med det. Jeg setter pris på det. Takk.

FRAMTIDAS KRIMINALOMSORG V/ MARIANNE VOLLAN, KRIMINALOMSORGSDIREKTØR

Takk for invitasjonen. Jeg fant ut at jeg har vært her 8 av 9 mulige ganger. I fjor kunne jeg dessverre ikke komme. Og jeg er glad for å være her nå igjen i år. Dere er jo flinke til å finne stadig sånne små duppeditter som man får med seg, jeg klarer ikke lese det som står på baksida her, men jeg legger til grunn at den er grei. Det er ikke noe skumle saker i den.

Ja, dere har valgt et spennende og viktig hovedtema, tenker jeg, når dere har satt sårbare domfelte på dagsorden. Hva er det som kjennetegner sårbare domfelte? Hva er de beste tiltakene sett i lys av samfunnsoppdraget vårt, nemlig å forebygge ny kriminalitet? Det er litt spennende, for justisdepartementet har i år i tildelingsbrevet, de har valgt å måle oss på tilbakefall til ny kriminalitet. Så det er midt i kjernen av samfunnsoppdraget vårt. Så det blir ganske spennende og krevende, for vi har jo faktisk et ganske lavt tilbakefall internasjonalt sett. Men jeg synes det er spennende å skulle gå løs på det, ambisiøst. Og i det perspektivet, altså hva vi kommer til å bli sett i kortene på og målt på i år, så synes jeg det er spesielt sentralt da å målrette innsatsen vår. Så vi må identifisere hvem som trenger hva.

I mitt innlegg så ønsker jeg å se fremover. Hva er utviklingsrekka for norsk kriminalomsorg, hvilke utfordringer og hvilke muligheter har vi? Hva er ytre endringer? Og hvilke endringer kan og bør vi skape selv? For det kan jo hende at det ligger noe der, at vi kan styre noen endringer også.

Hva skal vi fortsette med og hva skal vi slutte med? Kriminal-omsorgen er en del av et større bilde. Mange liker å si at kriminalomsorgen reflekterer samfunnet for øvrig, at vi er et speil av samfunnet. Jeg tenker i alle fall at vi på ulike vis påvirkes av større samfunnsmessige endringer, sånn som globalisering og migrasjon, økt omfang av psykisk sykdom, økte krav til samhandling. Det er ikke noe nytt for oss å samhandle med andre etater. Men vi ser at det er en økt forventning om mer av det og kanskje med flere, og digitalisering, som også statssekretæren var inne på. Og jeg kommer tilbake til alt dette.

Men aller først. For litt over en uke siden, så var jeg på Ringerike. Som kjent så ble en innsatt drept av en medinnsatt lørdag 25. februar. Det var det første innsatt-drapet på 35 år. Og det er en svært alvorlig og dramatisk hendelse, både for alle på Ringerike og naturlig nok for pårørende til den drepte, men også for kriminalomsorgen som helhet. Saken er under etterforskning, og jeg vil derfor ikke si noe mer om den isolert sett. Men det jeg vil trekke frem her, er den gode jobben som er gjort og som fortsatt gjøres på Ringerike Fengsel. Jeg ble imponert og rørt over måten de håndterer og har håndtert både hendelsen og innsatte og ansatte. Når krisen rammer, så står vi sammen. Og det håper jeg vi klarer også som etat.

Og så skal vi ta de gode diskusjonene om hvordan fordeler vi det budsjettet vi har fått tildelt, hvordan beskriver vi oppdraget vårt og den jobben vi gjør sånn at politikere får lyst til å satse på akkurat oss. Og hvordan skal vi forebygge vold og trusler. Men jeg synes ikke vi skal ta de diskusjonene i samme åndedrag som vi omtaler Ringerikesaken. Til det er det for alvorlig. Jeg kommer tilbake til vold og trusler senere i innlegget.

Videre disposisjon: Når jeg skal se i denne glasskula og tenke: ”Hva er fremtidens kriminalomsorg? Det er sikkert mye man kunne tatt frem der, men jeg har valgt å konsentrere meg om tre hovedpunkter. Og noe av det er litt beslektet med det som statssekretæren var inne på.

For det første, så står vi i og foran tidenes utbygging av straffe-gjennomføringskapasitet. Og det gjelder ikke bare fengselsbygg, men det gjelder også EK. Så både i fengsel og i samfunn så får vi en utvidet kapasitet. Digitalisering er nevnt. Og så ønsker jeg å snakke om hvordan vi kan videreutvikle dette med sømløshet.

Men først noen refleksjoner som et bakteppet eller som en slags innramming, det er kanskje nyttig når man skal se fremover. Hva er det som er nytt og hva er det som er som før i det vi holder på med? Så tenker jeg at mye er jo som før, vi skal faktisk fortsatt drive med gjennomføring av straff og varetekt. Vi har hovedmålet, vi skal forebygge ny kriminalitet, og vi skal sørge for sikkerhet underveis, vi skal motivere til endring; så enkelt, så vanskelig. Vi har et dilemmafylt oppdrag. Og levekårsproblemene hos våre domfelte, det er jo blitt illustrert med mange ulike undersøkelser. Det viser at vi fortsatt har mange av de samme utfordringene som før. Sammensatte problemer på mange fronter. Og for å løse det, så krever det tverrfaglighet, samtidighet og kontinuitet, og innsatsen må være samordnet. Så hoved-/kjerneoppdraget ligger der for så vidt på mange måter som før. Så synes jeg og samtidig at det er mye nytt. Hvis vi da, la oss si tar et 10-årsperspektiv, hva er det som er nytt? Da er det noen trekk som vi ser: Hvem soner straffen hvor? Der har vi sett en forskyvning. Stadig flere gjennomfører straff i samfunnet. Og det er jo en villet politikk, og det er jo en villet faglighet at de som kan, skal gjennomføre straff i samfunnet. Og så får det da noen konsekvenser for hvem som soner i fengsel, hva er sammensetningen der. Et annet trekk er at det er jo betydelig færre unge i våre fengsler. Det er blitt en liten endring i år, vi har fått en liten økning i antall unge som er i ungdomsenhetene våre. Men likevel generelt, hvis vi sammenligner med 10 år tilbake, så har jo det tallet stupt. Flere utlendinger har vi fått i denne perioden. Et endret kriminalitets-bilde. Jeg kommer litt tilbake til det. Men ett stikkord er i alle fall radikalisering som kan lede til voldelig ekstremisme. Vi har nok hatt altså voldelige ekstreme retninger før, men den utbredelsen av det knyttet til internasjonaliseringen, det er jo en endring vi ser. Og hva

slags rolle har vi i det?

På en helt annen kant, flere kjønnsidentiteter, det er jo noe vi også må forholde oss til i kriminalomsorgen. Jeg ser også at vi har flere tilsynsorganer som ser oss i kortene, som har litt ulike blikk når vi ser. De har litt ulike lovgivninger de skal ivareta. Noen for så vidt gamle kjente som sånn arbeidstilsyn, el-tilsyn, ulike aktører innen helse, men vi har sivilombudsmannens forebyggingsenhet, likestillingsombudet fatter interesse for oss. Det er også et endret trekk, ser jeg. Så tror jeg og at… det kan jo hende Hanne Hamsun kan bekrefte det, men hvis vi og ser på litt… er det og et trekk, det tror jeg det er, at vi har en forsterket innsats overfor andre grupper enn akkurat den domfelte. Vi ser litt større på det. Pårørende og familier til den domfelte er jo ett perspektiv. Et annet perspektiv som jeg har vært opptatt av lenge og som vi har begynt å gjøre en jobb på nå er: Kan vi gjøre mer for ofrene for kriminalitet? Jeg tror kanskje vi har noe å gå på der, jeg tror kanskje det noen ganger ikke er så mye som skal til heller. Men det ser jeg og som et trekk, da.

Flere samarbeidsparter, økte krav til samhandling, det har jeg nevnt. Så er det ett trekk som vi ser i ganske mange andre land, at de opplever faktisk en nedgang i behovet for straffegjennomføringskapasitet. Mens vi bygger og bygger, hva er dette her for noe, altså noe som tilsier at ikke en sånn utvikling som vi ser i en del andre land. Og som jeg pleier å si, vi har også såpass store vedlikeholdsbehov, sånn at skulle vi da få noe restkapasitet når alle byggene våre står ferdige, så har vi en løsning for det også. Men akkurat til det der med behov for straffegjennomføringskapasitet, så har jeg bare lyst til å vise denne plansjen, jeg tok med en rykende fersk statistikk på anmeldte lovbrudd i 2016, som jeg synes var litt interessant. Anmeldte lovbrudd i 2016 er på det laveste nivået som er registrert med denne typen statistikk. Og det dette egentlig viser, i korte trekk, er at det er vinningskriminaliteten som står for det meste av nedgangen. Når det gjelder vold, så er det sånn at vi fikk en økning på de mindre alvorlige voldsforbrytelsene, men av den mer alvorlige

voldstypen, der var det noe færre enn før. Men så er det et interessant funn, og det er at i 2016, så var det betydelig flere tilfeller av mishandling i nære relasjoner som ble anmeldt. Og så til sammen, de ulike faktorene der, så er økningen i anmeldte *kroppskrenkelser*, som det nå heter, og mishandling i nære relasjoner, på 4 %.

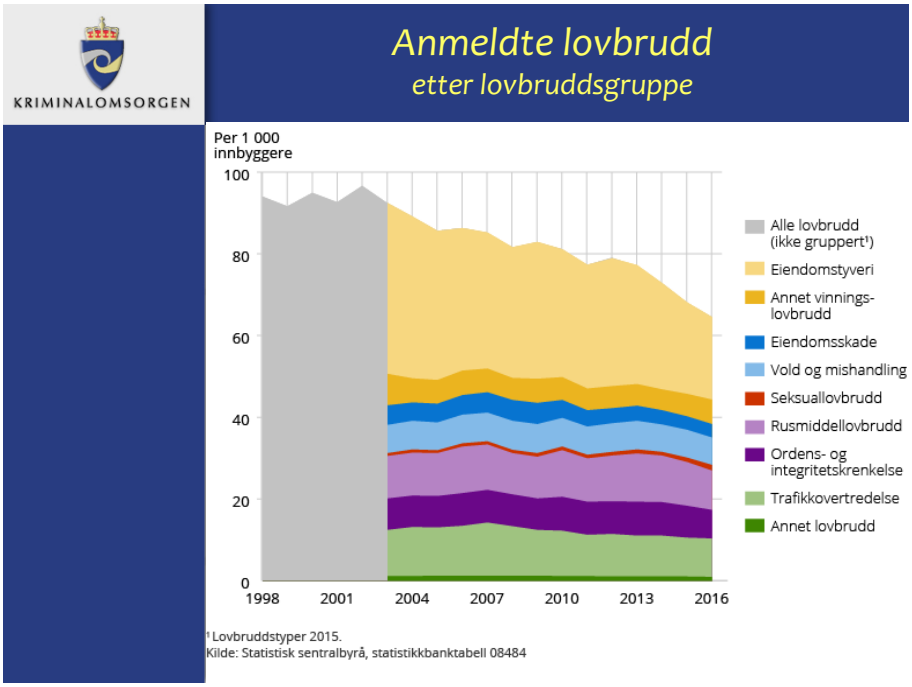

Seksuallovbrudd, der er det anmeldt 24 % flere enn året før, og 48 % flere enn i 2014. Hva betyr så disse tallene for oss? Altså dette er jo anmeldelser, og det tar jo og tid for anmeldte lovbrudd er behandlet, og i hvilken grad det leder til dom, det er jo neste steg. Men hvis vi ser sammenlignet med tallene våre i booking, så kan vi alle fall se at mottatte dommer innen vinningskriminaliteten har ligget mer eller mindre stabilt i perioden. Men vi ser av funn at det er stadig flere mindre dommer, stadig færre korte dommer i den kategorien. Og det forskerne sier er at det er ingen klar sammenheng mellom nedgang i anmeldt kriminalitet og bruk av fengsel eller andre straffalternativ. Det gjelder både i Norge og i en del andre land. Årsaken er at en

svært liten del av anmeldte lovbrudd ender opp i en fengselsstraff. I Norge ca. 3-4 %. Så det er jo sånn vi tar med oss når vi lager våre prognoser. Jeg synes den var litt interessant å vise. Så det var på en måte noen sånne trekk som jeg tenker si noe om, i forhold til oppgavesida vår: Hvem er det vi har med å gjøre, hva er noen sånne store endringer, hva er "kundegrunnlaget" som jo ikke vi velger selv.

Og så er det verktøyene. Da er det sikkert flere man kunne nevne. Men jeg har nå nevnt opp noen. Og før jeg går løs på dem, så er det jo dette med det vi har i overskriften i programmet også, det med de stramme rammene. Jeg har ledet kriminalomsorgen i 8 år, og jeg har vel for så vidt aldri opplevd at noen har ment at vi har hatt noe annet enn stramme rammer. Det er ett perspektiv. Men jeg må jo skynde meg med én gang å si det at ingen etatsleder vil heller si at ikke vi kunne fått til enda mer hvis vi fikk økte ressurser, eller i dette tilfellet ikke fikk disse kuttene. Og jeg må jo si at jeg var veldig glad for det jeg hørte statssekretæren sa, og som jeg tror vi alle noterte oss, at nå skal man se på de ABE-kuttene og vurdere om vi kanskje er ved en eller annen grense. For jeg er den første til å si at jeg tror alltid vi har noe vi kan gjøre på en litt annen måte, noe å gå på, og så er det allikevel, på ett eller annet tidspunkt så vil det være en grense. Så jeg synes det er veldig positivt at det blir sett nærmere på det.

Og så må det jo fremheves og at det har jo blitt gjort store satsninger på kriminalomsorgen som kommer oss til gode, store økninger på bygg, EK, vedlikehold, rus, psykiatri, altså en del satsninger på andre beslektede områder som får direkte betydning for oss. Men på tross av disse satsningene, så er det like fullt fegangs med det nedtrekket vi har fått hvert år, og da er det jo først et forslag fra regjeringen, og så blir jo ofte det doblet når det kommer til Stortinget. Og jeg ser jo dette i dialogen med både departement og politisk ledelse, skriver om det i årsrapporten, dere vil se det i årsrapporten og i referater som legges på intranett. Så det er ikke sånn at det er noe sånn glavalag mellom meg og politisk ledelse. Men jeg var glad for det jeg hørte, og vi alle noterte oss det. Men det kan for så vidt være et håp

om at vi ikke blir utsatt for kutt, men så ser jo og jeg at det er noen ytre faktorer, det er noe med oljepenger, jeg tror vi som etat må være forberedt på at vi i alle fall hele tiden må se på hvordan vi løser oppgavene våre. Og det tenker jeg for så vidt er en sånn inngang vi må ha til jobben vår, enten vi er i oppgangstider eller nedgangstider, så må vi jo hele tiden se på det, sånn at vi får best mulig kvalitet på en mest mulig effektiv måte.

Men da til disse verktøyene. Og da er bemanningen det aller viktigste verktøyet vi har, tror jeg. At vi har høy kompetanse, ikke bare nok bemanning, men og riktig bemanning. En utdannelse fra KRUS er høgskole.

Jeg tok med en plansje bare for å si litt om utvikling i bemanning på aggregert nivå sånn fra 2012 til 2016, bare sånn for å vise litt hvor er det liksom oppgang og nedgang. Og så er jeg helt klar over at det kan godt hende at på lokalt nivå, så vil du sitte og tenke at dette bildet kjenner ikke jeg meg helt igjen i, dette er de overordnede tallene. Det viser denne linjen som går veldig bratt ned, det er på region-administrasjon. Og de store hovedgrunnene til den nedgangen er at vi slo sammen to regioner og også at vi sentraliserte tjenesten lønn

og regnskap, gjorde det til én sentral økonomienhet. Vi ser og en nedgang på fengselsledelse. Vi har hatt mange sammenslåinger. Den rosa linja, det er straffegjennomføring, årsverk knyttet til straffegjennomføring. Så den, på aggregert nivå, så ligger den relativt stabil.

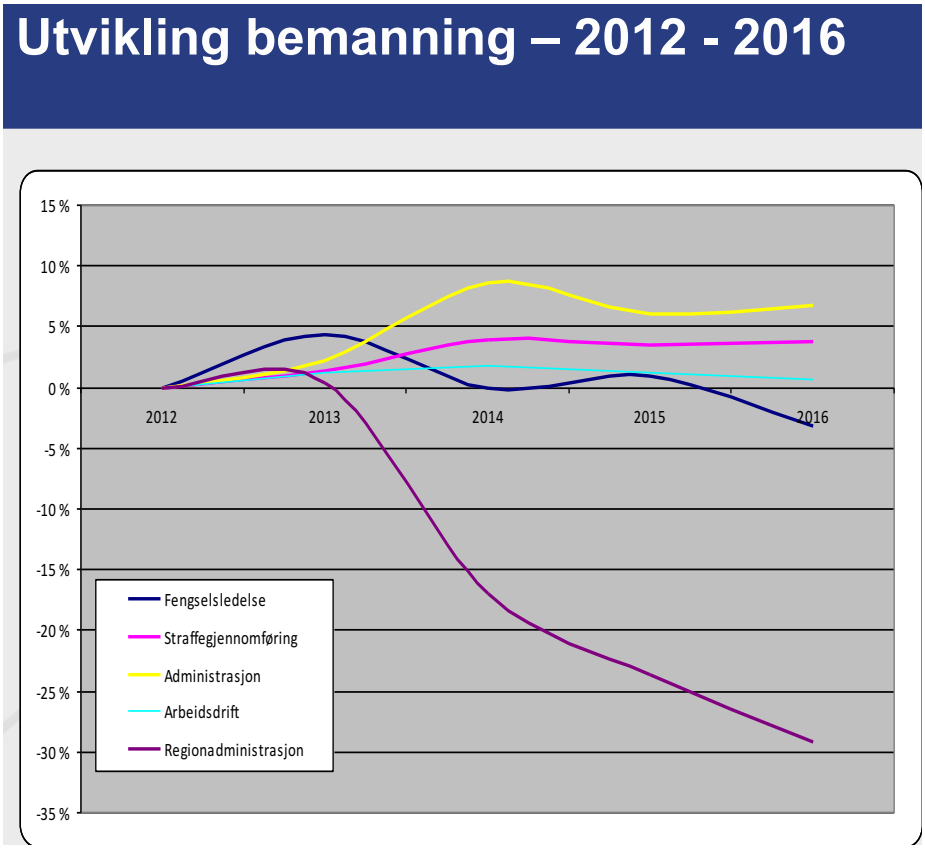

Ja, så tenkte jeg om litt å gå over til hus og lenker osv, der vi og har viktige, viktige verktøy for det vi skal gjøre.

Men før det så har jeg lyst til å si bare to ord om organisasjons-utvikling, organisasjonsendring. Vi fikk ikke en omorganisering. Jeg har lyst til bare å spole litt tilbake på hvorfor jeg ønsket en tonivåmodell. Det var for det første en kvalitetsforbedring ved økt sømløshet med domfelte i sentrum. Jeg er overbevist om at større

grad av felles ledelse på lokalt nivå der hele straffegjennomføringsmenyen er tilgjengelig og med bedre utnyttelse av fellesressurser ville gitt oss en enda bedre kriminalomsorg, kombinert med spesialenheter på enkelte områder. En omorganisering i en tonivåmodell innebærer en styrking av lokalt nivå, for eksempel jurister på alle lokale enheter som skal fatte vedtak. Så det var kvalitet. Det var min hovedinngang til det. Det andre forholdet, det er at jeg mener det ville gitt oss en bedre styrt og en mer enhetlig kriminalomsorg hvis strategiske oppgaver samles ett sted, at ikke vi får sprik på viktige, strategiske områder.

Så er det sånn at fordi om det ikke ble akkurat den organisasjonsmodellen, så betyr ikke det at vi ikke skal videreutvikle oss. Så jeg mener at vi må se på hva var det som kom av oppspill og innspill i den prosessen og hva kan vi gjøre, hva kan vi gå videre med innen dagens modell. Så det kommer jeg raskt tilbake til.

Sømløshet er et stikkord på det. Digitalisering, det er et annet hovedområde jeg ønsker å gå videre med. Oppgavefordelingen mellom nivåene i kriminalomsorgen er det tredje området. Og hvordan vi kan styrke det lokale nivået og sikre at mest mulig av ressursene i kriminalomsorgen skal gå til tjenesteproduksjon, det vil og bli helt sentralt i det videre arbeidet.

Så vi står altså foran og midt i tidenes utbygging av straffegjennomføringskapasitet. Jeg tror vi må vel tilbake til 1862 før vi fant noe lignende. Og statssekretæren har nevnt det. Jeg har noen andre bilder, det var et veldig fint bilde fra Agder, så jeg, der alt var fiks ferdig. Jeg har noen andre bilder fra Agder. Vi har ikke kommet så langt enda, men det skal bli veldig fint. Men jeg har lyst til å legge til i dette her med kapasitet-kvalitet; For meg er det en veldig nær sammenheng mellom de to. Jeg mener det at vi får slutt på kø og skyhøyt belegg, det er ikke bare en politisk ambisjon, jeg mener at det er kjernen av vårt oppdrag også, vi skal faktisk bidra til å trygge samfunnet, og da er det et viktig element, og at domfelte kommer i

gang med soningen og videre på livet sitt. Og også det at vi kan fornye bygningsmassen. Og det er jo Nederland som har bidratt til det. Og jeg vet at det er mange her som er negative til Nederland. Jeg skal snart gi et råd med tanke på skal vi ha Nederland hele den perioden som er mulig, eller skal vi si nei til de 242 plassene med det resultatet at vi vil da få et høyere belegg her hjemme i Norge og kanskje ikke få gjort de utbedringene vi nå har på planen. For jeg mener nemlig at sammenhengen mellom kapasitet og kvalitet ligger i det at vi må jobbe fortsatt med et belegg ned mot 90 %. Og vi har skrevet det i dokumenter opp igjennom hele tiden, og det må vi holde fast ved. Det gir bedre mulighet til å plassere rett innsatt på rett sted, og det gir bedre bemanning per innsatt. Og ikke minst vil de nye byggene gi aktiviseringsmuligheter til alle innsatte. Det er viktig både for sikkerhet og for kvalifisering. Så er det sånn at de fleste innsatte er i fengselet i relativt kort tid. Ansatte skal ofte være der i et langt yrkesliv. Nye bygg er gode rammer for et godt arbeidsmiljø.

Og så tenkte jeg at økningen av EK , det er jo et innhold som ikke bare er kapasitetstiltak. Vi vet at det virker. Her er vi da på Eidsberg, og så ser vi… og så kan jeg ikke dy meg, dette er ikke fra Eidsberg, det jeg viser nå, altså, men det er et bilde jeg ofte har brukt som et symbol på at vi har et vedlikeholdsetterslep.

Men det er liksom litt derifra til dette, da. Kanskje litt vanskelig å se stjerna akkurat her, men det er jo et voldsomt sprang, veldig moro altså at vi får de nye byggene. Og vi har jo og sett at det er måten vi har jobbet med de standardiserte, denne her "modell 2015"; det har hjulpet oss til å få fart sånn at når vinduet står åpent, så kan vi få de utbyggingene.

Ullersmo-Eidsberg, 200 plasser åpner i juni i år. Så vet jeg at det er gjort en kjempejobb på Oslo og region Øst i forbindelse med den store omstillingen som dette henger sammen med, veldig bra jobbet rundt det.

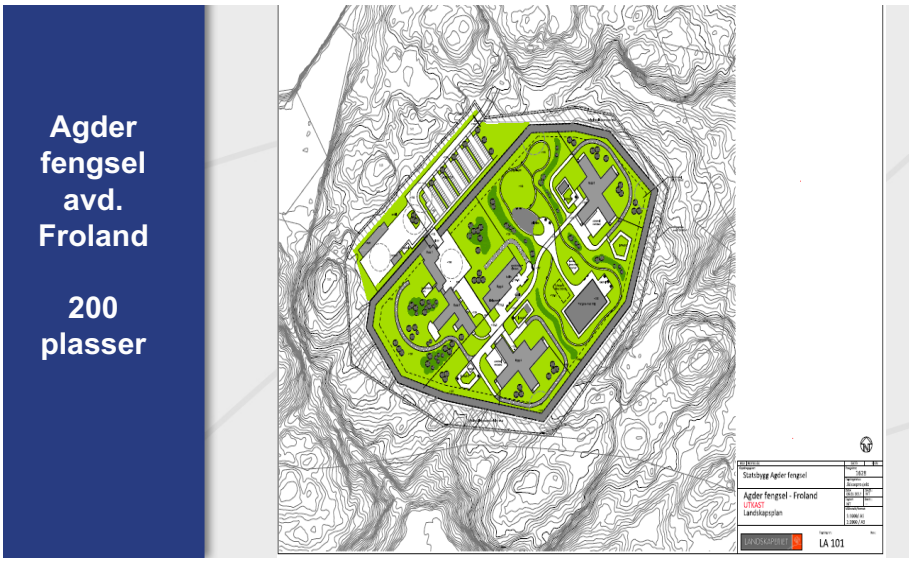

Dette er litt mer sånn Agder ser ut nå. Men vi håper jo at vi veldig fort er på det andre veldig fine bildet som ble vist. Vi får 100 plasser i avdeling Mandal, og vi får 200 plasser i avdeling Froland.

Agder fengsel avd. Mandal

100 plasser

Vi bygger i samme stjerneformen som vi har på Eidsberg og Ullersmo, 2 etasjer med boavdeling. Og så er det aktivisering til alle på grunnplanet der. Det er veldig, veldig bra.

M2015 Boavdeling

2 etasjer

á

48 plasser

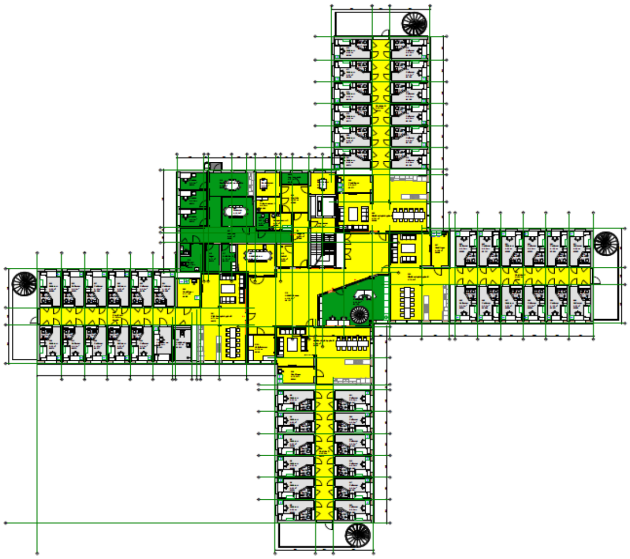

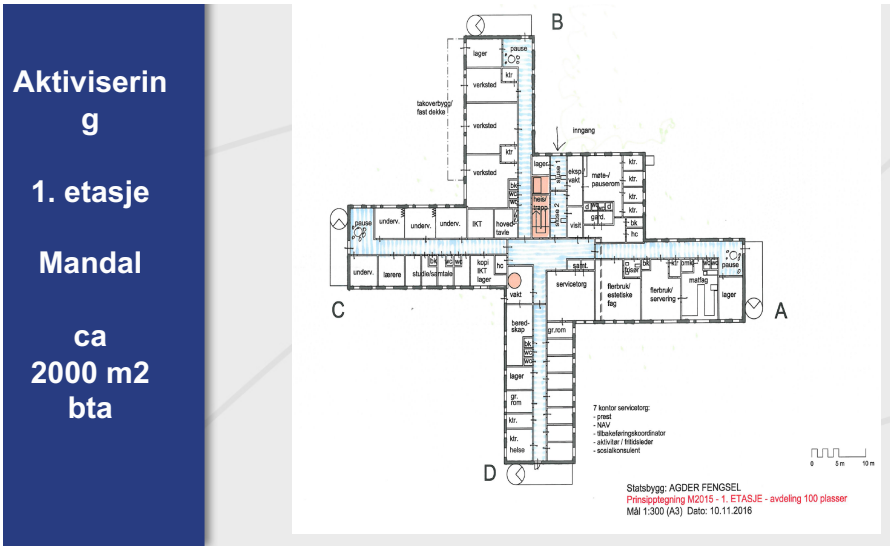

Straff i samfunnet, der øker vi og. Det er jo allerede beskrevet, at vi da fra årsskiftet skal opp i omkring 500. Og så hørte jeg og, og det er jeg veldig glad for at jeg hørte, at det kan være aktuelt og å utvide ytterligere på hvem som skal få EK, det er kjempespennende å gå inn i den diskusjonen. For det vi i alle fall vet er at dette gir gode resultater, positive evalueringer og lavt tilbakefall.

Så er jeg og glad for at ND nå er landsdekkende. Jeg synes sånne ordninger, når man har hatt de over ganske langt tid, sånn som vi for så vidt først gjorde med EK, og så med ND, så er det jo gledelig at det blir et tilbud for alle i målgruppa uansett hvor man måtte bo.

Så har det vært gjort en kjempejobb med § 12, så honnør til alle som har bidratt til det! Der må vi fortsatt stå på, det er et viktig område fremover og. Og vi må se på hvordan vi kan utnytte alle plassene på Elevator og få utnyttet alle muligheter på det.

Så til digitalisering. Da har jeg lyst til aller først si at det er ikke sånn at vi er ukjent med digitalisering, altså fra EK til denne plansjen, så er det kort vei. Vi har i grunnen et stort digitalt fengsel i Norge. Så vi er ikke helt ukjente med det. Det er noen overordnede føringer som

ligger der, digitaliseringsrundskriv. Så det er ikke bare vi som må se på dette, men jeg tenker jo først og fremst at det ligger mange muligheter i det. Statssekretæren var også inne på dette samarbeidet med de andre aktørene i straffesakskjeden. Det hadde et veldig forvirrende navn lenge, for det het Stifinner II, og det er ganske krevende for oss som har et annet meningsinnhold i ordet "Stifinner", så vi har heldigvis fått bidra til at det nå skal hete ESAS. Jeg vet ikke om det er noe lettere, men det er i alle fall ikke fullt så lett å blande med det vi har hos oss.

Så jobbes det mye med digitalisering i Agder-prosjektet. Ja, denne her var jo så digitalisert at… her er det i trinn, ser dere. Dette bildet skulle jeg si litt mer om, for det er litt hva man gjør i Agder. For der man er nå, der arbeider man veldig. Jeg må si at det kom veldig mange spenstige og spennende forslag fra lokalt nivå i Agder på dette området. Så vi er i en utredningsfase. Så hvis dere ser ting her, så er det ikke sånn at det er vedtatt. For eksempel dette med *kroppsscanner*, eller *body scanner*, det vet jeg at det er mange ulike meninger om. Det er ikke sånn at vi nå har vedtatt at det skal

innføres i kriminalomsorgen. Men vi skal i alle fall ikke bygge nye bygg som ikke har tatt høyde for at det kan bli en mulighet. Og hovedmålene på alt det som gjøres her, det er å finne digitale løsninger som effektiviserer arbeidsprosesser for både ansatte, innsatte og samarbeidspartnerne. Og så har det vært et veldig viktig premiss for meg hele veien, at det å styrke det digitale området skal ikke fjerne verdien av den menneskelige kontakten. Men vi skal frigjøre mer tid til miljøarbeid, at du slipper å drive med lapper og sånn, at du kan få mer inn på det digitale. Så har prosjektet, synes jeg, en sånn veldig fin strategi. Det sikter seg inn på små suksesser i stedet for store fiaskoer. Men veldig bra jobbet i Agder, altså, det må jeg si! Det var veldig moro når jeg var der for et par uker siden og så.

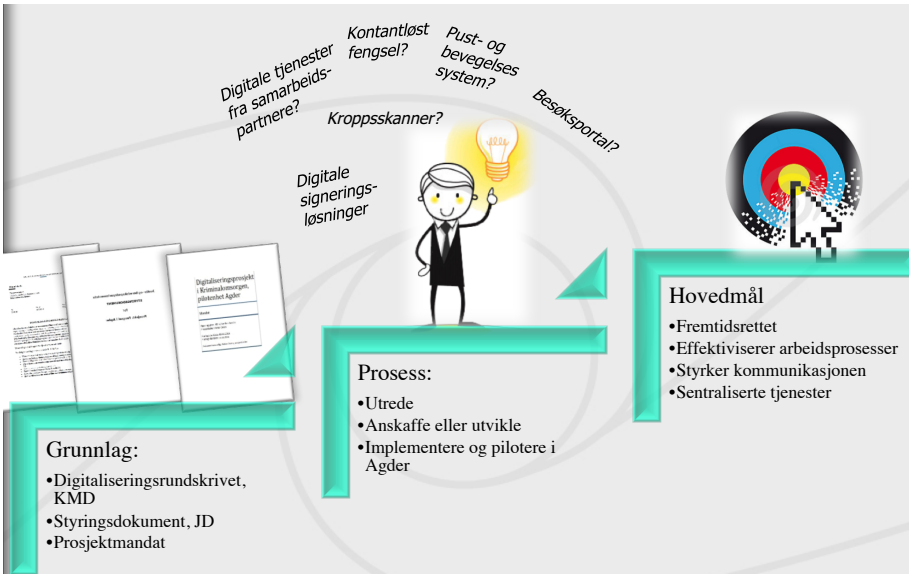

Så er det litt med hvor langt vi er kommet på litt andre områder på det digitale feltet. Og da er det sånn at vi er i sluttfasen i prosjektet ”Ny sikkerhetsmodell”, og dette skal da bli grunnlaget for at vi får sikrere og mer effektive tjenester, at vi kan redusere ressursbruken og tiden det tar. Så dette er også da første trinn i å kunne ta et ende-til-ende-ansvar, slutte med disse her skygge-systemene som dere sikkert er kjent med.

Hvor langt har vi kommet – (noen eksempler)

- Sluttfasen av prosjektet «Ny sikkerhetsmodell» (FASE 1)
  - Danner grunnmuren for IKT-sikkerhet slik at en kan benytte digitale tjenester på en mer effektiv og sikker måte
  - Reduserer ressursbruk og tiden det tar å iverksette endringer i digitale verktøy
  - Klargjør organisasjonen for å starte opp prosjektet «ende til ende», som innebærer sentralisert IKT-sikkerhet

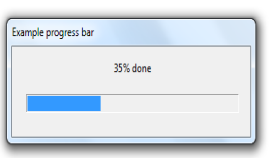

Og så er det noe som kommer til å komme på en eller annen PC i nærheten av dere veldig snart, og det er at vi skal opp på Office 2016. Det tror jeg blir veldig bra. Så i løpet av ganske få uker så vil dere få det. Det det helt konkret betyr er at vi får raskere internettilgang, mulighet for å klikke på lenker osv. Det tror jeg blir veldig bra.

Ny «Desktop» - Utrulling har startet

- I løpet av de neste ukene får hele kriminalomsorgen
  - Office 2016
  - Ny Internett-tilgang (raskere og med mulighet for å lagre og fylle ut skjemaer)
  - Klikkbare lenker i e-post

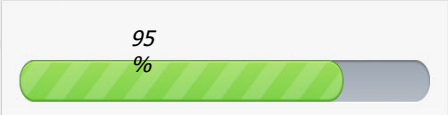

Så vil jeg gå til det tredje punktet som jeg snakket om var sømløshet. Der er meningen å ta med det som jeg synes var det viktigste innspillet fra den utredningsprosessen vi hadde. Vi hadde en utredningsprosess gjennom 2,5 år, og det var i grunnen en ting som kom opp nesten uansett hvor vi var, og det er at vi har mer å gå på i vår interne samhandling, men særlig mellom straffegjennomføring i fengsel og straffegjennomføring i samfunnet. Her har vi noe å gå på. Og det ble identifisert mange unødvendige barrierer i samarbeidet.

Og derfor så ønsker vi noen praktiske erfaringer med det. Så her tenker jeg å utfordre oss på å innføre noen piloter. Ja, det er jo blitt så moderne med piloter. Men hvorfor er det så moderne? Jo, fordi at der kan vi faktisk våge og tenke litt utenfor boksen, vi prøver noe ut i mindre skala.

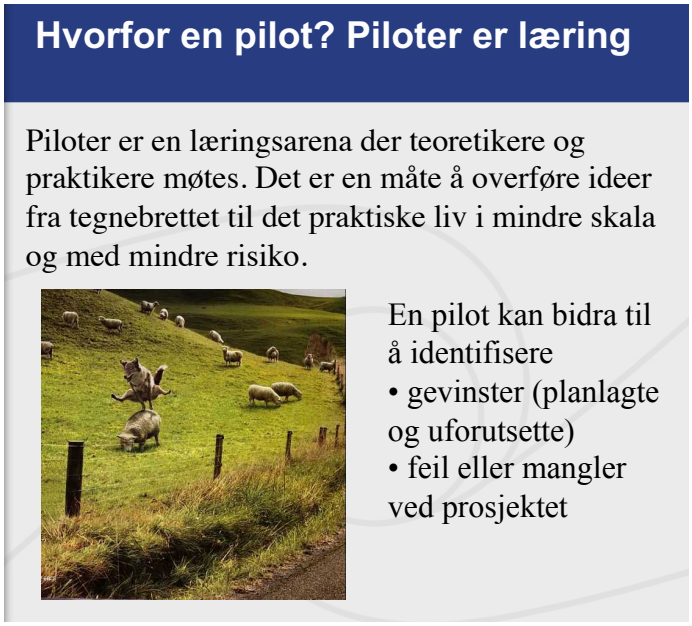

Vi kan faktisk også slutte hvis ting ikke fungerer slik som vi vil. Så dette tror jeg vi kan lære mye av. Vi skal ha én pilot i hver region. Og meningen er at man da skal etablere et totalansvar for straffe-gjennomføring og varetekt uavhengig av om det finner sted i

samfunnet eller i anstalt. Og formålet er jo da å få en bedre sammenheng mellom straffegjennomføringens begynnelse og slutt, enhetlig praksis, hensiktsmessig progresjon for den domfelte, gode, individuelle vurderinger, motvirke uheldig glippsoner, og så er det et retorisk spørsmål på slutten: Når har vi ikke en sømløs kriminalomsorg? Ja, det må jo være en del av det vi skal finne ut av i dette arbeidet.

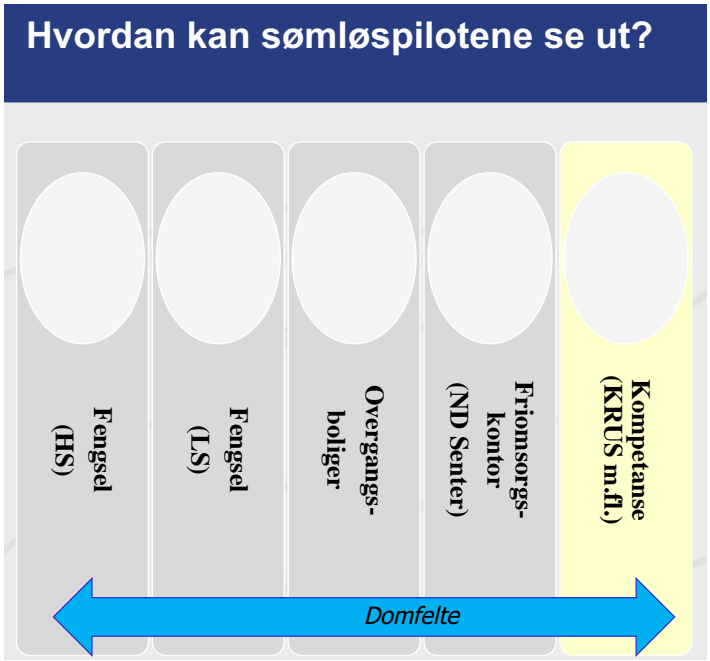

Det vi tenker, da, er at også disse pilotene skal inngå i det samarbeidet vi har med en rekke EØS-land. I det samarbeidet der, så er det satt opp piloter i disse landene som er nevnt her, der du har straffegjennomføring i lukket fengsel, åpnet fengsel, i samfunnet, du har tilsvarende KRUS inne. Og jeg ser at der ligger det også noen muligheter. Det er litt midler, litt tilskudd i dette samarbeidet vi har med EØS-avtalen-landene. Der ligger det en del midler som skal handle om den bilaterale utvekslingen. Og da ønsker jeg å kople på disse norske pilotene på dette.

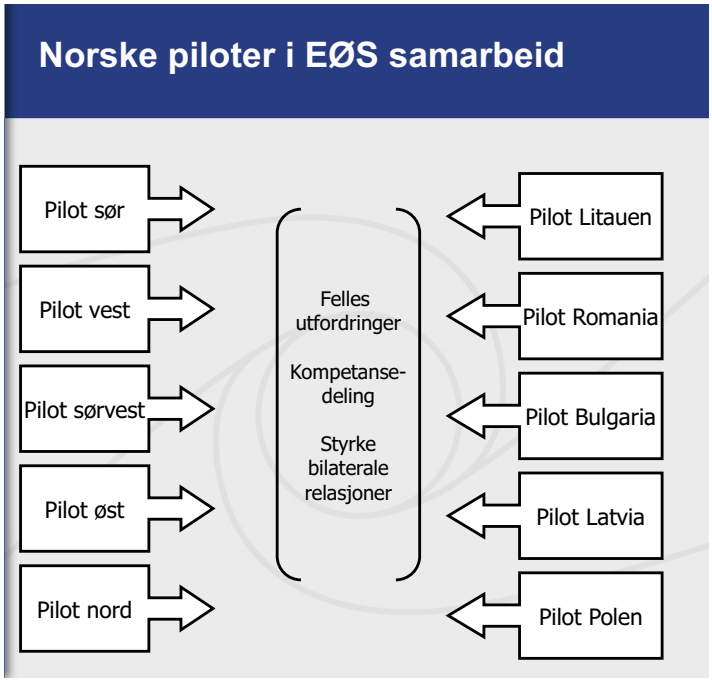

Vi er allerede i gang. Jeg har vært så heldig å få Ingunn Seim, som en del av dere, eller veldig mange av dere vet hvem er, hun jobber nå med utrulling av ND, det gjør hun frem til sommeren. Hun har litt restkapasitet, så da begynner hun på dette. Vi kunngjør deretter en stilling som prosjektleder for de sømløse pilotene og setter henne i gang. Så det håper jeg at dere vil være med på og bidra til at vi kan videreutvikle oss og prøve ut noen forskjellige ordninger. Jeg ser jo for meg at de 5 pilotene kan ha forskjellig innhenting. Kanskje skal man ha særskilt oppmerksomhet rundt arbeidsdriftsstrategien, hvordan kan vi ta den enda et skritt videre, i én av pilotene, og at det er andre piloter som ser på andre ting her, her er det flere muligheter. Og vi får jo til veldig mye i dag, for all del. Vi har mange gode eksempler på god jobbing på tress, men jeg tror og vi har mer å gå på. Og det er i alle fall viktig for meg at vi ser på alle de mulighetene for og å være trygge på at vi styrker lokalt nivå der tjenesteproduksjonen skjer.

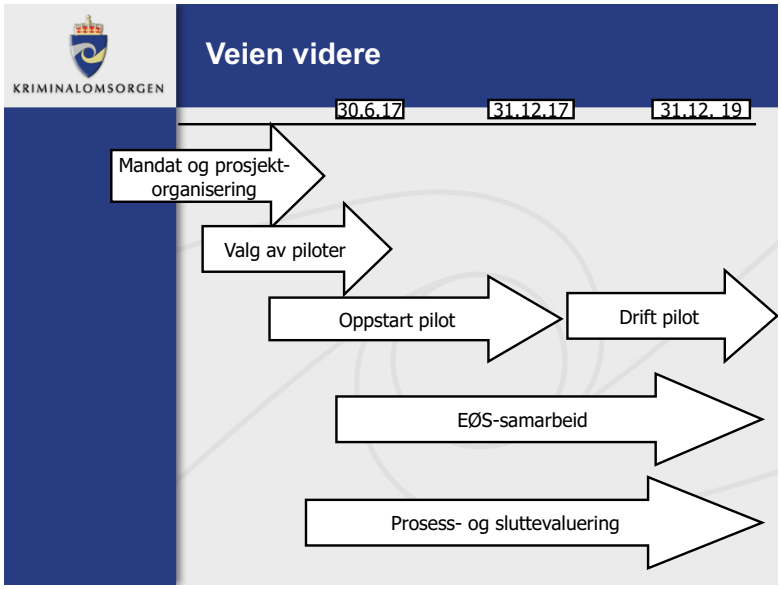

Jeg ser at jeg snart må gå inn for landing. Jeg kunne sagt mye mer om disse sømløse pilotene, men jeg får helt sikkert lov å komme tilbake en annen gang og snakke om det.

Nå vil jeg over til et annet tema som jeg vet er viktig for dere, og det er viktig for meg, og det er hvordan jobber vi med vold og trusler. Vi har i de siste årene sett en økning i de registrerte avvikene knyttet til sånne hendelser. Det er på den ene siden noe som er grunn til bekymring.

På en annen side så er det et tegn, tror jeg og, på at vi bruker avvikssystemet vårt. Og det er bra. Og jeg tenker at uavhengig av omfanget, så er ethvert tilfelle av vold og trusler, det er egentlig ett for mye. Og jeg ønsker å jobbe og jobbe sammen med dere og for å finne de beste verktøyene. Hva er de beste verktøyene for å forebygge vold og trusler? Hva er de beste inngangene når en hendelse har skjedd? Jeg tar på alvor at vi jobber på arbeidsplasser hvor det er en risiko for at ansatte selv eller deres familier, som vi og har sett i litt økende grad, kan bli utsatt for vold eller trusler om vold.

Avviksmeldinger for 2016

- Kriminalomsorgens registreringssystem for avvik er et personlig meldesystem der det er den enkelte ansatte selv som melder det avviket de har opplevd eller observert
- I 2016 ble det registrert 1368 avviksmeldinger i avvikskategorien ”vold og trusler”
- Korrigert for feilkilder er tallet 1048

KDI mottok jo en bekymringsmelding fra NFF i fjor. Og vår respons på de henvendelsene der, var at vi innkalte til et felles møte der vi satte oss ned. Og oppfølgingen i etterkant er at det er blitt etablert en partssammensatt koordineringsgruppe. Og så er det diverse undergrupper som jobber med ulike deltemaer som skal da rapportere til denne koordineringsgruppa. Og de gruppene skal levere sine forslag i løpet av våren.

Litt sånn fakta og tall: I 2016 så ble det registrert 1368 avviksmeldinger i avvikskategorien ”vold og trusler”. Korrigert for feilkilder så er tallet 1048. Det er en del avvik som registreres feil. Så nå er jeg veldig glad for at jeg har en sentral ressurs, og det er jo en kvinne som er godt kjent i denne forsamlingen. Jeg var så heldig å kapre Mette Salicath, så hun sitter hele tiden og følger med på det som blir rapportert og går igjennom det. Og her er noen tall fra januar og februar, der det er delt opp i ulike undergrupper. Ett av punktene vi ønsker å se på er om vi kan få en litt bedre måte å registrere på, også som skal gjøre det litt lettere for ledere å følge

opp. For det er ikke alltid så lett for ledere å følge opp som det registreres i dag. Så vi har litt å gå på på det området. Men helt uavhengig av registrering, så er jo det viktigste å søke å jobbe forebyggende.

KRIMINALOMSORGEN

Januar-februar 2017

2017	Jan	Feb
Antall registrerte vold og trussel avvik	119	73
Antall avvik vold/trussel	79	48
Antall hendelser	61	39
Antall innsatte/gjerningspersoner	40	34
Antall avvik med registrert fysisk vold	25	11
Antall avvik med registrert psykisk vold	56	38
Antall avvik med registrert v/t mot familie/eiendom	1	0

Formålet med den partssammensatte koordineringsgruppa er altså at vi skal ha en samlet innsats. For meg er partssamarbeidet viktig, og det kan settes på prøve i tunge og vanskelige saker. Men jeg håper at vi skal fortsatt ha et godt partssamarbeid også inn i ett av de viktigste områdene for oss alle. Vi skal i den koordineringsgruppa gi beslutningsgrunnlag, og vi skal være tett på de prosessene som iverksettes.

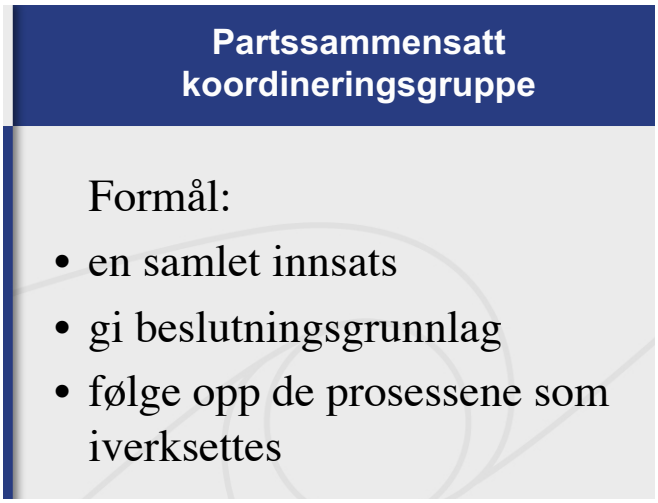

Sånn helt til slutt, jeg har hatt som hovedtema i dag å prøve og se litt fremover. Jeg har også tatt opp noen utfordringsområder. Men jeg synes det er interessant, til slutt da, siden jeg akkurat har sendt over årsrapporten for 2016, så har jeg veldig lyst til å, før jeg går inn for landing, dele noen resultater med dere. For vi har fått til veldig mye, altså. Vi må ikke glemme det oppi alt det andre. Og jeg har jo og lyst til å si at vi må ikke glemme at vi… at altså andre land kommer hit, altså det kommer amerikanske delegasjoner til oss, og det er alltid gøy å høre etterpå når de kommer og forteller hvordan de har blitt tatt imot på de forskjellige enhetene, friomsorgskontorer, fengsler, overgangsboliger. De er så imponerte over dere. Så ta det med dere.

Soningskøen, den er allerede beskrevet. Jeg har lyst til å trekke frem et par andre ting, vi har flere effektuerte soningsoverføringer enn noen gang før; 65. Det høres kanskje ikke så mye ut, men det representerer mange fengselsplasser, så det er veldig bra jobbet. I Norgerhaven, der har vi 97,6 % belegg, 2/3 har søkt om overføring selv. BRIK, 1155 kartlegginger. Og aktivisering, vi er faktisk oppe på 80 %. Ja, vi har en ambisjon som er høyere, men det er en forbedring på 2 % fra 2015. Og det synes jeg er veldig bra gitt ramme-betingelsene våre, at vi faktisk klarer å levere på dette. For dette mener jo jeg og er innholdsparametre. Så det er veldig bra. Og jeg må

jo si at ja, vi er ikke helt på kravet på EK delgjennomføring, men vi er der nesten, vi er på 20 % fra 18 % året før. Så det er også en god forbedring.

Fremtidens kriminalomsorg, den tror jeg fortsatt kommer til å være krevende, givende og dilemmafylt. Jeg tror trenden med økt straffegjennomføring i samfunnet kommer til å fortsette. Vi får bedre bygg, hvis ikke det skjer noe drastisk nå på tampen, så får vi de bedre byggene. Vi blir definitivt mer digitaliserte. Jeg håper vi blir mer sømløse. Jeg håper vi klarer å ta noe av det endringspotensialet og gjøre noe med det selv før noen kommer og forteller oss hvordan ting kan være. For da tror jeg vi får de bedre endringene, da tror jeg vi får den beste fagutviklingen. Og så skal vi ta med oss og fremtidens kriminalomsorg, og så skal vi ta med oss verdiene våre, åpenhet, respekt, engasjement og profesjonalitet. Og med det – takk for meg og god konferanse videre!

Konferansier: Da har vi hørt politisk ledelse og vår etatsledelse, om fremtiden. Så nå skal vi ta et lite dykk bakover, og da vet jeg ikke hva du vil kalle deg nå, Bjørn Krogsrud, om du er fri fant eller om du er… Det er alltid så rart med sånn ”tidligere ditt” eller ”tidligere datt”. Så jeg vet ikke, men du har i hvert fall alltid vært engasjert. Så da, fra nå og resten av dagen, så skal vi, med utgangspunkt i din innledning, få frem ulike konsekvenser av denne politikken. Vær så god!

STORTINGSMELDING 37: SLIK VAR DET TENKT OG SLIK HAR DET BLITT V/ BJØRN KROGSRUD, TIDLIGERE REGIONDIREKTØR I KRIMINALOMSORGEN REGION SØR

Jeg skal si en del som jeg har sagt før, og så skal jeg si om det vi aldri har sagt før. Det er mitt privilegium som pensjonists. Det er to

uttalelser som har ledet meg, den ene er ganske fersk. Det var da Bill Gates sa ”skattlegg robotene”. Og hvis vi snakker om et trygt samfunn, så tror jeg altså det er en refleksjon hos mange, hvor lenge beholder jeg jobben? Og det kan kanskje være en like aktuell trussel som kriminalitet. Og det andre som har ledet meg, og det er sagt for så vidt for noen få år siden, det var da Erling Lae var fylkesmann i Vestfold. Han sa noe veldig hyggelig om oss, om kriminalomsorgen, han hadde da ansvar for alle statlige titler: ”Det som er så fint med kriminalomsorgen”, sa han, ”det er at det dere sier dere skal gjøre, det gjør dere”.

Jeg har jo forberedt meg litt, og da jeg så igjennom årsmeldingen for 2014 og 2015, 2016 var ikke riktig klar enda, så står det der at etaten er godt fornøyd med seg selv. Vi har stort sett innfridd alle de mål og resultatkrav som vi var tildelt de to årene. Så kan man godt diskutere hva blir de rette målene eller resultatkravene, hvilke har man utelatt, og hvordan hadde resultatet blitt da? Men det er på en måte en litt annen sak. Det jeg har litt problemer med å forstå, det er hvorfor det er så vanskelig å få forståelse for at den målgruppen vi jobber med, er en av de mest utfordrende målgrupper i samfunnet, kanskje den mest utfordrende. Man ser det på levekårsundersøkelser, man ser det på trender i kriminalpolitikk, utviklingen, internasjonaliseringen. De har stort sett mange av de belastningene som veldig mange har, også innenfor tungpsykiatri, og så er de i tillegg kriminelle. Og når da Stortingsmelding 37 sier ”straff som virker, mindre kriminalitet, tryggere samfunn”, så kan ikke vi bare si ????, vi må også kunne forvente at de rundt oss ser ad hans. Satsingen på kriminalomsorgen, det er en satsning på et tryggere samfunn, hvis ikke du skal mure folk inne resten av livet. Jeg vil våge å påstå at kriminalomsorgen er en av de fattigste etater i Norge i forhold til etater vi kan sammenligne oss med. Det er mange som jobber nært inntil HVPU, men hvis vi ser på døgnpriser i kriminalomsorgen, den gjennomsnittlige, så er ikke den så veldig mye høyere enn den var i HVPU da jeg sluttet i 1992. Det som provoserer meg, det er at vi har en reform, en ABE-reform hvor vi blir plaget med at vi skal ha mindre til administrasjon og ledelse.

Antakeligvis så er det ikke en eneste etat inklusiv politiet som bruker mindre ressurser til administrasjon og ledelse enn kriminalomsorgen. Det er snart ikke noe igjen. Og det er ingen etat som vi kan forholde oss til, tror jeg, som har en så liten bemanning knyttet til individer som trenger hjelp. Den meldingen der, den hadde tenkt å gjøre noe med mye av det. Og selv om det er Stoltenberg II-regjerningen som har laget denne meldingen, så ble den vedtatt i Stortinget med tilslutning både fra posisjon og opposisjon. Det var nesten ikke bemerkninger til den, til at man var uenig. Det var Dørum som hadde litt rundt… ja, ”jeg liker ikke helt hjemmesoning”, og FrP som ikke helt likte EK den gange. Ellers så var det ikke så veldig mye.

Så når dere har ”sårbare domfelte i stramme budsjetter” som overskrift… så hvis denne nedturen fortsetter fra gullalder til steinalder, for å sette det litt på spissen, så kan kanskje neste konferanse hete ”Sårbart samfunn i stramme budsjetter”. Og da gjelder det ikke bare frustrasjonen til de som jobber i kriminalomsorgen, men da tror jeg at virkningene for det norske samfunn blir ganske stor hvis dette fortsetter. Fordi vi må ha tro på at noe nytter, selv om det kan være vanskelig å si hos disse, hva er det som virker til enhver tid.

Når vi har en melding hvor man har som ambisjon mindre kriminalitet, så er jo spørsmålet selvfølgelig: Har vi fått det? Og har vi fått et tryggere samfunn? I forhold til det første, ”Har vi fått mindre kriminalitet?”, så går det an å google mye på det og finne ut mye om det. Men når det gjelder ”Har vi fått et tryggere samfunn?”, så er det vanskeligere. Jeg var blant annet inne i dag og for moro skyld svarte på *ja* og *nei* i forhold til trygghet i forhold til terrorisme, for jeg tenkte nå må jeg sjekke litt, hvordan står det til i forhold til alle som leser VG her. Og da ble jeg spurt: ”Føler du deg trygg?”, fordi det er jo terrorisme rundt oss. Jeg svarte *nei*. Jeg kunne ha sagt *ja* og, men de var ute etter forholdstallet. Da var det 46 % som svarte *ja*, og så var det 54 % som svarte *nei*. Og så er jo selvfølgelig ikke det representativt for det norske folk, men det var representativt for de

som kanskje hadde lest VG da og trykket på knappen.

Hva var Stoltenberg-regjeringens begrunnelse for å legge frem meldingen? Som jeg sier, nesten ingen dissenser i Stortinget. Det var Soria Moria-erklæringen, de sa at på flere områder i etaten er det behov for utvikling og forbedringer. Ikke som noen kritikk, men som en ambisjon. Og budskapet var å skulle tilrettelegge for en politikk som i større grad tilrettela for et liv uten kriminalitet. Og straffen må være slik at det blir mindre tilbakefall etter endt straffegjennomføring, og det betyr at man må rehabilitere bedre. Ikke som kritikk, men som ambisjon. Og da hadde regjeringen noen virkemidler, både for straffegjennomføring innenfor og utenfor fengsel. Da skulle en også ha en bedre planmessig gjennomføring av straffen, med dette begrepet som vi har litt vanskelig å få tak i, en *sømløs* kriminalomsorg. Det er jo pokker ingen som greier å definere det. Det er ganske provoserende. De burde satt en filosof til å utrede det på to dager i stedet for arbeidsgrupper all verdens i månedsvis og årevis. Og så skulle det være tett samarbeid med andre etater, det var kanskje det viktigste. Det skulle være tilmålt et humanistisk menneskesyn, det skulle være et prinsipp om rettsikkerhet og likebehandling, og prinsippet om at en har gjort opp for seg når en er løslatt. Og så var det et annet viktig prinsipp, det var *normalitetsprinsippet*. Og lov og regelverk skulle utvikles slik at det ikke bare var en papirbestemmelse, men at det i praksis, så skulle rettferdighet og rettssikkerhet, det skulle gjennomsyre etaten.

Så sier Stoltenberg-regjeringen videre, og det er litt interessant; internasjonalt sier regjeringen at den ønsker å være et foregangsland når det gjelder menneskerettigheter. Og da var vi jo litt ute og kjøre i en periode i Breivik-saken. Da fikk vi jo tingrettsdom mot oss. Det hadde ikke vært bra hvis den hadde blitt stående som rettskraftig. Det endte foreløpig bra.

Så ønsket regjeringen seg noen verktøy for å finne ut da om straffen virket, om det blir mindre tilbakefall og et tryggere samfunn. Så

statistikk blir viktig. Og så ønsket man en kunnskapsbasert kriminal-omsorg. Og da er det jo veldig fristende å si at det kanskje ikke er helt sånn, at fortsatt så styres den av enkelthendelser. Litt trist at det er så vanskelig for fagforeninger å nå frem i ressurskampen uten å måtte bruke alvorlige hendelser i kriminalomsorgen for å prøve å få mer penger. For det er jo ikke alltid det er sammenheng mellom alvorlige hendelser og ressurser. Men fordi man tydeligvis ikke når frem på annen måte, så blir man fristet til å bruke det, eksempelvis Ila. Og så skal både nasjonal og internasjonal forskning styre regjeringens valg av tiltak.

Så sa altså regjeringen at vi skal ha økte straffer for noen forbrytelser; øke strafferammen for drap. Personlig så tror jeg ikke det er noen god idé, men det var nå det de sa; voldtekt, alvorlig vold og overgrep mot barn. Nå har det også blitt slik at overgrep mot barn under 14 år må bli definert som voldtekt, hvis det er seksuelle overgrep. Så det betyr også at statistikken på voldtekt er økt som følge av lovendringen. Så skal det reageres veldig strengt på kyniske, alvorlige forbrytelser, og spesielt organisert kriminalitet. Og for den gruppa, så skal det virkelig settes inn tiltak for at de ikke rømmer. Den alvorligste gruppa, spesielt kynisk, alvorlig, organisert kriminalitet, der skal det ikke være aksept for rømninger. Og alternativ til fengsel skal være utelukket for den gruppa. Men så sies det: Det at man har en slik holdning overfor disse gruppene må ikke bety at sikkerhetsnivået for alle de andre legges på samme lest, er like strengt. Man skal foreta individuelle vurderinger, og det betyr eksempelvis, nå tar jeg fra min egen region, at Ringerike og Skien kan ikke ha samme strenge vurderinger av alle innsatte der, det må være differensiering. Og det er det sikkert. Og så får kriminalomsorgen litt kritikk på det området, for regjeringen mener at kriminalomsorgen, jeg siterer direkte: ”i mange tilfeller er mer restriktiv enn nødvendig”. Så sier regjeringen videre: ”Straffegjennomføring ute i samfunnet”, da har vi jo friomsorgen særlig, ”er mer effektiv for rehabilitering enn fengsel og gir derfor på sikt den beste samfunnsbeskyttelsen”. Og målet er å sikre en mer hensiktsmessig innsettelse ut ifra individuelle

risikovurderinger. Og det skulle jobbes med klassifisering av fengsler. Der har det vært noen runder fra voldsomt stor klassifiserings-kategorivurderinger til da ”ikke særlig høy” osv. Og så må friomsorgen få de virkemidlene som er nødvendige for å ivareta samfunnets trygghet. Og da stilte man spørsmål om friomsorgen hadde det eller om de trengte mer uten at det ble besvart.

Jeg synes at overskriften på den stortingsmelding er… den hadde jeg gjerne sett litt annerledes, der det står ”straff som virker”. Hvis man skulle laget en melding for domstolene, så hadde den passet, straff som viker. For oss burde det stått ”*straffegjennomføring* som virker”, så det bør man kanskje gjøre neste gang.

Når det gjelder da rehabiliteringen, så var jo regjeringen opptatt av straffemåte: i fengsel, utenfor fengsel. De var opptatt av spesielle grupper, og de var opptatt av ofrene. Og Hanne, de var opptatt av pårørende. Jeg kan ikke på denne timen si hvordan alt har gått, så dere får tenke litt selv, hvordan det er gått. Men målet for kriminalomsorgen, i regjeringens melding var, at den domfelte skal være stoffri når den løslates eller ha kontroll på sitt rusmisbruk. Den skal ha et passende sted å bo, den skal kunne lese, skrive og regne, ha en sjanse på arbeidsmarkedet, den skal ha et positivt nettverk, evne til å søke hjelp når det er problemer og kunne leve uavhengig. Det var liksom ambisjonen. Og så sa de at alle tiltak, som jeg nå har nevnt, må være basert på dokumentert kunnskap. Og alle nye tiltak må evalueres. Og jeg er litt usikker på hvor langt vi er kommet når det gjelder dokumentasjon, dokumentert kunnskap og evaluering. Jeg tror vi er kommet altfor kort. Vi evaluerer for lite, merkelig nok. Og jeg tillater meg også å si at det kanskje er for lite styring på forskningen på KRUS, hva de skal forske på. De tiltakene som foreslås er jo da mye rehabiliteringsarbeid, men det er og arbeidstrening, skole, kulturtilbud, fritidsaktiviteter og motivasjonsarbeid, det er kjente ting som er gått igjen. Men regjeringen ønsker å øke kvaliteten på arbeidet. Og de er spesielt opptatt av å gjøre noe for de med korte dommer og gjengangerne. Og de ønsker å styrke normalitets-

prinsippet, muligheten for sosial kontakt/besøk, permisjoner, telefonkontakt, tilgang på radio/fjernsyn og TV osv. Det meste er vel for så vidt greit. Men jeg er litt usikker på om telefontiden har blitt utredet de siste 50 årene.

Og så kommer de med noe viktig hvor det har vært rimelig trøblete lenge: Over tid innføres selvforvaltning i Oslo Fengsel. Og veldig mye av selvforvaltningen er jo i noen grad IT-styrt. Og med de restriksjonene vi har på IT, så kan jo det være vanskelig, i alle fall når man opphever normalitetsprinsippet i for stor grad. Og så skal de prøve ut ideen om landsbyfengsel. Jeg har vært i Norgerhaven, jeg, kanskje det er et landsbyfengsel. Det var en fleip.

Så sies det noe som jeg synes vi har hatt fryktelig mange runder på, det er jo det absolutte og det relative. Man skal opprettholde lovgivning med stor grad av mulighet for å utøve et kvalifisert skjønn. Hvis man ikke skal det, så kan man jo ansatte noen av robotene til Bill Gates, da, og så kan man skattlegge dem, så kan vi sitte hjemme og få borgerlønn. Men jeg tror det er veldig viktig, det med skjønnet. Og det er jo interessant at vi blir plaget så mye med vedtak, hvor det er skjønnsutøvelse, hvor vi prøver å si at man skal ta individuelle hensyn, to saker er ikke like. Det er jo ingen tingretter som dømmer likt. Da må vi ha én tingrett, da. Det er igjen lagmannsretter som dømmer likt. I høyesterett er det jo dissenser hele tiden. Sånn er livet. Det er ikke fasit på alt, det er skjønn. Og det fører meg dit at direktoratet vårt har ført en litt uvirkelig diskusjon med ytre tall, spesielt med regionene, og plaget dem med at ikke de har like vedtak og sånn, uten at det har vært dokumentert, ut ifra at man skal bli mer like, og når straffegjennomføringsinstitusjonene har forsvart også lokal enhet med at to saker er ikke like.

Så ønsket regjeringen å bruke stor grad av alternative straffe-gjennomføringsformer, men at sikkerheten måtte ivaretas. Man skulle øke bruken av samfunnsstraff, endre bestemmelser om minstestraff for fengsel, erstatte fengsel med samfunnsstraff, og at

boten ikke kan betales. Mye av dette har jo skjedd. Og EK. Det som er litt forskjell på Solberg-regjeringen og Stoltenberg-regjeringen, det er at veldig mange av de nye tiltakene fikk man friske penger til, mens Solberg-regjerningen tar med den ene handa og gir med den andre. Det skal jeg komme tilbake til.

Så er det nevnt alle disse spesielle gruppene, da, med forvaring osv. og at man også må da tilrettelegge for det. Ungdom, også kvinner, utenlandske statsborgerskap, samisktalende, barn og unge. Og mye av det har vi jo fått, vi har fått ungdomsenheter og vi har fått forvaring. Det som var uheldig var jo at vi fikk en ungdomsenhet i Bergen som… ja, kanskje ved inkurie, … jeg vet ikke, jeg ser på Torgeir nå, den ble ikke budsjettert, man måtte ta den av rammen. Og den er rovdyr. Men den vi nå får nord for Oslo, den var jo budsjettert særskilt.

Og så var det jo et viktig punkt, det var det med tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og at det arbeidet skulle ha høyt fokus.

Det aller viktigste var kanskje tilbakeføringsgarantien. For det var ikke justisministerens og kriminalomsorgens tilbakeføringsgaranti. Det var regjeringens og alle statlige etaters tilbakeføringsgaranti. Alle statsråder i alle departementer skulle instruere sine departementer til å jobbe i ”glippsonen”. Og glippsone er ikke noe nytt, altså, som er kommet nå, det har vært i 40 år. Og man skulle da bruke ressurser på å tette glippsonen. Og spillereglene i dette arbeidet, det var at kriminalomsorgen skulle kartlegge. Nå har vi fått det gjort, det ble behov men ikke risiko, men greit nok, det gikk. Vi skulle kartlegge, og litt avhengig av hvilke behov vi snakket om, så skulle kriminalomsorgen rekvirere i de etatene hvor man hadde behov for å hente hjelp. Slik at etaten selv skulle tilrettelegge for det arbeidet som den da hadde ansvaret for inn mot den innsatte eller domfelte. Så var det selvfølgelig en forutsetning til, og det var jo at den domfelte og innsatte selv måtte spille på lag. Tvungen frivillighet.

Jeg nevnte jo innledningsvis dette med Soria Moria-erklæringen, og den fremhever sammenhengen mellom kriminalpolitikk og velferdspolitikk. Meldingen har jo ikke tatt opp i seg alle de nye trendene i dag i forhold til nye former for kriminalitet, og den har nok i stor grad fortsatt konsentrert seg mye rundt litt ressurssvake, litt *tapere*, den klassiske domfelte som mangler bolig, arbeid, dårlig skolegang, ADHD, psykiske problemer osv., og som på en måte gjennom de tradisjonelle hjelpetiltakene blir kanskje bedre, altså unge, mannlige innsatte med ADHD som egentlig må ha utskrevne medisiner og få seg skolegang eller jobb. Den har ikke tatt opp i seg de nye trendene, at vi nå har altså høyt utdannede folk som stjeler på nettet og ikke hjemme hos folk og som er geniale på datamaskiner og mafialignende tilstander. Det er jo nye grupper. Og det er etter min mening ikke de sårbare gruppene. Så derfor så blir det litt viktig å spisse inn mot ulike målgrupper. Men målet for regjeringen, det er vellykket integrering i samfunnet. Tilbakeføringsgarantien skal være det offentliges ansvar, fullt og helt, men frivillige organisasjoner inviteres til å være med, fullt og helt.

Og litt sånn design på det, er jo at vi har noe som heter possøtting, hvor alle får litt penger, og andre får litt penger og noen får mye penger, jeg vet ikke om alle får det, da, men noen får det, ser jeg. For å få til dette, så sier Stoltenberg-regjeringen at man må tilrettelegge økonomisk, man må ha mer penger for å greie ambisjonene. Og da må man altså gjøre noen administrative grep, som å skille mellom friomsorg og fengselsbygg, og samarbeid med andre etater, det må begynne tidligere, og også de domfelte. Og friomsorgen vil få økt volum og økt ansvar, og det har de jo fått. Og det er nødvendig med kompetanseutvikling, både lokalt, regionalt og sentralt. Etatsutdanningen må videreutvikles. Og det har jo også skjedd. Så skal man vurdere opprettelse av et direktorat for å skille det ut av departementet. Og det er også skjedd. Tilsynsordningen må gjennomgås, og arbeidsprosesser må endres internt og eksternt i forhold til digital opplæring. Og så sier jo den regjeringen, som alle andre regjeringer, at tiltak vurderes økonomisk i hvert budsjett.

Hva har så skjedd siden meldingen gikk i Stortinget i 2008? Jeg sa innledningsvis at både posisjon og opposisjon var ganske enige. Så stort sett så har det ikke vært noen omkamp på tiltakene, og etter hvert har jo også FrP syntes at det er all right med EK, og Dørum har jo i alle fall sittet stille i forhold til gjeldsoning. Endringene har etter all sannsynlighet vært størst i friomsorgen i forhold til meldingen. Volumet har økt, nye arbeidsoppgaver. Og dermed har endringene vært store for domfelte. Det er flyttet domfelte fra fengsel til friomsorg ved å flyttet de som særlig satt i åpne fengsler. Det man er helt tause om i dag, det er at når man gjør det, så blir de som sitter inne, de blir ikke lettere å ha med å gjøre, utfordringene blir ikke mindre, de blir kanskje større. Fordi *bærerne*, som tidligere var inne, og som på en måte var med på å støtte oppunder et godt soningsregime, mange av dem er blitt borte. Så ser jeg også at fagforeningene også prøver å bruke det med Norgerhaven, men statsråden vil ikke høre på det. Og da vil jeg nesten si til fagforeningene, prøv å sjekke ut, da, med noen som er gode på statistikk, om det stemmer. Men det som da skjer, er jo at når da de tidligere arbeidskoloniene ikke lenger har målgruppa si, men har folk med korte dommer, som tidligere satt i et fengsel, lukket fengsel, når de da blir værende i tidligere arbeidskolonier, så blir det et mye tøffere regime. Og særlig de fengslene opplever jo det.

Så mener jeg at et tverrfaglig samarbeid mellom etatene fikk et løft med tilbakeføringsgarantien. Det ble laget samarbeidsavtaler, lokalt, regionalt, sentralt, som forpliktet alle. Og kriminalomsorgen satt i førerstolen for å friomsorgen laget dem. Og den etaten som vi hadde særlig problemer med å få tak i mange steder, det var NAV. Og som følge av denne meldingen så fikk vi da NAV inn i flere enheter. Og vi fikk tilbakeføringskoordinatorer. Det er jo to ord som ikke jeg har lov å bruke lenger. Den nye regjeringen vil ikke høre noe om det. Nå er det kanskje ”glipp-koordinatorer” det heter.

Og så fikk man tilrettelagt for spesielle grupper. Noen få ord rundt forvaringsdømte: Man fikk opp forvaringsfengsler. Det som er vært

vanskelig, det er at forvaringsdømte skal ut. De er i et gjennomføringsløp de også, og det har vært utrolig vanskelig å få ressurser til andre fengsler og til friomsorgen i forhold til forvaringsdømte. Det har liksom stoppet mye i Trondheim, Ila og Bredtveit. Og de har liksom ikke greid å fylle noe særlig på i forhold til åpne fengsler og friomsorgen, selv om det er kommet noe i storbyer. Så har vi fått ungdomsenhetene, og vi har jo nå en viktig debatt om kvinner, som ikke minst Hilde skal ta seg av. Og da kan man jo samarbeide litt tett med sivilombudsmannen, for eksempel. Så har vi fått rusmestringsenheter, konfliktråd, ND, gjort noe med fengselsutdanningen og gjort noe med soningskøen. Så det har skjedd mye. Og det virker ikke som, i forhold til tiltakene, som om opposisjon og posisjon har vært særlig uenige. For også Solberg-regjeringen viderefører jo mye av det.

Og så har vi den fete overskriften i meldingen ”Straff som virker”, som jeg sa jeg omskriver til ”straffegjennomføring som virker”. Og da har vi fått nye målgrupper som ikke står beskrevet her. Men teori og forskning , *what works,* det er liksom særlig omtalt rundt klassiske domfelte og innsatte. Der er det dette med lav utdanning og alt dette, og der sier jo undersøkelsen til Allness fra Vassborg, som nå er i Oslo, som har undersøkt dette, at for den gruppen med lavstatus i forhold til manglende utdanning, arbeid, dårlig nettverk og sånn, at det som hjelper den gruppen, det er å tette de hullene. Greier du det, så er det veldig mange av dem som greier seg. Når det gjelder de andre gruppene, sånn som terrorister og organisert kriminalitet og datakriminalitet, så er det sagt veldig lite.

Hva sier statistikken, da? Det er vanskelig å danne seg noe entydig bilde av hva som virker, det er jo ikke noe fasitsvar. Men vi vet noe. Vi vet at human fangebehandling hjelper, det har bedre effekt enn inngående regimer. Det har effekt å ikke ha lov og regelverk som hindrer rehabilitering, alle skjønte den? Har vi for eksempel permisjonsbestemmelser hvor du bare har lov å være ute til kl. 17 på ettermiddagen, og så har du fått deg en jobb, og der er det kveldsskift, og du slutter kl. 21, men du må være inne på Bastøy kl.

19, så får du ikke den jobben.

Det må gjøres noe med tverrfagligheten i forhold til straffegjennomføring, glippsonen nå tettes. Det er jo tragisk at de NAV-koordinatorene vi fikk for to år siden, de er nå ute igjen av fengslene som følge av ABE-reformen.

Så er det viktig med kartlegging og bistandsbehov ved mottak. Og så må det være en progresjon basert på individuelle behov, og så må det være spissede opplegg for spesielle grupper. Og så må det være økonomiske rammebetingelser som muliggjør kunnskapsbasert kriminalomsorg der fokus ikke er sparing men sikkerhet og rehabilitering.

Så er det jo interessant: Hva sier politiet om kriminalitetsutviklingen i samfunnet og utfordringer, og hva sier Statistisk Sentralbyrå? Politiets tendensrapport sier: Organisert kriminalitet er oppadgående; det står på side 30, voldskriminalitet/vold i nære relasjoner går opp; menneskehandel og menneskesmugling går opp som følge av Schengen; seksualkriminalitet/voldtekt osv. går opp; vinningskriminalitet går opp; narkokriminalitet går opp; økonomisk kriminalitet går opp; og miljøkriminalitet går opp. Og det er ikke sikkert at de har så feil. Men så sier SSB at kriminaliteten mot befolkningen i Norge har gått betydelig ned de siste årene. ”Mot befolkningen”. Ja, så det er kanskje befolkningen som er mest utrygge. Nedgangen gjelder ikke for alle typer kriminalitet, for det er jo mange av de som jeg nå ramset opp i forhold til politiets rapport. De siste årene har ungdomskriminalitet gått betydelig ned. Vi har jo av og til sagt at den beste kontaktbetjenten har TV på cella. Sentralbyrået sier at ungdommens bruk av digitale verktøy, eksempelvis PC osv., det tror de har medvirket til mindre kriminalitet blant ungdom. Vi går inn i den digitale verden. Interessant.

Så er det alvorlig varsko: Langt flere barn og voksne utsettes for vold. Og særlig familievold. Og så rammer lovbruddene befolkningen på

ulikt vis. Både i forhold til gruppetilhørighet og hvor du bor. Og den er ujevnt fordelt geografisk. Og de som er mest plaget av kriminalitet, det er folk i Finnmark og folk i storbyer. De er mest plaget i Norge. Storbyene, tettsteder og Finnmark. Men så sier Sentralbyrået da, at kriminaliteten i Norge, omfanget, det er nå på sett og vis, i forhold til anmeldte og etterforskede forbrytelser, nede på 1980-tallet. Personlige foretak er mindre utsatt for tyveri og skade. Betydelig færre biltyverier og boliginnbrudd, flere tyverier fra personer i det offentlige rom, de stjeler mobiler og sånn når du er ute, lommebøker og sånn. Der hvor det bor masse folk, der er det flere tyverier. Vold og trusler skjer oftere enn tyverier. Økning av vold i nære relasjoner, ellers nedgang. Mindre ungdomskriminalitet, men yngre voksne er mest utsatt. Og som jeg sa: Finnmarkinger og byene er mest utsatt.

Nå har politidama gått, Statssekretær... Jeg er rimelig irritert på politiet og på politikerne, for de får penger hele tiden. Og jeg synes faktisk ikke de fortjener det. Vi burde hatt noe av det, vi. Så jeg synes av og til at de gjør en dårlig jobb.

I USA, Sverige og Norge har man hatt en vurdering av voldskriminalitet. Det ble gjort i New York, Stockholm og Oslo. I USA, i New York, så har det gått ned 43 % i perioden 1993-2009. I Sverige har den gått opp 64 %, i Stockholm, og i Norge 51 %. Sånn står det i den internasjonale forskningsrapporten. Hva fant vi i New York, Sverige og Norge, Stockholm og Oslo: 4 ganger så høyt. Effekten var ikke at man bura folk mer inne i fengsel, for sånn er det ikke i USA. Det var ikke at politiet fikk mer ressurser. Men i New Yorks gater hadde de fått bedre politi som snakket med folk og var synlige og ikke kjørte bil. Det var konklusjonen. Nå kjenner jeg broren til Humlegård, politidirektøren, så jeg tenkte jeg skulle tipse han på det.

Så sier Kripos at de 3 viktigste alvorligste utfordringene da for politiet, det er da profesjonalisering, altså mafia i mindre tilstander, og det stemmer, det er den teknologiske utviklingen i de mørke rommene, og det er narkotoka. De 3 områdene har Kripos spesielt

oppmerksomheten rettet mot. Og det er verdt å merke seg at det er da ikke til befolkningen generelt.

Når det gjelder vold, så er det stor forskjell på menn og kvinner. Det er mest menn som forvolder vold og flest kvinner som utsettes for vold. Og det er jo også et satsningsområde.

Så er det ett punkt som er noe man har tiet om i mange år, som man bør snakke om, men ikke for å gjøre det vanskelig for de som kommer fra de landene, fordi man skal passe seg vel for å si at… fordi man er overrepresentert på kriminalstatistikken i noen land, så er det andre kriminelle. Men det er et betydelig problem med kriminalitet fra Kosovo, Somalia, Irak og Iran. Og det betyr at i forhold til de målgruppene, hvor man da har kriminalitet, så må de staffe opp etaten vår og andre for å håndtere dette. Og andelen av ikke-vestlige er høy i forhold til økt kriminalitet.

Tryggere samfunn; befolkningen generelt er mindre utsatt for kriminalitet, mye kriminalitet i det digitale, på nettet, foretak utsettes for hacking. Ja, kriminaliteten er rett og slett mer knyttet til foretak og grupper i befolkningen, som gjengkriminalitet og sånn hvor folk stort sett sliter mer.

Det er kommet ut en bok nå. ”Trygghet”, den sier at trygghet og utrygghet er ujevnt fordelt. Da kan vi jo tenke litt over retorikken til Listhaug og den debatten som går, har jo greid å fyre opp Storberget, og. Trygghet og utrygghet er ujevnt fordelt, og de som kommer dårligst ut er ofte minoriteter. De blir stigmatisert, og det som er farlig i retorikken sier den boken, det er at hvis man retorisk går løs på minoritetsgrupper i samfunnet og stigmatiserer dem, så blir majoriteten møtt med samme mynt som man bruker overfor minoriteter. Og det er en farlig utvikling i samfunnet.

Så skal jeg snakke litt om økonomi. Vi har fått en ABE-reform, reduksjon i budsjett på 2 %, først 0,5, 0,7, 0,8. Det er 2 % til sammen. Så kan en tenke at budsjettet er på 100 millioner: 80 til lønn, 20 til

varer og tjenester, sånn ca. Det er ofte sånn i arbeidsintensive bedrifter. 100 millioner, 2 %, 2 millioner. Så sier statsråden at vi ikke skal nedbemanne, vi tar det på varer og tjenester og digitaliserer og effektiviserer innkjøp og sånn. Da må vi ta det på de 20 millionene. Og hvis du da tar 2 millioner på 20 millioner, de 2 %, så er ikke det 2 %, det er 10 %. Ved å ikke røre lønnsbudsjettet og tar det på varer og tjenester, så er det ikke 2 % du tar, du tar 10! Og derfor så tror jeg at nå i år og neste år, så er kriminalomsorgen ganske hardt ute og kjøre. For jeg tror ikke man greier å hente de pengene fra varer og tjenester lenger, fordi man har faste utgifter som man må betale. Så man er nødt til å gå løs på lønnsbudsjettet, og mange har allerede gjort det. Det er jo særlig gått utover vikarbudsjettet. Og så er altså programvirksomhet ved svært mange enheter helt borte. Eksempelvis i region Sør, hvor jeg var, så hadde vi et programteam og en programvirksomhet på en 6 millioner, der det nå er 0. Eksempelvis. Så den 2 prosenten, den er ganske dramatisk, og den er det nesten ikke mulig å gjennomføre uten å nedbemanne, for du har kanskje bare littegrann frie midler på varer og tjenester i dag, når du har betalt alle de faste utgiftene. Så det er ganske alvorlig. Og det jeg synes på en måte er litt forskjell på det regjeringen Stoltenberg og Erna Solberg-regjerningen, det er jo ikke tiltakene, for det er veldig mange av de samme tiltakene, bortsett fra at Solberg-regjeringen når det gjelder tilbakeføringsgarantien, det er at… når vi hører statssekretæren står og prater, så høres det ut som om vi har fått fryktelig mye nye penger. Men nå har de jo tatt det rett fra basisen. Og hvis dere tenker dere et hus med loft, 1. etasje og kjeller, så kutter statssekretæren på noen tiltak i 1. etasje og på loftet, men i grunnmuren, basistildelingen, så har hun laget en kjeller hvor hun ikke har brukt mur, altså. Hele grunnen av kriminalomsorgen på basisen faller ut fordi de henter penger til gode tiltak fra den rammen du har som du egentlig trenger.

Det jeg skal si til slutt, er at vi må få opp forskningen i forhold til kunnskapen. Og vi må være mye hardere med forslagene våre i forhold til hva det skal forskes på. Vi kan ikke holde på sånn lenger

som vi har gjort. Vi må være åpne for forskermiljøer som ser på oss. Jeg møtte en forsker i går som har forsket nå på kriminalomsorgen og som har veldig interessante funn, en professor på 29 år. Hun har vært invitert til mange andre etater, inklusiv politietaten, men ikke vært invitert til kriminalomsorgsetaten enda. Meget interessante funn i forhold til "What works". Katrine Løken, heter hun. Så må vi evaluere hva vi holder på med. Og så gjør vi så mange gode ting, men vi lager aldri restanselister for hva vi ikke har gjort. Det hadde vært moro å gått gjennom den stortingsmeldingen: Hva har vi gjort? Og hva står igjen? Og hva gjør vi med det? Den restanselista burde man lage for hele etaten.

Og så bør man lage eller ta et økonomisk dypdykk, for det er jo trist at virkelighetsoppfatningen av det vi har til rådighet av penger er så stor avhengig av om du sitter som statsråd, om du sitter i departementet eller i direktoratet eller i region eller på lokalt nivå. Det må jo på en måte være mulig i disse møtene mellom tillitsvalgte, vernetjeneste og arbeidsgiver å kunne bli enige om hvordan er situasjonen: Det skrives årsmeldinger og det redegjøres for hvordan det er; at man satte seg ned sammen og gjorde det på en ordentlig måte. For det er jo helt håpløst når jeg hører på radioen: Fagforeningen sier: "Nå er det helt krise", og så kommer statsråden og sier at "Det er det ikke". En må prøve og ha en felles virkelighetsoppfatning.

Så helt til slutt, så synes jeg nå at direktoratet på Lillestrøm må fylle opp lokalene som står ledige. Hvis det står 50 kontorer ledige på Lillestrøm fortsatt, så er det utrolig irriterende. Fordi 50 ledige kontorer koster det samme som å leie 3 regionskontorer. Og når etaten har lite penger, så burde man på en måte leie ut de lokalene hvis man ikke trenger dem selv.

Og så synes jeg som Ola Borten Moen, at når man skal vurdere organisasjonen, så bør ikke noen være hellig. Og da må man også vurdere om man skal legge ned direktoratet. For jeg synes at etter

omorganiseringen, at departementsavdelingen har blitt helt usynlig. Helt usynlig. Mange sier til meg at det var mye lettere å forholde seg til KSF og departementet enn nå fordi nå er det direktoratet som tar all støyten over det hele og gjør departementsavdelingen helt usynlig.

Og da skal jeg avslutte med akkurat dét lille sparket, da, for det var fristende, siden Marianne fortsatt står på to nivåer, og bare si følgende: Ja, og det er ikke til Marianne, altså, jeg skal si følgende: Volvo har i mange år hatt en håndbok for de ansatte. Og der står det følgende: (du burde skrive det ned, Torgeir, for dette er godt sagt) ”Det er bedre å omorganisere 10 % i året i stedet for 100 % hvert 10. år, da blir det revolusjon”. Takk for meg!

Konferansier: Da har vi tenkt å ha en viss form for kommunikasjon mellom salen og panelet. Her kommer det da lapper som sendes opp hit. Så har du noe på hjertet, så er det ikke noe poeng med å rekke opp handa. Skriv det ned på et ark. Så da har vi hatt Krogsruds gjennomgang på en del av det ideologiske som ble vedtatt i sin tid. Så nå skal det være flere varianter av gode tanker. Og så tenkte vi å ta med et sitat fra Hundremeterskogen, Ole Brums univers: ”Det var ikke særlig klokt sagt, Brum, sa Nasse Nøff.”. Ole Brum: ”Jo, det var klokt når det var inne i hodet mitt, men så skjedde det noe på veien ut”.

KRIMINALPOLITISK DEBATT M/ ISELIN NYBØ (V), JORODD ASPHJELL (AP), RITA BRÅTEN (NFF), MIMMI KVISVIK (FO), HANNE HAMSUND (FFP). DEBATTLEDER PER HENRIK STENSTRØM.

Per Henrik Stenstrøm, debattleder: Da er det altså klart for denne kriminalpolitiske debatten. Og som vi da hører, så er det muligheter til å stille spørsmål her underveis. Og vi skal dele det inn da i noen bolker. Vi skal snakke litt om Krogsruds innlegg først, og så skal vi snakke litt om vold og trusler, litt om Nederland og litt om innhold og soning og da fremtidens kriminalomsorg mot slutten. Og da kan vi sette i gang, og vi kan også gi mikrofonen til den som har lyst til å ta ordet.

Dette panelet her er jo fantastisk, det er kvinnelig flertall, og det er jo ikke hver dag i politiske paneldebatter at vi er så heldige, med Iselin Nybøe, som da står ytterst for deres høyre, som er stortingsrepresentant og representerer Venstre, og så kjenner dere selvfølgelig Rita, som er forbundsleder og ikke minst Hanne Hamsund, som er leder for foreningen For Fangers Pårørende, og Mimmi Kvisvik, som er forbundsleder i Fellesorganisasjonen, og den eneste mannen her, hanen i kurven, han heter Jorodd Asphjell, og han sitter i Justiskomiteen og representerer Arbeiderpartiet og er standin for Hadia, Hadia, som vi har hatt her i mange år, så nå prøver vi deg, Jorodd, så får vi se. Skal vi starte med…, det er jo ikke sikkert vi får applaus til slutt, så vi må jo starte med å gi en applaus for dette panelet.

Nå fikk jo ikke du hørt hva Krogsrud, den frittalende pensjonerte regiondirektøren sa, men Iselin, det gjorde du, og hva var det du bet deg merke i fra denne mannen som da benyttet sitt privilegium, nemlig å snakke rett fra hjertet når han nå da er ute av etatens rekker?

Iselin Nybø (V): Du, jeg fikk ikke hørt det jeg heller hva han sa i dag, men jeg har hørt fra han før, så jeg antar at dere fikk høre var

fornuftig. Det er vel den konklusjonen jeg kan trekke uten at jeg har hørt innlegget.

Debattleder: Ja, ok. Rita, hva synes du var det viktigste Krogsrud formidlet om denne stortingsmeldingen 37?

Rita Bråten (NFF): Jeg tror det viktigste jeg fikk med meg av det Bjørn sa som jeg oppfattet, det var jo at man har ikke tatt opp i seg den nye gruppa innsatte som er i kriminalomsorgen etter at meldingen ble laget. I tillegg så tror jeg at jeg er helt enig med han i at det kunne vært interessant å evaluert hva man har fått til, hva gjenstår? Og så tror jeg også at man burde ha hatt en tilleggsmelding i forhold til den nye situasjonen som er i kriminalomsorgen.

Debattleder: Hanne, hva var det som var viktigst for deg her i forhold til det Bjørn sa?

Hanne Hamsund (FFP): Ja, Bjørn pekte jo på noe veldig viktig, at den meldingen satte et fokus på pårørende. Og for FFP og for pårørende, så var jo meldingen en milepæl rett og slett, fordi at den pekte både på de konsekvenser som rammer pårørende og det at pårørende er en viktig ressurs. Og den stod jo i sterk kontrast til den tidligere meldingen der pårørende kun var beskrevet i negative ordelag. Så den var viktig.

Debattleder: Og Mimmi, hva sier du?

Mimmi Kvisvik (FO): Tusen takk, Bjørn, tror jeg at jeg sier. Etter en ganske traurig formiddag, hvor jeg opplever at det er ganske stor avstand fra oss som sitter her og til de som står her, så oppfatter jeg at vi kom litt nærmere. Og så tenker jeg som så at fyttikatta, hvorfor skal det være sånn, da, at det er pensjonistene som er klokest, liksom? Kunne ikke de da bare fortsatt litt til? Vi så jo hvordan det gikk med Kåre Willoch og den ene etter den andre, liksom, som blir kjempegode som pensjonister. Nå skal det sies at Bjørn har vært ganske god hele tida. Det jeg synes er aller, aller viktigst er alt det kloke Bjørn har sagt. Jeg har skrevet det ned på 20 A4-sider. Men det

aller, aller klokeste synes jeg er at han var ganske tydelig på at man får jo ikke en annen kriminalomsorg enn det man faktisk talt betaler for, og at vi nå har kommet helt ned i kjelleren på noe vis og at det er ikke plass til å trekke ut flere prosenter, fordi at man også har denne fordelingen 80/20 lønn og driftskostnader. Og når man da skal ta disse 2 prosentene, så er det ikke plass til 2 %, det blir faktisk 10 % ut av det. Og da er det jo ikke mer drift igjen, da hjelper det ikke å ha 80 % bemanning heller.

Debattleder: Og siden ikke engang Jorodd fikk hørt dette her, så skal vi forberede han på hva han sa, for det må jo ha vært noen som har reagert på det Bjørn snakket om, dette huset hvor det på en måte ikke er noen grunnmur eller det er ikke noe sement eller det er liksom ikke noe fundament her. Og det handler om denne ABE-reformen, ikke sant, hvor disse politikerne faktisk tar med den ene og gir med den andre. Og Mimmi, hva sier du om det?

Mimmi Kvisvik (FO): Det jeg sier om det, det er jo at når du hører statssekretæren stå her og resirkulere midler, og det er jo på det viset de holder på egentlig på hele velferdsområdet, og resirkulerer penger og lanserer det som om det skulle være noen flunke nye midler som bare blir sprøytet inn, friske og ubesudlede. Men når de da tar fra basisen hele veien, så blir jo ikke den samlede rammen det man trenger for å gi de tjenestene man skal gi og plusse på med alt det nye regjeringen også har forventninger om.

Debattleder: OK. Og da har vi forberedt deg litt på hva som har blitt sagt her, Jorodd, og så kommer du sikkert til å si at ja, det er valg til høsten. Men si noe om det du har hørt foreløpig.

Jorodd Asphjell (AP): Først og fremst takk for invitasjonen. Beklager at jeg ikke fikk med meg starten her, da, men sånn er det jo nå. ABE-reform... det er jo ikke en reform, det er avbyråkratisering- og effektueringskutt, da. Det er kutt i budsjetter, det er ikke en reform i seg selv. Og det har jo på en måte ikke noe faglig begrunnelse heller, og det er ikke minst da i kriminalomsorgen hvor på en måte

innsatsen er så stor i forhold til personell, på 80 %, så gir det seg jo at da må pengene tas fra de ansatte, enten i kutt i lønn, eller i kutt i stillinger eller dårligere tilbud til innsatte. Og det synes vi at det er ingen reform, det er på en måte ren nedskjæring.

Og jeg tror at den Stortingsmeldingen 37 som ble vedtatt, og dette her med riktig straff, og hva er det for noe? For meg er jo riktig straff, det er å håpe at de som på en måte har gjort noe galt selvsagt skal sone straffen sin, men ikke minst skal de da forberedes til det samfunnet de skal tilbake i. Og da på en måte utenfor kriminalitetsbildet, men helst skal de få altså utdanning i fengselet og ha godt utdannede folk i fengselet som ikke minst har 3-årig høgskole, at de er fengselsbetjenter og at de er godt forberedt til de oppgavene. Det er det viktigste tror jeg i forhold til kriminalomsorgen.

Debattleder: Men hvorfor ble ikke denne meldingen fulgt opp?

Jorodd Asphjell (AP): Ja, det må du spørre... nå sitter vi i opposisjon.

Debattleder: Nei, nei. Det var jo ingen dissens, det var ingen uenighet om den, så ikke kom her...

Jorodd Asphjell (AP): Nei (latter), men i forhold til... det å bygge og få flere fengselsplasser, og der har jo vi vært veldig klare og tydelige på at vi ikke ønsker å bruke x antall millioner i Nederland med å sende fanger ut. Derfor så har vi sagt at vi må investere i nye fengselsplasser i Norge. Og Knut Storberget var jo på en måte den som var pådriver for det. Og det er jo det viktigste, å få nye plasser, det å ha enerom, med også da med sanitærforhold til det.

Debattleder: Ok. Men Iselin, hvorfor ble ikke denne meldingen fulgt opp?

Iselin Nybø (V): Altså, det er vel litt uenigheter om hvorvidt den er fulgt opp eller ikke fulgt opp. Og når det gjelder nye plasser og større kapasitet, så er jo det noe som den forrige justisministeren har hatt

mye fokus på. Og jeg har jo ikke lyst til å stå og forsvare han, for jeg er jo uenig med han. Altså Nederland ble nevnt her, vi har jo økt kapasiteten gjennom avtalen med Nederland. Men Venstre var imot den og har ikke ønsket en sånn løsning, for vi har heller ønsket å bygge opp kapasiteten i Norge. Når det er sagt, så er jo det to fengsler på vei i Norge. Og så kan man jo si at det er jo gjort litt på dublering, det er gjort litt på øke antall plasser på noen fengsler. Men det er en debatt om hvorvidt det er gjort eller ikke gjort, det er én debatt. Det som jeg synes er en bedre debatt, det er om det bra å gjøre det på den måten, eller er det ikke bra å gjøre det på den måten?

Debattleder: Det er greit at du synes det er en bedre debatt, men nå er det jeg som styrer denne debatten. Rita, er det uenighet om denne stortingsmeldingen har blitt fulgt opp eller ikke?

Rita Bråten (NFF): Nei, det er det jo ikke. Altså når den kom, så er det riktig som Mimmi sier og som Hanne sier, det var et løft i forhold til at vi nå skulle ha et større fokus på kriminalomsorg. Det skulle bli bedre, og den retningen som også vi som tillitsvalgte var med å stake ut i den meldingen, det var jo mange som var med å lage den, det var et håp om at endelig skulle vi på en måte bli styrket og vi skulle få de verktøyene vi trenger for å gjøre det. Og de verktøyene fikk vi ikke. Og der er jeg helt enig med Bjørn i at ja, vi staket ut kursen, men ressursene som vi etterlyste også etter at meldingen var kommet, de uteble. Og det var jo årsaken til at vi før valget i 2014 dro ned med stortingsmeldingen rett og slett som et svik i forhold til at man har veldig gode intensjoner, det er bare politikere, men å følge dem opp og fylle dem, det er et minus. Sånn at vi fleipet litt med at vi kunne gjerne ta og dra den opp igjen når vi fikk bedre tider. Det har ikke skjedd i denne perioden. Men jeg tror jeg er enig med Bjørn i at hvis vi skal dra den opp, så er det for at vi skal lage en ny og mer moderne og kanskje kalle den noe annet, nemlig ”Straffegjennomføring som virker”.

Debattleder: Ja, hvis du kommer i posisjon nå da, til høsten, og Arbeiderpartiet får lov til å bestemme litt igjen, Jorodd, vil du... altså, nå skal vi avslutte det med stortingsmeldingen, skal vi da grave den opp igjen?

Jorodd Asphjell (AP): Altså, når Knut Storberget var justisminister, så tror jeg han var en godt respektert minister, og spesielt på området kriminalomsorgen, og den stortingsmeldingen har jo vært veldig førende for vår politikk og alle de forslag som vi har fulgt opp i denne perioden, om det er andre typer soningsforhold eller om det er soningsforhold i fengsler, ikke minst og i forhold til ansatte. Så den har vært viktig for oss. Men det vil og være et prioritert område for oss, hvis vi vinner valget, til dels en utfordring, fra høsten av, og vi ønsker ikke å bruke 242 millioner ut i Nederland, vi ønsker å bruke de pengene i Norge gjennom å bygge nye plasser og ha bedre kvalitet i soningen. Så det er vi veldig klare og tydelige på.

Debattleder: Ok, Hanne?

Hanne Hamsund (FFP): Jeg vil gjerne bare fortsette litt der jeg var i sted, for når jeg sa at denne meldingen var viktig for pårørende, så er jo dette med om den har blitt fulgt opp et helt annet spørsmål. Og det denne stortingsmeldingen gjorde var jo veldig smart, å lage oppfølgingspunkter i hvert kapitler, så det er veldig lett faktisk å gå etter og se om er det blitt gjort. Når det gjelder satsningen på tiltak for pårørende, så er det nøyaktig 15 punkter til oppfølging. Og vi kunne lagt de samme 15 punktene på bordet i dag og dette med satsning på dette. Så det betyr jo at det er veldig mye som ikke er fulgt opp. På vårt felt er det én veldig viktig ting som skjedde i kjølevannet av denne stortingsmeldingen, og det er etableringen av barneansvarlige. Og det har vært veldig viktig for barn som pårørende.

Debattleder: Mimmi?

Mimmi Kvisvik (FO): For oss også som sosialarbeidere, så var jo stortingsmeldingen viktig, og Storberget var viktig. Og Storbergets arbeidsform var viktig fordi at han involverte bredt. Og det er klart at når man involverer bredt, så får man også en helt annen forankring i forhold til jobb som skal gjøres. Og det har ikke minst vært viktig for oss som da er sosialarbeidere i kriminalomsorgen og som på mange måter er en gruppe som nesten ikke omtales lenger som bidragsytere til kriminalomsorgen. Og på samme måten så er det jo også sånn at samfunnsstraff er jo noe man snakker om enten nedsettende eller bare sånn angtasang, seinest i dag av statsråden som omtaler samfunnsstraff som om at det er noe som det er nesten kritisk livsfarlig å sende de som skal gjennomføre straff over til, som om at det ikke er noen form for straff.

Debattleder: Ok, vi setter foreløpig strek der. Og så skal vi snakke da om vold og trusler i kriminalomsorgen. Og her har jeg da noen dystre tall, og var det denne politidamen, ikke politikjerringa, det hørtes ut som om det var det Bjørn Krogsrud sa før i dag, men det var ikke det. Men han nevnte i hvert fall ett av tallene. Det har vært ganske dramatisk økning av vold og trusselhendelser i norsk kriminalomsorg, det vet vi. Og tallene fra KDI viser at i 2012: 381 rapporterte hendelser; 2013: 544; 2014: 516; 2015: 832; og i fjor 2016: 1048. Hva er det som skjer i norske fengsler, Rita Bråten?

Rita Bråten (NFF): Ja, hva skjer? Én ting er jo at man har blitt litt flinkere til å registrere, men det er nok ikke hele sannheten. Det er nok en økning. Det som har vært fokus i dette og som var på en måte bekymringsmeldingen vår spesielt i 2016, det er at vi ser en økning uten å vite hva er bakgrunnen. Og da blir det veldig mye sånn spekulasjoner, og det blir det også for oss. Vi var da inne på det da med hva med statistikk, og hva sier den? Og det er klart at de tallene og den statistikken vi har i kriminalomsorgen, den er for dårlig på grunn av at den sier ikke noe om er det innsattegrupper som endrer seg, er det at de blir mer isolerte, det vil si at de får ikke det de burde ha hatt, nemlig i forhold til utdanning, tiltak, sysselsetting osv.? Eller

er det at man har en bemanningsfaktor, det vil si at man er ikke så mange på jobb som gjør at man på en måte klarer å fange opp innsatte som sliter eller kan fange de opp tidligere. Sånn at det er nok et veldig sammensatt spørsmål. Men det som forbauser oss når vi har sett litt på de tallene fra KDI for 2016, det er at det er veldig mange innsatte vi snakker om. På grunn av at man hadde en teori om at det kanskje var noen innsatte som stod bak alle de tallene. Og så vet vi jo at i kriminalomsorgen, så prøver vi å flytte de som er et problem, det vil si at vi har mye psykiatri, vi har mange utagerende innsatte, nettopp hvor de får den behandlingen og den hjelpen de trenger. Men det viser seg at det er faktisk ganske mange ulike innsatte. Og det betyr at det er en større grunn til å være bekymret, på grunn av at da skjer det faktisk noe i det miljøet som man kanskje ikke vet nok om.

Debattleder: Bekymrer disse tallene deg, Jorodd Asphjell?

Jorodd Asphjell (AP): Ja, det er jeg veldig bekymret for. Og det er sikkert mange årsaker til dette. For det første så er det bekymrede ansatte som går på jobb, de føler utrygghet og er redde, og sånn kan vi ikke ha det. Det er i andre typer yrker og, vi ser det både i politiet, vi ser det i forhold til vaktselskaper, vi ser det ikke minst i psykiatrien, og kanskje da alvorligst da i fengsel, at både ansatte og ikke minst og innsatte føler utrygghet. Og sånn skal det ikke være. Og det tror jeg handler da om... det ene er jo soningsformen, hvis du på en måte blir isolert mer og mer. Det er mindre arbeidstrening, det er mindre skolegang, det er mindre på en måte felles oppgaver. Og ikke minst da hvis du skjærer ned på antall stillinger og, i forhold til på en måte å være sammen med de innsatte, så går dette her utover på en måte, skal vi si kvaliteten i soningsgjennomføringen. Og det tror jeg på en måte utarter seg i en form for frustrasjon. Jeg var i København her i forrige uke med justiskomiteen og besøkte statsfengselet i Helsingør, det er et åpent fengsel. Og der og var det... de som settes inn i dag, de er der med alvorlig kriminalitet, kanskje mer utagerende enn noen gang, mange er mye mer påvirket av rus osv., osv. Og dette påvirker

altså både den situasjonen som er innenfor disse murene, og det må vi ta på høyeste alvor, både for de ansatte og for de innsatte.

Debattleder: Mimmi?

Mimmi Kvisvik (FO): FO har jo jobbet med utfordringer i forhold til vold og trusler i mange år, knyttet til mange tjenester. Og her har vi også hatt utrolig god drahjelp av LO og ikke minst også av Arbeiderpartiet, får nå fått frem forskriftsbestemmelser til arbeidsmiljøloven, på hvilken måte man skal følge opp vold og trusler. Og de forskriftsbestemmelsene er ganske geniale, for at de handler faktisk om denne utfordringen mellom dynamisk sikkerhet versus mer sånn statisk, fysisk sikkerhet, fordi at de utfordrer på at man faktisk da skal vurdere bemanning, man skal vurdere kompetanse, man skal vurdere hvordan man organiserer tjenestene, og man skal også vurdere om gjør vi det vi er i stand til å gjøre, eller er det noen andre som må hjelpe til? – versus, i denne sammenhengen: Er det sånn at fengslene kan faktisk håndtere veldig psykisk syke mennesker, eller er det faktisk talt sånn at det er det helsevesenet som må ivareta? Og dette tror jeg det er viktig å jobbe systematisk på, så jeg ble veldig forbauset egentlig over at direktøren ikke nevnte de nye forskriftsbestemmelsene som trådde å kraft 1. januar overhodet. Fordi at de er et veldig godt verktøy for å jobbe med dette, både forebyggende og når skade er skjedd.

Debattleder: Hanne, dette er jo hverdagen for folkene dine også, dette her, fordi det handler om... de pårørende føler også en frykt, selvfølgelig, for sine som da soner?

Hanne Hamsund (FFP): Ja, vi snakker jo med pårørende daglig, og en stor del av den belastningen som rammer pårørende er jo nettopp bekymringer for den innsatte. Og det kan være mye. Men en del av den bekymringen er rett og slett om den innsatte har det trygt. Og det er jo ganske tung tillitsbelastning for pårørende, å være usikker på det feltet der. Men det er også noen som forteller oss at de er bekymret for utviklingen hos sine egne innsatte, synes at de hardner,

at de blir tøffere, at de må legge om litt stilen der inne og at de ikke kjenner de helt igjen når de møter dem på besøksrommet. Så det... ja, det er en del av de bekymringene pårørende ser.

Debattleder: Rita, er det da... Bjørn Krogsrud snakket også om at vi må begynne og tørre snakke om de tingene han smelte opp litt på slutten her, at vi har noen grupper fra noen land, Kosovo, Somalia, Irak, Iran... Og nå vet ikke jeg mye om det er registrert hvor, men altså er det det det handler om, at vi får tøffere grupperinger og at vi må ta tak i det i stedet for å bare se på disse tallene?

Rita Bråten (NFF): Ja og nei, på grunn av at etter som vi har etterlyst hva ligger bak de tallene, det gjelder noen spesielle grupper, men foreløpig så har ikke det med etnisitet vært det store svaret. Det virker nesten som om at det er veldig mye psykiatri og frustrasjon. Sånn at jeg tror nok det er for lettvint å si at jo da, bare vi flytter disse gruppene, og samler de eller hva vi gjør, så vil på en måte det bli mye bedre. Det har jeg ingen tro på. Jeg tror det er mye mer sammensatt. Og i den bekymringsmeldingen som vi hadde i fjor, så fikk vi noen skriv fra innsatte i Bergen som var veldig tydelige på at de ønsker at vi skal ha med oss hvordan de opplevde soningsmiljøet i Bergen, der de føler utrygghet. Altså utrygghet i fellesskapet med andre innsatte på grunn av at det var ikke ansatte. Og det er et ganske sterkt signal om at det er mer komplisert enn bare å si at det er på en måte etniske grupper det er snakk om her.

Debattleder: Hva tror du på, Iselin?

Iselin Nybø (V): Jeg tror at det er litt som det ble sagt her, at det er komplisert, det er mer enn bare én ting. Men det er klart at når du har innsatte med ganske store psykiske utfordringer, sånn at de er helt sånn i balansepunktet om de kan leve i fengsel, eller er det en helt annen del av etatssamfunnet vårt, så er det helt enorme utfordringer.

Men det er to ting også som dere ikke har nevnt her som jeg vil nevne. Og det er én ting som ble sagt her nede, at Nederland, som det prestisjeprosjektet det er for regjerning og KrF, gjør at mange av de ressurssterke fangene, som er motiverte, de søker seg til Nederland, som gjør at de som er igjen... altså, de var en positiv kraft blant liksom fellesskapet før, men de reiser nå til Nederland, slik at de ikke blir den stabiliserende kraften i miljøet i fengselet. Så det er én ting vi kan ta med oss, da. Og så har jo i alle fall jeg fått tilbakemeldinger fra folk som jobber i fengsel på det som går på vikarer, gjennom spesielt i ferier, sommerferier og sånn, at man har mange studenter, som i og for seg er bra, men det å ha kompetanse blant de som jobber der, det forstår jo alle at er viktig. Og alle forstår at det er forskjell om du har ansatte med faglig bakgrunn eller om du har ansatte som ikke har den kompetansen til å håndtere de ulike problemstillingene som kan dukke opp, og som dukker opp hele veien i et fengsel. Og det og har mye med trygghet å gjøre, ikke bare for de innsatte, men og for de andre ansatte, at de vet at de andre som er rundt dem har den samme bakgrunnen, den samme kompetansen og ferdighetene som de selv har.

Debattleder: Ja, Jorodd... vi skal ikke... det ligger så tett opp mot det hun da diskuterer, og vi har hendelsen på Ringerike som har vært nevnt her tidligere, vi skal ikke gå inn i den, for det vil være helt feil. Men det er klart at dette er jo en brutal hverdag, og det er en rystende virkelighet.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, absolutt. Og det er jo ikke hverdagen innenfor murene, det er jo også hverdagen utenfor. For ansatte har jo også et liv utenfor, og mange opplever jo trusler også utenfor. Og derfor har vi foreslått å innføre tjenestenummer for de ansatte med bakgrunn i at du på en måte da skal intervjues slik at fangene ikke skal slippes ut osv., ikke sant, og så kan da på en måte innsatte da fremme krav om å se hvem det er som er i boka mi, så ser de hvem som har uttalt seg osv. Og da kan de oppsøke folk i ettertid, og da er det viktig å anonymisere alle sammen som er med i en sånn intervju

slik at de på en måte ikke føler den usikkerheten. Og du sa at når det skjer sånne hendelser som vi så sist her, det er jo veldig, veldig alvorlig. Og det må vi ta tak i på en god måte. Og det handles. Og de må ha et godt... Rusavhengige, hvis en tar det, da, så er det på en måte ikke straff de skal ha, men det skal være en behandling for folk som kommer inn med sterk avhengighet av rus, og da må vi sørge for at de får et behandlingstilbud som får dem rehabilitert, og ikke i utgangspunktet straffet. Det tror jeg og er viktig på mange andre områder. Når vi var i Danmark, da vi gikk inn i fengselet, så var det en sånn ukeplan om fysisk aktivitet. Og nesten alle dager var det aktiviteten boksing og vektløfting og styrketrening. Så sier jeg at her som man plages med vold osv. både blant innsatte og overfor ansatte, og så er på en måte aktiviteten de skal ha, det er altså boksing og kamptrening og sånn, og de musklene! Det må være andre aktiviteter som på en måte da skal gjøres, for...

Debattleder: Mimi, du hadde hånda i været her.

Mimmi Kvisvik (FO): Det er klart at det vi må erkjenne i forhold til utfordringene... nå har ikke jeg lyst til å hele debatten å bare snakke om fengsler, men vi får ta én fengselsrunde til, jeg får være med på det. Men det er helt klart at vi må erkjenne at kompleksiteten som fangebefolkningen er et uttrykk for, krever jo at man har en kompetanse som er ganske brei og ganske sammensatt også innenfor murene. Så derfor så synes jeg det er kjempebeklagelig at vi har hatt en reduksjon av miljøterapeutiske stillinger og vi har hatt en reduksjon i sosialfaglige stillinger i fengsler. Det tror jeg ikke er lurt, nettopp fordi at de fangene er et uttrykk for ganske sammensatt problematikk. Og da tror jeg ikke den problematikken bare kan møtes og ikke til forkleinelse for fengselsbetjenter. Men jeg tror at en ensidig kompetanse som man har fått på KRUS er ikke nok. Det må være mye mer sammensatt. Og vi har sagt i mange, mange år at vi bidrar gjerne. Hos Storberget fikk vi gjenklang for det. Det får vi veldig lite nå. Og det tror jeg ikke er veien å gå, heller ikke i forhold til å begrense vold og trusler.

Debattleder: Da sklir vi sakte... vi reiser sakte til Nederland. Og da Rita, det kan jo hende at disse tallene som viser altså 2013: 544, 2014: 516, og så skjer det noe i 2015: 832, som nå er enda verre i 2016: 1048. Står det egentlig Nederland skrevet med blyant her, fordi det bare er de snille gutta som blir sendt til Nederland og så er verstingene igjen?

Rita Bråten (NFF): Ja, det kan virke sånn. Men det vi ser, det er at det er ikke bare innsatte som søker seg til Nederland, det er faktisk en del som blir sendt mot sin vilje. Og når NFF har vært veldig imot Nederland, så er det ikke på grunn av at vi ikke erkjenner at vi trenger lukkede plasser. Men det er på grunn av at vi ser at det blir en belastning både for den innsatte, for pårørende, for kriminalomsorgen, det at man skal sende innsatte ut av landet. Og det som er viktig her, det er at, og det bekymrer oss mest, det er at Marianne Vollan og også politisk ledelse ønsket på en måte å forlenge dette til 2020. Det bekymrer oss veldig. Og vi håper at man tar det rett, og på en måte stopper i 2018. Problemet som vi ser, det er jo at...

Debattleder: Bare for å holde fast i det, bare for å rydde opp i det, er det sånn at det er de ”beste” fangene/innsatte som blir sendt til Nederland?

Rita Bråten (NFF): Ja.

Debattleder: Ja, det er det, ikke sant?

Rita Bråten (NFF): Ja, det er det.

Debattleder: Det betyr at det sitter noen igjen, og de beste innsatte, de har kanskje vært med på å ha en eller annen sånn regulerende effekt også her i forhold til miljø.

Rita Bråten (NFF): Ja. Men det som også jeg hørte i dag, faktisk, det var at hvis du skal slippe å bli sendt til Nederland, så må du faktisk gjøre en aktiv handling, f eks slå ned en betjent, for da slipper du. Og

det er ganske alvorlig, fordi det betyr jo at du tar de som på en måte har blitt dømt for en kriminalitet som ikke er vold og sedelighet, for å si det sånn, og da betyr det at du plukker de ut, og så sender vi dem, enten de vil eller ei, og så er det noen som har lært noen knep for å slippe. Og det er enda mer alvorlig, fordi det kan ligge bak de tallene som du snakket om.

Debattleder: Ok. Hva skjer i Nederland, hva bør skje med Nederland etter Arbeiderpartiets mening, Jorodd?

Jorodd Asphjell (AP): Når vi vinner valget til høsten, så vil den avtalen bli avsluttet så fort det er praktisk mulig. Og de lagde en avtale på 3 år med opsjon på 2 nye år, og der har Arbeiderpartiet sagt at det skal ikke vi. Så det er vi en garantist for hvis vi kommer inn i regjering. Og det er jo veldig alvorlig det som sies her. Det er nesten som på skolen, ikke sant, hvis det var gutter eller jenter som var litt problematiske i klassen, de ble plassert i andre klasser, så ble de roligere. Kanskje den klassen som i utgangspunktet var verre enn andre. Og det er på en måte det som skjer her, ikke sant, at det er en stabiliserende effekt her. Og jeg tror ikke det å sende fanger til Nederland, det er på en måte for å skåre et billig poeng, at nå har vi fått vekk køen i 2 år, men det handler ikke om behandlingstilbud, det handler ikke om soningsforhold, det handler ikke om både ansatte eller innsatte, her handler det på en måte om at de skal ha en statistikk som viser nå at nå er det x antall plasser mindre i kø. Og det tror jeg er dårlig politikk. Så den vil vi avslutte.

Debattleder: Ja, det er jo ikke bare x antall plasser mindre, soningskøen er i praksis borte. Den har vi snakket om her på Sundvolden i 20 år. Så noe godt har det ført med seg, at soningskøen er borte.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, det er jo godt, men jeg vil heller ha soningskø enn at 1000 stykker på en måte blir angrepet i fengsel. Det må jeg si. Da er det bedre å ha dem på kø i stedet for at det blir vold i

fengslene, både for de ansatte og ikke minst for de innsatte. Det synes jeg...

Debattleder: Og her kan det jo hende at Venstre får lov til å mene noe også, Iselin, og hva sier dere da, i forhold til Nederland?

Iselin Nybø (V): Vi har vært helt tydelige hele veien, og det er på et sånt prinsipielt grunnlag, for vi viste jo ikke hvordan dette skulle slå ut ordentlig før vi hadde prøvd det. Så det var på prinsipielt grunnlag, at en nasjon må ha fengselsplasser til egen befolkning og kriminalomsorg på egen jord, i Norge. Så det har vært en sånn prinsipiell greie for oss. Men så ser vi jo nå, når vi har litt erfaring med Nederland, det er som du sier, køen er vekke, og enda bedre er jo at oversittinger i politiarresten går ned. Altså det er jo menneskerettighetsbrudd, det som vi gjør med å ha mange oversittinger. Og det er bra. Men dette er ting som vi kunne klart å ordne på annet vis. Og det er det som er viktig for oss. For det er bra at det ikke er kø, det er bra at oversittingene går ned. Men det er ikke bra når vi ser resultatet, at det ikke er bra for den enkelte som tvinges til å reise til Nederland, en plass som den ikke har lyst til å sone. Ikke minst i forhold til de som har pårørende som kommer langt vekk. Så vi er helt tydelige på at vi ønsker ikke noen ny avtale med Nederland eller andre land, fordi det handler om den prinsipielle holdningen i tillegg.

Debattleder: Der lover jo bra. Og da får du vann på møla, Hanne, for dette er du enig i, dette er musikk i dine ører?

Hanne Hamsund (FFP): Ja, dette har vært en, holdt på å si stor sak for oss, for vi er jo selvfølgelig sterkt kritiske til en sånn ordning. Og både av prinsipielle grunner som Iselin mener her, altså en nasjon burde liksom selv klare å straffe de man idømmer en straff. Men først og fremst også fordi det vanskeliggjør rehabilitering og det nesten umuliggjør familiekontakt. Og det å være pårørende til en innsatt er en stor belastning i seg selv. Og det at også da på toppen av det, at den innsatte sendes på tvang ut av landet, og dermed så langt bort at

veldig mange overhodet ikke klarer å opprettholde familiekontakt, det er en stor tilleggsbelastning. Og vi ser også at når det først ble som det ble, så er det utrolig urimelig at det er de pårørende som må betale de ekstra utgiftene det er å opprettholde familiekontakt. Å reise på besøk til Norgerhaven fengsel, det tar minimum 8 timer hver vei, det er hvis man reiser fra Oslo. Og man må legge inn en overnatting hvis man skal klare det. Og da blir det en minimumspris på 5000 kr. for et besøk. Og pårørende er en gruppe som ofte har økonomiske problemer i utgangspunktet. Og med dette på toppen, så sier det seg selv at det er mange som ikke klarer å reise på besøk til Norgerhaven.

Jorodd Asphjell (AP): Du må også huske på én ting, det er jo ikke at soningskøen forsvinner, men det har også med utvikling i kriminalitetsbildet, at kriminalitetsbildet går dramatisk nedover. Vi var i Danmark og, og der har de mye ledige plasser, men det er ikke fordi de har sendt fanger ut av landet, men det er det at kriminaliteten går nedover og det blir færre som på en måte blir ilagt straff. Og ikke minst så har de også andre type soningsforhold og soningsmuligheter som gjør på en måte at pågangen ikke er stor lenger.

Hanne Hamsund (FFP): Ja, jeg synes også at det snakkes for lite om hvor mye stress dette med overføring til Nederland gjør i de norske fengslene. Vi hører mye om det. Det stresser de innsatte, jeg skal ikke si at temaet vi snakket om i sted handler om Nederland, i hvert fall ikke alene, men de innsatte blir stresset av det, de pårørende blir stresset av det, jeg har hørt ansatte snakke om at alt fokuset går nå på å rekruttere til Norgerhaven i stedet for å drive med straffegjennomføring i norske fengsler. Og det er jo en kjempeskremmende utvikling. Og jeg må si at kanskje den største kontrasten jeg har sett, var når vi besøkte Valdres fengsel, og der henger det liksom en kjempestor plakat for å rekruttere da til Norgerhaven fengsel. Og vi hører jo også om ansatte som forteller at

det ligger et press der fordi man *skal* rekruttere til Norgerhaven. Og det er noen ganger den kontrasten bare blitt helt slående.

Mimmi Kvisvik (FO): Nei, fengselskøen har jo ikke bare gått opp og ned i 20 år, den har jo gått opp og ned i 40 år, så lenge jeg har forholdt meg til denne bransjen her i hvert fall. Og det har jo vært ordnet på mange forskjellige måter og mange bedre måter enn med å sende folk ut av landet. Fordi at det å sende folk ut av landet som en rettsstat som Norge, det kaller jeg mer eller mindre som fredløshet, jeg altså. Og det er jo som Hanne sier, at det kompliserer jo mye av selve straffegjennomføringen og ikke minst tilbakeføringen. Og det er jo fullstendig brudd med stortingsmeldingen som det var tverrpolitisk enighet om hva gjelder nærhet og normalitet. Dette er jo å ekskludere folk ut av landet. Og så gir det i tillegg de konsekvensene som vi har vært inne på i forhold til fangebefolkningen som blir igjen.

Debattleder: Nå er det jo ikke noen blåblå representanter her i dag, men jeg har i hvert fall på meg blå dress og blå skjorte, så jeg kan være litt blåblå. Men altså enkelt sagt da, soningskøen er borte, og man er ikke lenger lastet til over ripa i forhold til belegg. I dag er vi nede på 90 %, det er ganske unikt. Så man har fått det man har bedt om, men kanskje på en litt annen måte. Og enda så klager dere, ikke sant, med deg Rita Bråten i spissen.

Rita Bråten (NFF): Ja, da det gjør vi.

Debattleder: Er dert liksom ingen positive sider med Nederland?

Rita Bråten (NFF): Nei, absolutt ikke. De har én ting i Nederland, og vet du hva det er? Det er at de har en tannlegebuss. Det betyr at tannlegen kommer kjørende inn i fengselet for å se på eller reparere tennene til de innsatte. Det vet jeg at KDI har hatt en dialog med helse på, at det må det være ganske smart også i Norge, og da tenker vi ikke bare på kriminalomsorgen. Og grunnen til at jeg sier det, det er at det er et stort problem med at vi har innsatte i fengsel som også

får tannproblemer og som må fremstilles ut. Mange ganger så har vi ikke bemanning til å gjøre det, og det betyr at de blir på en måte taperne. Så fra Nederland, ja, det er én ting som er fint, det er den tannlegebussen. Utover det så er det ingen ting som er bra sett fra vårt ståsted.

Men én ting til i forhold til det Hanne sier, i forhold til det med at det står et oppslag på veggen, det oppslaget burde vært tatt ned med én gang. For Nederland er et lukket fengsel, det er ikke et åpent fengsel. Og de bør ikke sende innsatte som kan sone i åpne anstalter til Nederland. Vi har en mistanke om at det skjer. Og det er totalt brudd på alt som heter logikk og i forhold til at de da soner på et mye strengere regime enn det de egentlig skal. Så det bør fjernes.

Hanne Hamsund (FFP): Jeg må si én ting til om det med tall. For du legger det nesten fram som om vi liksom skulle bli overrasket over at soningskøen har gått ned. Altså åpenbart har soningskøen gått ned. Det er jo ikke det det egentlig er snakk om. Det er jo snakk om hvilke virkemidler man tillater at man tar i bruk for å få det til. Og det er jo der uenigheten er så stor. Og så synes jeg man legger jo all vekt på hvilken effekt Norgerhaven har hatt, mens man snakker i mye mindre grad om den effekt det har hatt å øke innsatte som får elektronisk straff, altså hjemmesoning med elektronisk kontroll, og også det som så vidt ble nevnt før i dag, dette med overføringer til andre land. Så man må ikke bare snakke om Norgerhaven som det som har hatt effekt.

Debattleder: Ja, vil du kommentere noe til slutt her, Jorodd, før vi reiser fra Nederland, da tar vi flyet raskest mulig hjem igjen.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, det er veldig viktig, det å se tallene på den ene siden som gått ned, men det gjør jo også at det blir en passivitet i forhold til det som skal gjøres i Norge. Altså både i forhold til planlegging av utbygging og faktisk utbygging av fengsel. For vi skal jo på en måte ikke ha dette i all evighet. Det tar jo en slutt dette her, og da vil jo på en måte utfordringen komme tilbake, og da må vi være

godt forberedt i forhold til det. Og det handler om å ha både tverrfaglig samarbeid og ikke minst flerfaglig samarbeid for å styrke på en måte de innsattes og ansattes arbeidsforhold for de som er der. Og det er veldig viktig, og da må vi ikke se oss blind på... Ja, vi kan si at ja, det var på en måte soningskøen, men vi sender de beste ut, og det gjør at volden øker i Norge, og det er på en måte en ren veldig negativ effekt som ikke er noe særlig god.

Debattleder: Ok, da hopper vi til innhold. Iselin, du skal få lov å starte den bolken. Og spørsmålet er vel egentlig: Har norsk kriminalomsorg godt nok innhold i dag etter din mening?

Iselin Nybø (V): Jeg mener at vi alltid kan bli bedre, og i en sånn debatt som dette, så blir det fort fokus på mangler og ting som er feil. Men jeg har lyst til å si og begynne med det at det skjer veldig mye bra i norske fengsler og. Og jeg var på besøk i et fengsel hvor én akkurat hadde bestått fagprøven sin og alle hadde fått kake, og det var stor stas. Altså det var en så stor dag for han som fikk fagbrevet, men og for de andre. Så det er jo liksom gladsaker og i norske fengsler, det må vi jo bare ha sagt når vi holder på med en debatt som ofte handler om det negative. Men jeg tror jo at dette er et område som... om ikke vi bruker ordet ”forsømt”, så har det i det siste handlet mye om kapasitet og veldig mye fokus på kapasitet. Og jeg tror de aller fleste kan være enige i at det er et stort potensiale for å gjøre mer med innholdet. Og det vil og ha en positiv effekt på det vi har snakket om før, for det er klart at det å sone en straff, det er jo straffen i seg selv, men du skal jo bli noen sin nabo, du skal bli noen sin venn, du skal bli noen sin kollega en gang. Og alt det som skjer innenfor fengselsmurene, det forbereder jo på den hverdagen som kommer etterpå. Så der har vi et stort potensiale fortsatt.

Debattleder: Ja, vil du hoppe videre på den, Jorodd, er dette her en soningsmaskin eller en rehabiliteringsarena?

Jorodd Asphjell (AP): Jeg er litt usikker på tallene, men jeg tror det er godt og vel 40 % som kommer tilbake, at de soner og kommer tilbake

igjen på ny soning. Og enten så betyr det at de liker seg der, eller så er det at de ikke er rehabilitert. Og det er mye på grunn av at de ikke er rehabilitert at de kommer tilbake. Og det er jo et klart tegn på det. Så derfor har Arbeiderpartiet i det alternative statsbudsjettet gjennom denne perioden både vært opptatt av hvordan skal vi bedre soningsforholdene for de innsatte og ikke minst ha alternative soningsformer. Og da er det noen av de blåblå som... det med elektronisk kontroll da, de sier at det er ingen straff. Men hvis du snakker med folk som har gjennomført det, så synes de det er en like hard straff som på en måte det å være innenfor murene. Det med å ha husarrest, det med å ha samfunnsstraff osv., jeg tror det er viktig å se på og ha individuelle tilnærminger på dette her i forhold til hver enkelt. Og det tror jeg og kan gjøre at vi kan redusere soningskøer både i åpne fengsler og i lukket fengsel på en mye bedre måte. Men det å ha godt innhold, det er helt avhengig, som Iselin sier, de kommer ut og skal være våre naboer og være gode samfunnsborgere, og da er det viktig at de er godt rehabilitert.

Debattleder: Har det blitt lettere nå, Rita, å drive rehabilitering?

Rita Bråten (NFF): Nei. Altså man har ikke som utgangspunkt ønske om å bli rehabilitert. Det er ikke sånn. Det er faktisk mange innsatte som vil sitte i fred, de vil være i fengsel. De har gjort noe, de har fått en dom, og de vil på en måte bli ferdige med den. Sånn at man må på en måte tenke littegranne hva er det på en måte kriminalomsorgen skal gjøre? Jo, vi skal tilrettelegge. Og jeg er enig i at vi skal prøve å få de som kommer inn i kriminalomsorgen bedre rustet til å møte samfunnet den dagen de blir løslatt. Og da er vi jo nødt til på en måte å se: Er det noe vi kan gjøre for de som ønsker å gjøre noe med sitt eget liv? Det blir akkurat det samme som jeg prøvde å si, at du kan ikke tvinge en som røyker til å slutte på grunn av at det er det fornuftige. Og det vet alle. Hvis ikke han eller hun vil, så hjelper det ikke om du på en måte står på hodet, du får det ikke til. Det samme gjelder med innsatte. Vi kan tilrettelegge, vi kan kartlegge, vi kan vise mulighetene man har i kriminalomsorgen, og det handler om fra du

kommer inn i varetekt til du på en måte skal være ferdig med dommen, så har vi en masse tilbud, fra lukket, tung-gruppa til mer åpen soning, vi har lenker, vi har samfunnsstraff osv. Og da er det litt viktig at de har en arbeidsdrift, en skole som er på en måte tilpasset den enkelte, altså individet, som Bjørn snakket om. Og dette er det vanskelige, på grunn av at...

Debattleder: Men hva er det som skal til for å gi bedre innhold i soningen?

Rita Bråten (NFF): At man satser mer på både skole, arbeidsdrift, tilpasser, samarbeid mellom arbeidsdrift, og da snakker jeg arbeidsdrift både i friomsorgen og i fengsler, arbeidslivet på yttersiden, sånn at man på en måte gir de en mulighet for å få en kompetanse som kan brukes, som gjør at de kan komme i jobb. Og det gjør vi ikke i dag, ikke godt nok. Mange steder så gjør vi det.

Debattleder: Men hvem sin skyld er det? Er det da manglende penger eller er dine medlemmer for mye straffegjennomførere og ikke klarer å være omsorgsarbeidere? Hva er problemet?

Rita Bråten (NFF): Jeg kan bare si i forhold til Gjøvik, som er et lite fengsel, De har en fantastisk skoleavdeling. Jeg var oppe der i fjor og ble kjempeimponert. De har topp moderne utstyr, og det er skoleverket som på en måte har investert i alt det. Og de har alt fra... du kan ta fagbrevet som kokk til at du kan bli designer i forhold til diverse. Og så sa vi sånn: Dette var jo veldig flott. Og så sier de fra skolen: Ja, men vi savner én ting, og det er at kriminalomsorgen også investerer i f eks én person eller én stilling, på grunn av at de har ikke penger til å gjøre det. Og da betyr det at ja, ressurser i forhold til at vi også må styrke kriminalomsorgen og ikke bare satse på at det er de importerte tjenestene som skal ha det ansvaret. Så ja, ressurser må til.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, da er det veldig viktig å kartlegge alle de som kommer inn, så vi vet hvilket nivå de ligger på, både i forhold til

skole. Nå er jo majoriteten av de som er her en annen nasjonalitet enn norsk, og det betyr jo store utfordringer i forhold til språk, men ikke minst å lære seg norsk hvis det på en måte er innsatte med annen bakgrunn som skal fortsatt bo i Norge hvis ikke de skal sendes ut. Så det er viktig både dette med språkopplæring, det med skole og det å få arbeidstrening, det er vi helt avhengig av. Du trenger ikke være innsatt for å ha behov for det, alle sammen har behov for det. Det er en kontinuerlig prosess i et arbeidsliv som er i omstilling hele tida. Og hvis du blir arbeidsledig og ikke har noe å gjøre i ett og to og tre år, da vet du hva som skjer, en blir demotivert. Og vi kan jo tenke oss de som sitter i fengsel, som sitter der i korte og lengre opphold har så variert bakgrunn, så det å få kartlagt dette på en god måte når de kommer inn og hvilke ressurser som kan settes i gang, det er veldig, veldig viktig. Og det må vi sette av penger til, vi må sette av tid til det, så det er mulighet for det.

Debattleder: Nå skal jeg dele det ene spørsmålet fra salen her, for her står det at: Hvert år blir 175 fengselsbetjenter utdannet, mange slutter i etaten på grunn av situasjonen/utviklingen i kriminal-omsorgen, arbeidsvilkår, vold, trusler, slitasje og lønnsvilkår. Og Mimi, vi kan være enige om da at vi har verdens beste fengselsfaglige utdanning, er du enig i det?

Mimmi Kvisvik (FO): Ja, det tror jeg nok vi har.

Debattleder: Og hva skal vi da med det når man ikke klarer å bruke det til noe i jobb?

Mimmi Kvisvik (FO): Jeg tenker at man bruker det til noe i jobb, men jeg tenker sånn...

Debattleder: Men de som sitter her føler vel ofte at jeg får jo ikke brukt det vi har lært og det jeg vil og har lyst til i forhold til det ”kallet” man har, hvis vi skal si det.

Mimmi Kvisvik (FO): Da kan jeg for så vidt gjenta det jeg sa helt innledningsvis, at man får aldri bedre tjenester enn det man betaler

for. Og vi har jo hørt at det er et sprik her mellom hva man absolutt burde ha gjort og hva man har økonomi til å gjøre. Det er den ene biten. Den andre biten er at jeg tror at alle tjenester er tjent med å være tverrfaglige. Og jeg tror ikke på at fengslene og friomsorgen skal fylles opp med enda mer fengselsbetjenter. Jeg tror at det er viktig at f eks sosialarbeidere også kan bidra inn for å gi den helheten man trenger, og så kanskje tenke annerledes om de som sitter på cella og ikke vil, som tenker som så at her må man gå og snakke med dem, her må man prøve å motivere for endring, for det der å ikke ville, det er ofte mye mer komplisert enn at det faktisk talt bare handler om at man ikke vil, men faktisk at man ikke tør. Så til samfunnsstraff og innhold også, så tror jeg vi kunne vært tjent med å gi rom for mye mer utvikling. Det skjer masse spennende der, vi snakker veldig sjelden om det, og det er knapt så statssekretæren har kjennskap til hva samfunnsstraff og andre frihetsrelaterte straffer er og hva man faktisk talt har å spille på både av virkemidler og av kompetansen.

Debattleder: Ok, vi skal snakke litt om det etterhvert også. Men Rita, nå er jo da Jorodd i dette litt myke hjørnet, for han har lovet at han skal vinne valget, og han lover mye her nå. Det skal vi se om han da følger opp. Og da har du muligheten her. Hva må gjøres for at dine medlemmer og de som da sitter og gjør denne jobben hver dag skal tenke at dette her er meningsfullt, dette virker, jeg påvirker noen, det er bra, jeg får tid og kanskje penger. Litt om da det du kan legge i fanget her på Jorodd nå.

Rita Bråten (NFF): Først så må han stenge Nederland...

Debattleder: Det har du lovet, det er vi ferdige med.

Rita Bråten (NFF): Og så må han ta de pengene vi bruker til Nederland og gi dem til kriminalomsorgen. Og så må han se på hva og hvordan kan vi på en måte styrke de som jobber i kriminalomsorgen, uansett hvilken stilling vi har. Og så må han gjøre én ting, han må sette seg på fanget til finansministeren, og så må han

si at dette skal vi faktisk få til. For det hjelper ikke at Arbeidspartiet og justisdepartementet er positive til å få den til. For det vi opplevde i forrige periode med Stoltenberg, det var det at vi var kjempeenige i forhold til hva som skulle til, men det var finans som stoppet den der. Så hvis vi ikke får pengene av finans, så er vi akkurat like langt. Og så må vi ha kompetanseheving for alle de som skal jobbe med den nye typen kriminalitet som vi har fått inn i kriminalomsorgen. Bjørn nevnte det i forhold til datakriminalitet, men vi har også det med mange andre typer radikalisering, vi har mye psykiatri, og jeg tror dessverre ikke at vi blir kvitt det i kriminalomsorgen. Og det betyr at vi er nødt til å ha den kompetansen også, vi som jobber der. Og så er jeg litt sånn... så må jeg si noe i forhold til det Mimmi sier at vi må ha flere sosionomer. Ja, det kan godt hende det. Men problemet er at sosionomene er stort sett på jobb på dagtid. Fengselsbetjenten er der hele døgnet, de innsatte er der hele døgnet, og vi er nødt til å ha god kompetanse blant fengselsbetjentene, for det er de som faktisk står i førstelinje i forhold til de innsatte.

Mimmi Kvisvik (FO): Nå er det vel ikke naturgitt at sosionomer bare kan jobbe på dagtid. Jeg har vært sosionom i 30 år, og jeg har jobbet både dag og kveld og natt. Så det spørs akkurat hvordan man legger til rette for de stilingene.

Men ett eneste tips til også Jorodd, til den lista di vet du, over hva du skal gjøre når du har vunnet valget: Ta og evaluer Stortingsmeldingen 37. Det var en anbefaling fra Bjørn i dag også. Finn ut hva som er restanselista, og finn ut hva som skal til for å få gjort noe med den restanselista, for det er en jævlig god stortingsmelding. Og det skal Knut ha for, og den bør du løfte frem fortere enn svint og få den evaluert. Og den sier også noe om kunnskapsbasert kriminalomsorg. Og da må man ikke gjøre sånn som ekspertutvalgene nå, der bruker man jo ikke ekspertisen til noe, man bare konkluderer som det passer seg selv. Så da må man også bruke det som viser seg å være kunnskapsbasert. Så lykke til!

Hanne Hamsund (FFP): Et tema her i dag har jo vært om vi ser noen endringer. Og vi synes vi gjør det. For Fangers Pårørende er ganske mye rundt i fengslene, og noe vi synes vi hører mer og mer når vi er rundt, det er at vi hører om at det som er innhold og programvirksomhet legges ned. Og det er jo veldig alvorlig. Og det at innsatte kan gå igjennom et helt soningsforløp uten å i det hele tatt bli konfrontert med lovbruddet sitt, det er jo også ganske skremmende, egentlig. Så hvis man skal gjøre noe, så må man jo ta pengene fra Nederland og gi de tilbake til programvirksomheten i fengslene, for det vil jo både gjøre noe med den innsatte sin situasjon, det blir en mer spennende dag for de ansatte, og de pårørende vil få tilbake et bedre menneske.

Debattleder: Ja, 290 millioner, du skriver deg det bak øret, Jorodd, de skal tilbake til kriminalomsorgen. Så bare legg til det. Bra. Til slutt da i forhold til dette temaet, Iselin?

Iselin Nybø (V): Ja, for tenker på det... altså, det er en verdimelding, det vi diskuterer på Stortinget og. Og jeg mener vi har bak oss en perioden hvor vi diskuterte høy kapasitet og soningskø, men vi har og bak oss en periode der vi har diskutert altså dette her med å slippe ut tidlig, altså 10 dager før tida, det skal vi ikke ha noe av, alle skal sitte ut tida. Vi diskuterte og en økning i straffenivået, minstestraff på livstidsstraff, fra 21 og oppover. Og det er noe med at når debatten ligger der, så det er kanskje det... Jeg og mener at det burde... for det er viktigere hva du får ut av de årene i fengsel. Det er vel så viktig som om ikke viktigere enn om det blir ett år til eller 10 dager til og alt det. Og nå synes jeg at debatten ligger litt feil.

Mimmi Kvisvik (FO): Men regjeringen gjør jo akkurat det de har lovet i plattformen sin. Fordi at de sier at det å skjerpe straffenivået, etablere flere fengselsplasser og skjerpe vilkårene for prøveløs-latelse... Og det jobber de stødig på, og jeg har heller ikke registrert at samarbeidspartiene har korrigert den kursen på noe vis. Så hvis du kan bekrefte at dere har gjort det, så er det for så vidt greit.

Iselin Nybø (V): Ja, det er jo f eks at dette er jo ting vi er helt uenige i, nettopp fordi at vi ikke ønsker det. Når man har debatter om straffenivå, så er jo Venstre blant de fremste i den debatten til å snakke om det. Så er det sånn at vi står nok et stykke fra regjeringen, og spesielt fra FRP, på det som går på lengre straffer og det som går på... Vi har en annen ideologi i bunnen. Og sånn er det med den saken. Og så må det likevel være lov å påpeke at det som skjer nå, der ligger debatten feil. Jeg mener debatten ligger feil. Og det kortet meldte vi i dag, det kommer vi til å mene frem til valget, det kommer vi til å mene etter valget.

Debattleder: Men er dette med, hvis vi skal kalle det, og det er brukt her i ett av spørsmålene her, ”sømløs kriminalomsorg”, og da beveger vi oss inn i fremtidens kriminalomsorg, og det er nevnt av Mimmi her og flere, og hva tenker Venstre om det?

Iselin Nybø (V): Altså sømløs kriminalomsorg høres jo veldig fint ut, men det kommer vel litt an på hva man legger i det, og det er sikkert litt ulike ting som blir lagt i det. Men det som er viktig å diskutere i fremtidens kriminalomsorg, synes jeg, det er at vi snakker om hva er det som er meningen med straffen? Hva er det som er oppgaven til kriminalomsorgen? Og så er det det at, ja, det som er straffe-elementet, og det er selvfølgelig en viktig del av det. Men det er en annen viktig del av det og, og det er det som er avgjørende for om vi har en god kriminalomsorg eller ikke. For straffeelementet, det er jo den enkle delen å gjennomføre, det er liksom frihetsberøvelsen i så og så lang tid, enten det gjennomføres i et fengsel, et lukket fengsel, åpent fengsel, lenke. Det er en enkel tingen å gjennomføre. Men den viktigste delen å gjennomføre er og den som er mest utfordrende. Og det burde vi diskutere.

Debattleder: Og dere skal få lov til å gjøre det nå, i forhold til fremtidens kriminalomsorg. Og hva er viktig for Arbeiderpartiet i forhold til fremtidens kriminalomsorg, Jorodd?

Jorodd Asphjell (AP): Vi trenger mange flere som på en måte snakker opp og frem det å arbeide i kriminalomsorgen, betydningen av det. For det drukner ute i samfunnsdebatten. Da ser man veldig mye trusselbildet, ikke sant, og terror. Nå på landsmøtet til Høyre, viktig å bevæpne politiet osv., det er det som på en måte er oppi panna til folk i stedet for å snakke om hvordan skal vi rehabilitere de som er innsatte og hvordan skal de komme tilbake til samfunnet.

Debattleder: Men du vet du at... Nå skal jeg lære deg en ting, og det er ikke noen slag..., det er ikke noen vinnere i valgkampen, ikke sant. Da må du selge politi og politi og politi. Og det er jo det som er utfordringen, ikke sant.

Jorodd Asphjell (AP): derfor sier jeg at det er derfor det er viktig at vi får sterke talskvinner og talsmenn som snakker om kriminal-omsorgen og på en måte setter søkelyset på det, fordi det drukner i andre viktige saker, og det synes jeg er altfor galt. Og jeg er sikker på at når vi vinner valget etter september, så skal vi sette oss ned og se på denne restanselista sammen med LO knyttet til hva står igjen for at vi skal komme i mål. Og det samarbeidet vi har hatt, både i opposisjon og i posisjon har vært veldig viktig. Og det er det som på en måte er viktig og er trepartssamarbeidet: Hvordan skal vi som folkevalgte sammen med partene i arbeidslivet, både de ansatte og arbeidsgiverne, finne frem, hvordan skal vi løse dette her sammen. For det er ikke noen motparter i dette her. Vi skal løse en samfunnsoppgave, og det er viktig, og derfor har Arbeiderpartiet både i posisjon og i opposisjon, nå i opposisjon sist, vi var sammen med LO og fikk flertall mot å inngå en tonivåmodell i kriminal-omsorgen. Veldig viktig. Det å styrke fengsel for kvinner, vi tenker spesielt i forhold til helse. Det er mange sånne forslag som vi har foreslått, og det gjør vi i samarbeid med LO. Det tror jeg er helt nødvendig.

Og apropos, Iselin var inne på dette med studenter. Min yngste sønn har jobbet i Oslo fengsel som helgevakt og nattevakt og sommer-ferier og det der. Kompetansen hadde han på flere områder. Men jeg

tror faktisk at flere studenter skulle vært inne, jeg. Det er ikke det at de skulle gjøre det faglige arbeidet, de er jo vakter og er med og hjelper til med å bistå, slik at de får se litt sånn baksiden av medaljen i samfunnet vårt og lære om hvordan livet er bak murene og. Det tror jeg mye ungdom har godt av å lære rett og slett.

Debattleder: Men kjære politikere, nå er det da snart tid for å gå til valgurnene som vi har vært inne på. Men det er da sånn at... og vi hadde noen svenske representanter her fra søsterforbundet til Fengsels- og friomsorgsforbundet for noen år siden. Og i Sverige så stenger man fengsler, fordi man har ikke bruk for dem lenger. Det er en grunn til at vi sender folk til Nederland, det er fordi der har de og ledig kapasitet. Og Norge, jeg skal ikke si er det eneste, men kanskje ett av de få landene i verden hvor vi faktisk bygger fengsler. Har det slått dere at det er veldig rart?

Jorodd Asphjell (AP): Ja, altså det var det samme i Danmark og. Kan dere ikke leie fengsel hos oss, sa de. For de og hadde ledig kapasitet og holder på å stenge fengsel der og.

Debattleder: Ja, og her bygger vi i Halden, nå skal vi få i Agder og. Hva er det som skjer? Er det liksom bare hevn, hevn, hevn som du var inne på, eller er det det å redusere kriminalitet som kanskje andre land har forstått i større grad enn oss?

Jorodd Asphjell (AP): Ja, da må jo jeg spørre tilbake til deg: Vi hadde jo dubleringer på cellene før, hvor det var flere som lå, men nå har vi gått over til mer eneceller. Og vi har ikke kompensert for det gjennom å få flere plasser, så derfor har vi behov for å kanskje bygge ut. Mer spørsmål enn svar.

Debattleder: Ja, Rita, start du.

Rita Bråten (NFF): Du glemte Finland, for de har ikke nedlagt som vi kjenner til enda. Men det som vi ser... altså det henger jo sammen med straffesystemet vi har og, det at man har skjerpet straffene er jo med på å øke behovet. Det vil si at man sitter lenger. Det at vi har

mye varetekt, en satt etter fire år i varetekt, det er stor skam, gjør også dette. Det er sånn sett komplisert. Men det som er fakta, det er jo at vi har ganske mange åpne anstalter som ble bygget i den tiden hvor man satt inne for å sone for mindre dommer. De er jo borte. Og da er på en måte da kanskje det som er et viktigere spørsmål, det er har vi en kapasitet som er feil i forhold til det man egentlig har behov for? Og da snakker jeg littegrann i forhold til det Bjørn sa, vi har fått andre typer innsatte. Og dermed så tror jeg at vi må ha en analyse i forhold til det også.

Samtidig så ser vi da også i forhold til... jeg deler jo Mimmi sin bekymring i forhold til friomsorgen, på grunn av tidligere, rundt 70-tallet, så var jo friomsorgen... de hadde jo en stor jobb med bl.a. dette med prøveløslatelse, altså oppfølging av de som gjorde at kanskje den innsatte hadde litt sånn nettverk også av profesjonelle folk, som på en måte kunne støtte dem i en vanskelig overgang. Det er jo nesten helt borte. Og hvorfor er det borte? Jo, nettopp fordi friomsorgen har fått en masse andre nye oppgaver som er ganske krevende uten at de har fått noe mer resurser. Bl.a. i forhold til de som Marianne Vollan snakket om, de som sitter på forvaring. Og det er ikke friomsorgen bygget for, selv om Mimmi sier at de kan også gå turnus, så vet jo jeg da at det er ikke så enkelt, på grunn av at det er et ganske stort problem for et friomsorgskontor å få en forvarings-dømt og skulle passe den eller ha tilsyn med den sånn som man skal. Og hvorfor det? Jo, på grunn av at i utgangspunktet så er de bemannet på dagtid. Du trenger færre personer for å jobbe på dag enn i en turnus. Så dette er et ressursspørsmål. Sånn at når jeg fleipet med at ja, vi må også ha kompetansen til kriminalomsorgen til fengselsbetjenter, så er det ikke på grunn av at ja, vi har jo avdelinger der man har tverrfaglig, f eks EPÅ, der er det både en sosionomutdannet, en annen er historieutdannet og fengsels-betjenter. Og de jobber godt som team. Men det er et kostnads-spørsmål hvis du skal gå turnus. Så det er ikke bare enkelt.

Debattleder: Ja, det kom et spørsmål her: Når og hvordan skal kriminalomsorgen ivareta sosialarbeiderne? For de med altså vidt forskjellige utdanninger. Jeg smetter det inn, men hvem vil svare på det?

Mimmi Kvisvik (FO): Jeg! Punkt 1: Anerkjenne kompetansen deres og bruk den. Det er bare de to tingene. Det er så enkelt at det er helt genialt. Men jeg har lyst til å si noe om at hvorfor i all verden vi trenger så innmari fengselsplasser her i landet. Det har for så vidt stortingsmeldingen 12 sagt noe om ved at det faktisk talt er sånn at i 2010, så var det sånn at 62 % av straffene i Norge ble iverksatt som fengsel. Mens det i Sverige var 32 %, og i Danmark 36 %. Ergo så må man jo ha mange flere. Og så spørs det hvor lurt det er hvis vi skal ha en kunnskapsbasert kriminalomsorg.

Debattleder: Ja, ok. Nå fikk vi litt å tenke på. Vi må innom samfunnsstraff og EK. Mer av det, mindre av det?

Jorodd Asphjell (AP): Ja, i Arbeiderpartiet så synes vi at det kan vi bruke i langt større utstrekning enn vi gjør i dag. Mange er motiverte for å få den den type straff og, og det er effektiv straff, og det på en måte gjør at presset på norske fengselsrom vil avta ganske kraftig.

Debattleder: Så hvorfor er det ingen som idømmer samfunnsstraff? Det er jo et ord vi snart må slå opp, for det er jo ingen som vet hva det betyr lenger.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, det er jo ganske mange... Jeg er jo leder av et stort idrettslag i et skisenter, og der har vi mange som soner samfunnsstraffen sin i skisenteret, som hjelper til med praktiske oppgaver, både med utbygging og vedlikehold osv. Så der har vi en arbeidsleder som fungerer.

Debattleder: Jeg tror vi er enige om at det er bra. Men hvorfor bruker vi det ikke? Hvem kan svare på det?

Rita Bråten (NFF): Det er vel dommerne som kan svare på det. Men NFF tok opp, når vi diskuterte det med å innføre soning med EK, så var vår bekymring at vi ville få en reduksjon av samfunnsstraff. Og hvorfor det? Jo, på grunn av at dommerne gjorde akkurat det som det ble sagt fra salen her tidligere i dag, de i stedet for å idømme samfunnsstraff, så idømmer de ubetinget fengsel såpass lavt, altså under 4 måneder, sånn at de kan ha det istedenfor. Og det mener jeg er helt på trynet, for å si det sånn. Samtidig så har vi en sånt spørsmål til politikerne på grunn av... de andre nordiske landene, de har 6 måneder på EK. I Norge så har man utvidet. Godt er det. Men fortsatt så holder man på det med 4 måneder. Og så hørte vi i dag at politikerne sier at ja, vi ser på andre utvidelser på andre... men vi synes det er en fallitterklæring, på grunn av at vi burde faktisk hatt 6 måneder, så burde dommerne fått skikkelig instrukser om at det er helt unødvendig å idømme ubetinget fengsel på de som kun har fått samfunnsstraff. Og vi vet jo at ansatte på friomsorgen, de utreder PUer, på bakgrunn av at de får forespørsel om det, nettopp hva slags type soning bør den personen ha? Og da bør jo dommerne bruke dem, og så bør faktisk også friomsorgen brukes i forhold til å lage sånne PUer sånn at en har rett type straff til rett type innsatt og kriminalitet.

Debattleder: Ok, Mimmi, har du en kommentar til det?

Mimmi Kvisvik (FO): Ja, samfunnsstraffen er jo en av de tingene som kommer til å stå på den restanselista, for det er jo sikkert sånn også at dommere må slå opp dette ordet. Men litt elektronisk kontroll, fordi at det jeg hører mine medlemmer bekymrer seg for hva gjelder elektronisk kontroll, det er at det er bare denne tekniske kontrollen, og man hadde her trengt også et bidrag i forhold til å skaffe tettere individuell oppfølging og det rent innholdsmessige også i den straffegjennomføringen.

Debattleder: Til Rita, står det her: ”Vi har mange prøveløslatte vi følger opp over lang tid, til og med ett år!! Tverrfaglig arbeid – vi blir bare ikke sett og hørt på alt arbeidet vi gjør”. Ville være anonym.

Rita Bråten (NFF): Jo, jeg vet jo at vi gjør det. Men det burde vært enda mer, det var mitt poeng, på grunn av at jeg tror at vi i dag ville ha fått folk ut fra lukkede fengsler mye fortere enn det vi gjør i dag. Sånn at ja, jeg vet jo at de gjør det, men jeg tror det var mye, mye før. Det er ikke atmvi ønsker, men det er rett og slett på grunn av ressurssituasjonen.

Debattleder: Og så Iselin da, la oss dra dette inn i elektronisk.. EK nå, vil Venstre ha mer av det eller bruke det...?

Iselin Nybø (V): Ja, det med elektronisk soning har vært en litt vanskelig debatt i mitt parti. For vi hadde jo også justisminister for noen år tilbake, det begynner å bli litt lang tid siden, litt for lang tid. Men det var en veldig god justisminister, og han var veldig opptatt av bl.a. det med soning. Og ett av de argumentene som har vært viktige i Venstre, har vært dette med at hjemmet er noe annet enn der du skal sone en straff, og det at ikke alle har et hjem, og at du da får liksom forskjeller på folk som gjerne har gjort det samme. Samtidig så har vi nytt program nå, hvor vi er opptatt med å gå inn for elektronisk kontroll. Og jeg personlig mener at det er veien å gå, ikke minst fordi vi begynner jo å få ganske god erfaring med det, men og fordi det gir oss andre muligheter med tanke på rehabilitering, det gir andre muligheter. Og det kan være med på i forhold til å gå vekk fra Nederland, så må vi og kunne ha et svar om hvordan vi skal unngå oversitting i politiarresten. Og jeg kan jo si at oversitting i politiarresten er menneskerettighetsbrudd, men det å ha elektronisk soning er ikke det. Så sånn sett kan det og være med på å få ned soningskøene. Så dette har vært en prosess hos oss og.

Debattleder: Hvis vi snakker om soningskø og elektronisk kontroll, der er det kø. 1200 fikk jeg høre.

Hanne Hamsund (FFP): Ja, For Fangers Pårørende var også litt skeptiske eller litt tilbakelent i begynnelsen i forhold til dette med elektronisk kontroll, fordi vi tenkte akkurat som du, at man går over en terskel, man går hjem til folk og gjør hjemmet litt sånn delvis om

til et fengsel. Men vi er positive. Vi har jo blitt positive. Og det er jo flere grunner til det. Det er jo mye mindre inngripende i en familie tross alt, og det gir bedre resultater. Og i hvert fall når det legges opp på en slik måte at man kan opprettholde familieaktiviteter selv om man har en elektronisk kontroll, så er vi positive til det. Det er kjempeviktig at familiene får en reell mulighet til å bli hørt. Og det opplever vi at kriminalomsorgen har vært flinke til, at det er et helt naturlig tema når man tenker elektronisk kontroll, at familiene er en veldig viktig del av det. Så vi er positive til det, og vi er helt enige i hvorfor ikke øke til 6 måneder sånn som f eks Sverige har.

Debattleder: Rita, vil du legge til noe her?

Rita Bråten (NFF): Ja, veldig gjerne, på grunn av at vi var jo også bekymret, både på det med samfunnsstraff men også i forhold til det med at plutselig så skal vi begynne å flytte fengslene hjem. Men jeg satt i prosjektgruppa da vi startet, og et premiss er jo at de som er i familien skal samtykke i dette. Det andre er at når det gjelder... vi tenker også at ok, det er disse ressurssterke som får disse tilbudet og ingen andre. Men vi vet jo at friomsorgen er veldig gode på å finne løsninger. Og vi hørte jo tidligere statssekretæren som sa at én av de tingene de er veldig opptatt av, det er at ingen innsatte skal løslates uten en bolig. Og da betyr det jo det at da må de jo faktisk også kunne gjøre det, for bedre gjennomføring, at de som ikke har en bolig når de kommer inn, i alle fall får det når de går ut. Og dermed så er ikke det umulig for den gruppa. I tillegg så kan jeg si at vi hadde et nordisk møte i går, og i Danmark tror jeg det var, så driver de faktisk og vurderer om de skal øke enda mer enn 6 måneder. Og da synes jeg vi er pinglete, altså.

Debattleder: Ja, og nå skal jeg bare legge til her, fordi friomsorgen er viktig å snakke om her, på hver eneste konferanse. Det blir mye fengselsprat, men friomsorgen gjennomfører også... jeg har fått et spørsmål her, et program mot ruspåvirket kjøring. Det er innholdsintensivt og foregår i 7 måneder. Hvordan styrke straffe-

gjennomføringsformen, for nå får de ca, 20 dagers fengsel og søker EK? Hvem føler seg kallet til å svare på det?

Rita Bråten (NFF): Jeg vet ikke hva som er svaret på det, men den innsatte har jo muligheten til å vurdere hva han eller hun ønsker. Og så kan vi jo se at det er altfor mange valg. Så kan det jo være noe du har gjort, og da blir det jo nesten sånn... Jeg husker når skoleverket kom inn i kriminalomsorgen, så var det en periode der man sloss om de best fungerende innsatte, om de skulle få sone der eller i arbeidsdriften. Og det er jo klart at du har jo et luksusproblem når de innsatte velger bort noe. Men så handler det jo litt om... og det blir altså det som blir kjernen i det hele; Hva er det som er det beste for den innsatte selv? Og det er jo klart at da er mange nødt til å være såpass tøff at han har den dialogen med den innsatte, og kanskje gjerne også pårørende også, og sier: Ja, hvis du er en gjenganger i forhold til å kjøre i fylla hver gang du er ute, er det noe smart? Eller kan du kanskje ha nytte av det kurset fremfor at du skal bli innmeldt i EK? Men da må du ha på en måte den dialogen, og du må være litt tøff i forhold til rett og slett rettledning av den innsatte, akkurat som det vi var innom i forhold til gode og dårlige valg.

Debattleder: Ok, vi skal straks gå mot å runde av her. Og da skal dere få lov til å være litt på en måte i appellform mot slutten her, ikke sant. Men nå skal jeg ta ett spørsmål som er kommet fra salen her, Jorodd, så får vi se hvor gær'n du er i forhold til å få noen velgere. Jeg så en NRK-reporter her, så du må få deg en god sak i forhold til hva du svarer her: "Oftere opplever fengselsbetjenter at det smeller der og da, det vil si at man ikke får mulighet til å ikle seg verneutstyr og/eller ta med seg tvangsmidler. Hva tenker dere om å innføre OC-spray, altså pepperspray?" Nå kommer reporteren her, så da får du muligheten. Vil Arbeiderpartiet at fengselsbetjenter skal være utrustet med pepperspray, ja eller nei? Dette er hverdagen til denne gjengen her, altså.

Jorodd Asphjell (AP): Det å ha verneutstyr er jo veldig viktig, det tror jeg og i andre typer yrker.

Debattleder: Bra med hjelm!

Mimmi Kvisvik (FO): Si nei.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, det var veldig vanskelig spørsmål, men det er veldig viktig å ha godt verneutstyr, hvor både man verner seg for overgrep og det, men det spørs jo hvor langt en skal gå på det. Det er som i politiet, det handler om å verne seg og ha våpen på hofta. Men spørsmålet er hvordan skal det gå?

Iselin Nybø (V): Dette er tydeligvis et viktig spørsmål, og politikere må av og til kunne si at noen spørsmål er så viktige at du ikke burde ta stilling til det når du står på et podium, men jeg vil faktisk si at jeg kanskje ikke kan argumentere *for* godt nok, og jeg kan ikke argumentere *mo*t godt nok. Så jeg må ha respekt for at dette er et litt komplisert spørsmål. Så jeg vil ikke si ja eller nei.

Debattleder: Da kan du si: Jeg kan komme tilbake til det.

Iselin Nybø (**V**): Ja, jeg kan komme tilbake til det.

Debattleder: Fint, ok. Vi runder litt av her nå. Og Rita, er det sånn at vi kan tenke oss... nå skal du få lov til å la tankene få løpe litt her. Kan det hende at vi sitter her om noen år og snakker om hva skal vi bruke disse fengslene til, skal vi lage badeland, vi har jo ikke noen innsatte lenger? Tenk hvor fint det hadde vært. Eller hva skjer nå i forhold til fremtidens kriminalomsorg? Da skal du få være litt svulstig.

Rita Bråten (NFF): Ja, det hadde jo vært fint unntatt at vi fikk mange mindre medlemmer. Så det er jo klart at i en idealistisk verden der man ikke hadde behov for et eneste fengsel, at man hadde andre løsninger, ja, det hadde jo vært veldig fint. Men jeg har litt vanskelig for å på en måte drømme om det, for verden er ikke sånn. Det går dessverre motsatt vei. Men jeg ønsker meg jo, og det er jo kanskje ønsket mitt, det er at man ikke bygger store kolosser av noen fengsler, at man ser på de små vi har som faktisk har en mye større mulighet for å jobbe én til én, at en jobber rundt den innsatte og har

oversikt og har utslusningsmuligheter. Jeg er ikke tilhenger av store fengsler, og jeg tror ikke at det er veien å gå, å lage disse store, få fengslene i Norge.

Debattleder: Da tar vi foreningene og organisasjonslivet, og så runder vi av med politikerne til slutt.

Hanne Hamsund (FFP): Ja, jeg mener at kriminalomsorgen har et kjempepotensial i å satse mer på dette med familiekontakt og da ikke minst kvoter for besøk og telefon. Og da må jeg tilbake på disse 15 oppfølgingspunktene fra stortingsmelding 37; Her står det "øke kvotene". Og det er ikke gjort. Én time besøk i uka, 20 min telefon. Å opprettholde familierelasjoner på de prinsippene, det er tøft. Heldigvis ser vi at noen fengsler øker det uansett, men det må gjøres gjennomgående. Og man må tenke mer enn én time ekstra, man må tenke på dette på en helt annen måte. Så det er veldig, veldig viktig. Samtidig må man bedre besøksfasilitetene: Og ett punkt som også står her: man må vurdere tilskuddsordninger til familier, fordi at veldig mange får faktisk en veldig vanskelig økonomisk situasjon når de blir pårørende. Og da må man gjøre helt andre ting enn å sende innsatte til Nederland. Én ting man kan lære av Nederland som jeg også har lyst til å nevne, det er at der har man fått til en veldig bra skype-ordning. Vi er veldig opptatt av at man ikke må se det som et alternativ til besøk, men som et supplement til telefon. Det er en fantastisk ordning. Og der har man noe sånn som 19 skype-maskiner som står etter hverandre, og innsatte får skype et par ganger i uken. Og det står forresten også på denne listen som er 10 år gammel. Så nå er det på tide at vi begynner. Så der kan vi lære av Norgerhaven på dette punktet. Det er jo litt hyggelig å kunne si det, da. Men det er det eneste.

Og så synes jeg det er viktig å si at kanskje vi skal være litt bevisste på å verne litt om det særnorske. Og da har jeg litt lyst til å si noe om de små fengslene. Vi har jo et langstrakt land med mange små fengsler som stadig vekk står i faresonen for å bli nedlagt. Det er i hvert fall vi veldig motstandere av, og da kan jeg nesten ta med alle

argumentene vi har snakket om i dag: Relasjonen innsatte-ansatte, innholdet, dynamisk sikkerhet. Men det som er vårt hovedanliggende i den saken er selvfølgelig nærhetsprinsippet, at det må ikke bli så langt mellom der innsatte soner og der familiene er. Det er et veldig viktig punkt.

Og da har jeg også lyst til å si, nå skal jeg reklamere litt for Halden fengsel, jeg vet ikke hvor mange her som har sett den dokumentaren som gikk på NRK for et par dager siden "Fra Halden til Afrika". Jeg synes den er utrolig lærerik, og den minner oss alle på hva som er de norske verdiene, ikke bare i Halden, men i norsk kriminalomsorg, og hva vi ikke ønsker, når vi ser på de amerikanske fengslene. Sånn apropos pepperspray. Så den synes jeg alle burde se, den burde bli pensum på KRUS, og den burde justiskomiteen se sammen og diskutere den.

Mimmi Kvisvik (FO): Et trygt samfunn krever en trygg kriminalomsorg, krever trygge arbeidsplasser. For å få trygge arbeidsplasser i kriminalomsorgen, så er jeg helt sikker på at den arbeidsplassen kan ha et godt bidrag av sosialfaglige ansatte. Det tror jeg kanskje i sum kan treffe de innsatte på en bedre og individuell måte. De sosialfaglige ansatte har med seg en tung kompetanse på kommunikasjon, motivasjon, relasjonsbygging, som er et viktig supplement til fengselsbetjentenes faglige ståsted. Og jeg tenker at vi kan på en veldig god måte utfylle hverandre. Det synes jeg ikke vi fullt ut gjør i dag. Det har vi faktisk gjort bedre tidligere.

Debattleder: Og hvis Venstre får en posisjon, så lover dere, Iselin, og?

Iselin Nybø (V): Ja, hvis du ønsker deg noe i svulstige ordelag, så er det at vi i fremtiden og kan ha et mildt og godt og trygt samfunn sånn som vi har nå. Det ser vi at er under press, ikke minst staten selv presser de grensene hele veien gjennom debatten om høyere straffer, gjennom debatten om bevæpning, gjennom debatten om

overvåkning osv., osv. Så vi står ved et skille hvor jeg ønsker vi fortsatt skal ha det samfunnet som vi har nå.

Når vi snakker om fengslene, så har jeg lyst til nok en gang å si at mitt inntrykk er at det skjer veldig mye bra ute i fengslene. Det er ansatte som møter innsatte hver eneste dag med respekt, med omsorg og mye god kompetanse. Og når det gjelder altså størrelsen på fengslene, så er det alt med måte, tenker jeg. For jeg vet om et lite fengsel som du kan få billig av meg i Haugesund. Det er 19 plasser og dårlige fasiliteter. Det er ikke noe det heller. Det som kriminalomsorgen skal være, det er at du skal ha moderne og gode fasiliteter, og så skal du ha et innhold som gjør at du kan og utvikle deg mens du er i fengsel, enten det handler om rus og håndtering av det, eller det handler om å ta en utdannelse eller det handler om å jobbe. For det samfunnet pålegger, det er frihetsberøvelse, men de skal jo og ha et liv de prene de sitter inne, ikke minst i forhold til pårørende, som er helt uforskyldt i det som er skjedd. Så vi som samfunn må klare å se det. Og så må vi klare å si det at ja vel, så får du en time ekstra med skype-tid da, det er liksom ingen pris å betale i forhold til hva de betaler de som sitter og ikke er skyld i noe av det.

Jorodd Asphjell (AP): Ja, vi skal snart ha landsmøte: ”Alle skal med”. Det er viktig. Men jeg tror at den viktigste innsatsen du kan gjøre, det er et godt forebyggende arbeid. Det er i bred skala. Det handler førts og fremst om at folk ikke skal komme i fengsel, at det ikke skal bli lovbrudd. Da må du være veldig dyktig på det, og da må vi være nært inne på de yngre, vi må ha gode barnehager, gode skoler, gode oppvekstsvilkår på alle mulige måter. Men så er det sånn at når du har kommet på skeiva i samfunnet og skal sone en straff, så tror jeg det er veldig viktig at vi har et soningsforhold som på en måte motiverer dem til på en måte å ikke komme tilbake, det å få orden på livet sitt.

Og da tenker jeg på alle de ansatte som jobber i norsk kriminalomsorg, de gjør en kjempegod innsats, det gjelder uavhengig av hvilken fagbakgrunn du har. Men det jeg tror er viktig, som det er

sagt her, er at det er mer flerfaglige, mer tverrfaglige, det tror jeg vi er avhengige av. Det er ikke bare i kriminalomsorgen, det ser vi overalt, at det er samhandling på tvers og at vi lytter til den kompetansen som er her.

Så ser vi jo at vi kommer til å være med å børste støv av denne stortingsmeldingen sammen med organisasjonene og se på om vi skal lage en ny en eller skal vi lage et tillegg og se på hva er restansen som er igjen for på en måte å bidra til at vi får til en styrket kriminalomsorg. Så det tror jeg er veldig viktig.

Så er det det med å ha gode arbeidsforhold for innsatte og ansatte, at de får yrkesbevis, får skole, og ikke minst også helsetilbudet. For flere og flere av de som sitter inne har psykiske utfordringer. Og da er det viktig at vi har et godt helsetilbud i fengslene som gjør at de blir rehabilitert på en god måte. Så vi kommer til å si stopp til Nederland og børste støv av den gamle meldingen som er 9 år. Og så håper jeg at vi kan være med å bygge en kriminalomsorg som er enda bedre enn hva vi har i dag.

Debattleder: Tusen takk for alle bidrag her. Tusen takk for alle bidrag fra salen. Det var noen som skrev så blekket sprutet. Noen skrev kortere spørsmål, andre skrev kronikker, det er imponerende! Men dette her skal dere få med dere tilbake nå, i taxien skal dere få lov til å lese de spørsmål vi ikke fikk tatt, så har dere da noe dere kan bryne dere på og bringe videre også til de som da skulle ha svaret på det.

Og da til slutt, stor applaus til alle i salen og panelet! Så skal dere få en butybag fra LO.

Konferansens dag 1 ble avsluttet kl. 17:10

DAG 2: FREDAG 10. MARS 2017

Konferansier Vidar Vold: Da tenker jeg vi er klare for det som er temaet for årets kompetanse: Sårbare domfelte i stramme budsjetter. Og da setter vi bare i gang, og jeg gir ordet til forsker ved kompetansesenteret avdeling Brøset, Eirik Søndenaa, vær så god.

LETTERE PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE - OM OMFANGET AV PSYKISK UTVIKLINGSHEMMEDE I NORSK KRIMINALOMSORG V/ ERIK SØNDENAA, FORSKER VED KOMPETANSESENTERET FOR SIKKERHETS, - FENGSEL- OG RETTSPSYKIATRI, ST OLAVS HOSPITAL, AVDELING BRØSET.

Navnet mitt er altså Erik Søndenaa, og jeg kommer fra Trondheim, Brøset kompetansesenter. Vi jobber med blant annet fengsels-psykiatri. Det er et lite senter, det er ett av tre sentre på landsbasis. Oslo og Bergen har et likedan. Mitt arbeid har gått på utviklings-hemming, det er fordi jeg rett og slett har bakgrunn ifra det feltet. Jeg har jobbet i noe som heter habiliteringstjenesten tidligere, og så har jeg jobbet med oppbygging av det som heter Sentral fagenhet for tvungen omsorg fra 2002, og den er nå plassert i Trondheim. Sentral fagenhet for tvungen omsorg er for personer med høy grad av psykisk utviklingshemming, det vil si personer som har et mye større funksjonshandicap enn de lettere utviklingshemmede som jeg skal snakke om i dag.

Og for å si det med én gang, så har jeg god greie på det med utviklingshemming i kriminalomsorgen. Jeg har ikke så mye greie på de budsjettmessige rammene som de er utsatt for, da. Men jeg har jo en ganske tydelig formening om at utviklingshemmede, de har i liten grad blitt ivaretatt, og de har i liten grad blitt gitt de tjenestene de har behov for. Og når de da ikke har fått de tjenestene, så har vi å gjøre med en sårbar gruppe som ikke bare blir mer sårbare, men som er beklageligvis verre utsatte både i kriminalomsorgen og i de

omkringliggende systemene. I møte med politiet og domstol så er de også veldig sårbare, og ikke mins etter løslatelse. Det kommer jeg inn på.

Det jeg skal snakke om, jeg skal si littegrann om... altså straffeloven, den skal jeg ikke si så veldig mye om, men jeg skal si littegrann om hvordan dette historisk sett arter seg. Og så skal jeg prøve og snakke litt om det å være eller ikke være utviklingshemmet, for det er et vanskelig tema.

innhold

- Hva er psykisk utviklingshemming og Hva sier straffeloven?
- Forekomst?
  - Hvordan var det før
  - De med og de uten diagnose
- Utfordringer?
  - For de innsatte
  - For de ansatte
- Tilrettelegging?
  - Rehabilitering
  - Sikker soning
  - Løslatelse

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

Begrepet "utviklingshemmet" er fremmed for de fleste av dere. Noen har en kunnskap om utviklingshemming gjennom kontakt med familie og sånn, og da er det gjerne en helt annen gruppe vi snakker om. Da er det mennesker som har veldig tydelige funksjonsfall eller funksjonsreduksjon, som har behov for veldig mye tjenester. De menneskene som vi møter i kriminalomsorgen, det er mennesker som ikke har blitt dekt av sånne tjenester på samme måten. Så de har i liten grad hatt støttekontakt opp igjennom oppveksten, de har i

liten grad hatt omsorsgshjelp, de har veldig sjelden hatt foreldre-avlastning gjennom oppveksten, og de har altså ikke blitt sluset inn i tjenesteapparatet slik som utviklingshemmede generelt blir.

Jeg skal snakke litt om de utfordringene som innsatte og ansatte møter, og så skal jeg snakke litt om hvordan jeg tenker rehabilitering og soning og eventuelt utslusning av denne gruppen kan lykkes i større grad.

Mitt forskningsbidrag i arbeidet med utviklingshemming, det er primært en studie som jeg gjorde i 2006 til 2009, hvor jeg var og besøkte en rekke fengsler rundt omkring i landet og møtte ca. 150 innsatte og gjorde intervjuer med dem og fant ut at ca. 10 % av dem hadde lærevansker tilsvarende det som er utviklingshemming. Altså det er en diagnostisk kategori, det som heter utviklingshemming. Hvis vi ser på det som heter ICD-10, som er det diagnostiske kodeverket som vi bruker, så sier den at man skal ha en lav IQ. Og IQ, det er da graden av mental modning, altså hvor moden er du i forhold til hva det forventes av alder. Og så må du ha en tilpasning i forhold til hva som er forventet i den aldersgruppa du hører til, som er svekket, og så må det her være noe som har oppstått fra barneårene. Så de vi da snakker om her, de menneskene er folk som har lærevansker. Det starter gjerne fra barneåra. Det er personer som snakker seinere enn andre. Foreldrene, de kan rapportere at barna kom ikke i gang med tale før 4 til 5 år, sammenlignet med andre barn som starter når de er 2 og 3. Andre motoriske ting kan også være forsinket, det å være sosial, det å forholde seg til andre unger, det blir også et problematisk område. Veldig ofte så finner vi liksom atferdsproblemer hos gruppa, at de tiltar en del litt sånn umodne reaksjonsmønstre. Og de er veldig ofte impulsive, lett irritable, og de fungerer på et marginalt nivå sammenlignet med jevnaldrende.

Psykisk utviklingshemming

Def. ICD-10: lav IQ og dårlig tilpasning siden oppvekstårene

- = lærevansker
  - Lærer saktere
    - Lærer mindre
      - Kan mindre
        - Har et mindre reportoar å spille på
          - Lite kreativ problemløsning
            - Gjentar uheldige handlinger

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

Og dette her, det er jo mer eller mindre. De fleste foreldre tenker at dette her går over av seg selv, og man vokser det av seg. I hvert fall så vil man tenke sånn. For noen foreldre så er det veldig smertefullt i den grad man får høre at barnet deres er utviklingshemmet. Altså diagnosen psykisk utviklingshemming, den er et varsel om at dette her blir et barn som ikke vil stå på egne bein gjennom livet. Altså du vil ha et barn som antakeligvis vil være et avhengig barn gjennom hele livsløpet. Enten avhengig av deg som forelder eller av omsorgstjenesten. Det vil være et barn som ikke vil gi deg barnebarn, og det vil være barn som ikke vil klare å få seg noen jobb og livnære seg selv, ikke vil flytte hjemmefra. Og faktiske forhold er jo det at ca. 1000 personer over 40 år med psykisk utviklingshemming bor hjemme hos foreldrene sine. Det er realiteten. Og da har jeg ikke trukket med den gruppen her som vi snakker om, med lett utviklingshemming som for så vidt kan klare seg selv.

Dette her er ikke noe nytt tema. Hvis vi går 100 år tilbake i tid, så hadde vi noe som het *eugenikken* i den vestlige verden.

Middelklassen i USA, de mobiliserte og vokste frem og ble stor og slagkraftig for 100 år siden. Det vi da så var at det var en del... en ganske stor gruppe mennesker som ikke tilpasset seg middelklassens normer. Og den gruppen, den sleit de med. Dette skjedde samtidig som vi fikk... i psykologien så fikk vi noe som het differensial-psykologi, og det var en sånn psykologiretning hvor man fikk instrumenter for å måle både intelligens og personlighet og masse andre egenskaper hos mennesker og klarte å sette sånn standarder på det, hva er det som er normalt og hva er det som er utenfor normalen. Og for intelligens så kommer IQ-testen i 1905 eller noe sånn. Og disse IQ-testene, til å begynne med skulle de brukes for å skille spesialskolebarn fra de som ikke skulle ha spesialskole. Og spesialskolebarna, de ble da plassert utenfor normalskolen.

Men så fant de ut, og det var noen sånne sterke, toneangivende personer, sånn som Lewis Terman her, og så hadde vi en som het Henry Goddard, utvandret franskmann, som satt i USA og implementerte IQ-testing i forsvaret, i arbeidslivet og ikke minst i kriminalomsorgen. Det førte til at noen fant ut at IQ var et veldig effektivt og virkningsfullt instrument for å skille personer med kriminalitetsrisiko fra andre personer. Så IQ ble nærmest brukt som et indisium eller bevis i rettssaler. Så hadde man en lav IQ, så var risikoen veldig høy for at man ville begå kriminalitet og at... altså, IQ i seg selv ble lagt frem som en sånn risikofaktor. Så hadde man en lav IQ, så kunne man uten at det kriminelle forholdet var alvorlig, så kunne man institusjonsplassere. Og det gjorde man i USA, man bygde opp institusjoner fra 1915 til 1920, da ble institusjonskapasiteten for utviklingshemmede domfelte eller *subintelligente,* altså personer med lav IQ i USA, den ble mer enn firedoblet, så i løpet av 5 år altså. Og på det meste var det ca. 70 000 institusjonsplasser, og man snakket ikke om kriminelle personer med utviklingshemming, men man snakket om kriminalitetsrisikable personer med utviklings-hemming. Så jeg tenker at det er viktig å ha denne historien der i ryggen, for dette her er en gruppe som har vært stigmatisert.

Hvordan ble Utviklingshemmede betraktet for 100 år siden?

- Walter Fernald (1909):
  - ”utviklingshemmede er parasittiske råvdyr, ute av stand til å greie seg selv”.
- Lewis Terman (1916):
  - ”ikke alle kriminelle er utviklingshemmede, men alle utviklingshemmede er potensielt kriminelle”.

- Sosiale konsekvenser
  - Insitusjonsbygging
  - Sterilisering
  - Euthanasia

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

I Norge så fikk vi aldri de tendensene der, men Danmark fikk dem. Og Danmark sitter igjen med et tiltaksapparat som er så dramatisk forskjellig fra vårt i dag. Altså i Norge, så har vi ikke spesialfengsel for psykisk utviklingshemmede, men det har de i Danmark. De har en egen kriminalomsorg for dem. 500 dansker med psykisk utviklingshemming er knyttet til et soningsforhold som er skreddersydd for psykisk utviklingshemmede. Det har vi ikke i Norge. Så kan en si at det er positivt eller negativt, men det blir en sånn politisk avgjørelse. Og danskene henger tilbake i denne tiden her.

Det som var dramatisk med det amerikanske systemet, det var jo at du... én ting var jo institusjonsbyggingen og det at det ble sånne spesialinstitusjoner for lavt intelligente innsatte. En annen ting var at de satte i gang store siviliseringsprogrammer for personene. Og *Euthanasia* var jo noe vi hadde under 2. verdenskrig, hvor man rett og slett tok livet av utviklingshemmede for å selektere dem ut. Og det er jo en vederstyggelig greie. Samtidig så vet vi jo at euthanasia, det er noe som man omtaler i dag som barmhjertighetsdrap, eller

altså både Nederland og Belgia har en lovhjemling og de tillater euthanasia av barn som ikke vil ha muligheten for å leve opp og ha et minimum av livskvalitet. Så akkurat her er det veldig mye etikk oppi dette her. Og da skjer det veldig mye uheldig og dramatisk opp igjennom historien.

Bare fyr løs om dere har noen spørsmål til meg. Jeg snakker litt fritt, for dette er et tema som jeg kan mye om.

Men altså den gruppen som er litt interessant for oss her, det er folk med lav IQ, IQ under 70. Men hva vil IQ under 70 si? Det vil si at personen skårer på intelligenstester dårlig, får til lite av de oppgavene som gis her. Det vil si at en voksen person som skårer med IQ lavere enn 70, han har en mental forståelse og en mental alder tilvarende 12-13 år. Det betyr ikke at han oppfører seg som en 12-13-åring, det betyr heller ikke at han har interesser som tilsvarer 12-13-åringer, men abstraksjonsnivået til personen er på et svekket nivå. De har veldig ofte samme interessen som andre, de leser sportssiden i avisene, de interesserer seg for fotball, de kjører bil og... Jeg har møtt på de som har utviklingshemming som har sertifikat i storbilklasse. Altså de aller fleste med lett grad av utviklingshemming, de lykkes sånn delvis med livet. Får de seg en partner som er ivaretakende og omsorgsfull for dem, så klarer de å kompensere for sine svekkelser. Veldig ofte så er jo arbeidslivet veldig ofte ivaretakende. Blant annet så er ett eksempel vi hadde... jeg møtte på en mann for noen år siden, han var bussjåfør, han hadde lett utviklingshemming, han hadde IQ på rundt 70. Og han hadde fått hjelp av sin gode nabo, som jobbet i bussetaten, og den hjelpen hadde både gitt han den posisjonen han hadde som bussjåfør, og han hadde fått en rute, og han var veldig trygg på sin jobb. Så sluttet denne gode naboen i busselskapet. Og denne mannen som var lett utviklingshemmet, han ble da overlatt til et annet lederskap. Altså det var ledere som ikke skjønte hans begrensninger. Så når busselskapet fikk budsjettknipe, så måtte de da omorganisere, og mannen ble satt på en ny bussrute, som da var helt utenfor hans

kompetanse eller funksjonsevne. Og han hadde ikke mulighet for å nå opp til den nye bussruten uten at han fikk litt sånn skreddersydd opplæring for det. Og det var det ingen som så at han trengte. Så han kjørte seg jo vill og sluttet som bussjåfør. Så det er klart, legger man tilstrekkelig godt til rette for en person med IQ på 70, så går det stort sett bra. Men altså man må gjøre anstrengelser.

Altså 2,5 % av befolkningen, fordi at IQ, det er normalfordelt. Det vil si at de fleste av oss som sitter i rommet her, de har IQ mellom 85 og 115. Det vil si 70 % av befolkningen har det. Og så er det da 95 % av befolkningen som har mellom 70 og 130. Da har vi i hvert fall alle som sitter i rommet her. Og så er det noen da som er kjempesmarte, og de sitter ikke i rommet her (latter). Og så er det noen som er kjempe u-smarte, og de sitter heller ikke her. Ja, Mensa, de sier da at det er i hvert fall 130. Men rekk opp handa hvis dere er medlem. Men det er nå i hvert fall ytterpunktene. Altså samfunnet er jo skreddersydd for oss i normalområdet. Så det er vi som har mest utbytte, av velferdsordning og alt sammen, det er lagt til rette for oss. Men så er det da noen som faller utenfor på den ene og den andre siden.

> **Spørsmål fra salen:** I og med at man ikke systematisk måler IQ i Norge og i veldig liten grad andre steder enn i USA; hvordan vet vi at det er en normalfordeling?

Nei, altså det er en komposisjon av IQ-testen som gjøres for å normsette dem. Men det gjøres ikke systematisk. Og vi vet at IQ'en, den beveger seg oppover, det gjør den. Den har gjort det tidligere. Vi har noe som heter Flynn-effekten. (Spørsmålsstiller presiserer spørsmålet sitt: Hvordan vet vi at det er normalfordeling?). Nå stiller du vanskelige spørsmål, er du statistiker? Ja, det er bare sånn jeg er opplært altså, jeg har lært at IQ er normalfordelt.

> **Spørsmålsstiller utdyper:** Jeg mener det er sånn med disse IQ-testene, at det er et tilfeldig utvalg du bruker for å få et statistisk godt nok grunnlag for å si noe om normalfordeling.

Men det er jo ikke regelmessig testing av den norske befolkningen.

Nei, det gjøres jo ikke det. Men det kommer nye versjoner med jevne mellomrom, og da blir den normert igjen. Så den siste som kom nå, WAIS-IV, den ble normert. Og den kom for 5-10 år siden. Så det skjer en utvikling på området. Hvis vi tar som en sånn hovedregel og sier at 0,5 % av befolkningen har en IQ lavere enn 70, så tilsvarer det 125 000 nordmenn. Blant voksne nordmenn så er det kanskje 100 000. Og av de så vet vi at 22 000 er registrert, det vil si at det er et sted mellom 60 000 og 100 000 som ikke er registrert og som da har lett grad av utviklingshemming. Og det er den gruppa jeg har møtt i fengselet. Så de er ikke registrert som utviklingshemmede, de er ikke registrert som hjelpetrengende, men de har samtidig intellektuelle utfordringer som gjør det vanskelig for dem.

utviklingshemming

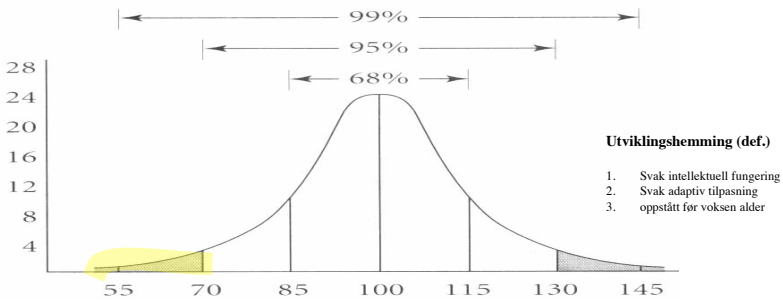

Med 2.5% av befolkningen under IQ 70 vil 5 mill x 2.5/100 = 125.000 nordmenn oppfylle kriterium for utviklingshemming.

Ca. 22.000 nordmenn er registrert med utviklingshemming.

Dvs. 100.000 nordmenn fungerer intellektuelt marginalt (mental alder < 12 år for de voksne), men er ikke registrert som utviklingshemmede

Administrativ og sann prevalens (se Roelveld et al. 1997)

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

Hvis vi ser på en større amerikansk undersøkelse som ble gjort i 1994, så hadde de da gjort IQ-test på 22 000 tilfeldig utvalgte amerikanske,

voksne folk. Så hadde de sett på hvordan gikk det med dem i forhold til ulike sånne velferdsindikatorer. Og da ser det ut som, i følge den røde her, så ser vi det at personer som har IQ på det nedre sjiktet, de har en større risiko for å ha sittet i fengsel. Men det er også en større risiko i forhold til masse andre sånne velferds- og psykososiale vansker.

Sosioøkonomisk status og IQ

IQ	<75	75-90	90-110	110-125	>125
Fordeling i befolkningen (US)	5	20	50	20	5
Gift ved alder 30	72	81	81	72	67
Utenfor arbeidsstyrken min 1 mnd. siste år (menn)	22	19	15	14	10
Arbeidsløs min 1 mnd. siste år (menn)	12	10	7	7	2
Skilt innen 5 års ekteskap	21	22	23	15	9
Andel av barn m/ IQ i nedre sjikt (mødre)	39	17	6	7	-
Fått barn uten å leve i parforhold (mødre)	32	17	8	4	2
Lever i fattigdom	30	16	6	3	2
Noensinne fengslet (menn)	7	7	3	1	0
Varig trygdemottaker (mødre)	31	17	8	2	0
High school dropout	55	35	6	0.4	0

Kilde: Herrnstein & Murray, 1994.

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

Det er norske studier også på innsatte hvor vi ser at ved siden av det med IQ og intelligens, så er det mange andre ting som er ufordelaktig for innsatte i fengsel. Vi ser blant annet rusproblemer, bostedsløshet, utenfor arbeidslivet og sånn, det kjenner dere veldig godt til. Og så har vi da at de i større og større grad nå begynner å få sånne psykiatriske diagnoser og blir medisinert for det. ADHD; personlighetsforstyrrelse, psykiske lidelser, det har økt voldsomt. Og det har vært en kjempestor økning i bruk av psykofarmaka. Dere som jobber tett på, dere kjenner jo sikkert til at medisinskapene, de blir fullere og fullere. Og om en sier at det er psykiske lidelser, om det er arbeidsledighet, om det er rusproblemer eller sosiale problemer,

fattigdom osv, så er det en sammensetning av sårbarheter som blir der det stikker for gruppa, og den ser ut til å være stabil. Den undersøkelsen som Kristine Friestad gjorde i 2004, det ble gjenopptatt av Viktoria Kramer i 2014, og det viser akkurat det samme. Det er sårbare folk.

Psykososiale problemer hos fengselsinnsatte

- 2/3 av innsatte har hatt en traumatisk oppvekst. 3/10 har domfelte i nær familie. Dårlig utdannelse, dårlig integrering i arbeidsmarkedet, mange bostedsløse, sosialhjelpsmottakere, 6/10 har rusproblemer.
  (Levekårsundersøkelsen, 2004)

- Høy forekomst av personlighetsforstyrrelser, ADHD og behandlingstrengende psykiske lidelser, samt stor økning i bruk av medisiner for psykiske plager blant innsatte de siste 30 år.

Kilder: Kjeldsberg & Hartvig, 2007; Hartvig & Østberg, 2004; Rasmussen et al, 1999,2001; Gamman & Linaker, 2000; Friestad & Hansen, 2004; Kjeldsberg & Hartvig, 2005; Kramer, 2014.

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

Så har jeg gjort studie inne i fengselet, og da fant jeg ut at den normalfordelingen som ligger på IQ på 100, med gjennomsnitt, de hadde et forskjøvet gjennomsnitt. Så gjennomsnittet i de undersøkelsene viste at IQ lå på 90. Og når jeg begynte å kikke på hva som finnes internasjonalt, så finner jeg akkurat det samme. Altså IQ på 90, det er standardsvaret på de amerikanske, de australske, belgiske, nederlandske og britiske studier som ligner på akkurat den jeg gjorde. Så det er ikke noen bombe det, altså. Det er veldig mye åpne dører du slår inn når en studerer dette her.

Og hva betyr den 10-prosenten som har IQ under 70? Jo det betyr altså at... i en fangebefolkningen som er på 3500-4000, så er det 350

innsatte som sliter med modenheten. De er så umodne at de kunne vært regnet som utviklingshemmet. Men nå blir de ikke det, da, de får ikke diagnosen utviklingshemming. Er det noen som har ideer om hvorfor de ikke får diagnosen utviklingshemming? Den er fryktelig stigmatiserende. Så jeg møtte på enkelte av de innsatte som da helt tydelig hadde 65 og aldri hadde klart å knyttet seg relasjonelt til folk på en ordentlig måte, de hadde aldri fått til noe arbeidsliv, de hadde ikke gjennomført noe skole, og de hadde det trasig i livet sitt. Og når jeg da sa at "det kan se ut ut ifra mine undersøkelser at du har en lett grad av utviklingshemming", jeg gjorde det én gang, og det angrer jeg på. Fordi at det ble opplevd som en sånn dobbel stempling av elendigheten. Altså det kan være greit at du har kjørt deg litt ut her i livet, men at du i tillegg skal ha et handicap som er så stigmatiserende, det ville de ikke ha, altså.

Innsatte med utviklingshemming i Norge

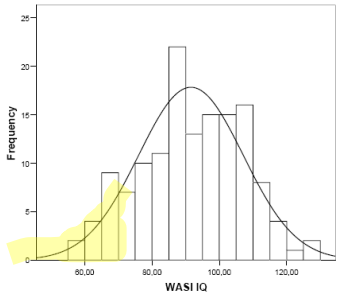

Figure 1: Distribution of the Standard scores of the WASI.

Til enhver tid: 350 i fengsel

Hvert år: 1200 i fengsel

Så det er et ganske stort stigma. Hvis vi sier 350 stykker på landsbasis per nå, så sitter det altså 10 000 stykker i fengsel gjennom et år, i hvert fall 1000 av de er innenfor gruppa. Og som en liten kuriositet

da, så sier jo straffeloven at IQ på 75, det er det som er avgjørende for hvorvidt du skal være utviklingshemmet eller ikke. Så straffeloven har en lavere terskel for å være utviklingshemmet enn medisinen. Det betyr jo at dette tallet her, det burde vært ganget med i hvert fall 1,5.

Ja, og hva fant jeg i fengslene? Jo, jeg undersøkte og gjorde masse intervjuer og stilte masse rare spørsmål, da. Og det jeg fant ut, det var at de hadde fått diagnose på skolen, og de hadde fått diagnosen dysleksi. Og det var 2 av 3 av de som hadde dysleksi, eller de hadde lese- og skrivevansker. Ja, det var helt greit. Hva tenker dere om at de får diagnosen dysleksi eller ADHD, 40 % av dem hadde ADHD. Hva tenker dere om at de får det når situasjonen faktisk er at de er veldig umodne? Jeg synes det blir et feil grep, altså, det blir å sette et veldig lite plaster på et veldig stort sår. Og det tror jeg ikke noen er tjent med. Altså skoleverket kan slippe unna med det, men i det videre livsløpet så blir det vanskelig.

Innsatte med utviklingshemming i Norge

Table 2: Health, education, support, substance use and participation in subgroups of prisoners with ID and others.

	Mild or moderate ID: IQ<70	Others IQ≥70	P-value Chi-square/ t-test
Number	15	124	
Mean age	39.1 (SD=11.0)	34.0 (SD=10.5)	
Sex (male/ female)	93.3%/ 6.7%	95.2%/ 4.8%	
Childhood self-reported measures			
History of truancy	57.1%	31.7%	
Needed help in school	85.7%	46.0%	**
Occupational directed education	6.7%	37.4%	*
Dyslexia	46.7%	19.4%	*
ADHD	46.7%	30.6%	
School psychological services	64.3%	44.7%	
Childhood mental health problem	46.7%	17.7%	**
Medical self-reported measures			
Substance use/ addiction	40%	57.3%	
Current mental disorder (MD)	40%	39.5%	
Medicated for MD	66.7%	13.1%	***
Head traumas	20%	33.3%	
Epilepsy	13.3%	11.3%	
Self-reported criminal history and prison situation			
Forensic examination	33.3%	12.5%	**
Prison rehabilitation programme	0	19.4%	
Prison education	20%	25.8%	
Bullied in prison	13.3%	8.1%	
Number of imprisonments	6.3 (SD=7.2)	2.8 (SD=3.0)	***
Total time of imprisonment	1.9 yrs (SD=1.1)	1.4 ys (SD=0.7)	*
Index crime:			
Theft/ robbery	33.3%	18.5%	
Drug crimes	6.7%	34.7%	*
Violence	26.7%	22.6%	
Sexual offence	20.0%	9.7%	
Traffic crime	6.7%	8.1%	
Other	6.7%	5.6%	

* p<0.05
** p<0.01
*** p<0.001

- Hadde behov for hjelp i skolen
- Mangler yrkesretta utdanning
- Oftere diagnostisert m/dysleksi
- Hadde psykiske problemer som barn
- Er medisinert for psykiske lidelser
- Er undersøkt rettspsykiatrisk
- Flere soninger i fengsel
- Lengre tid i fengsel
- Begår sjeldnere narkotikaforbrytelser

Søndenaa, Rasmussen, Palmstierna & Nøttestad (2008).

Spørsmål fra salen: Men hva er det som gjør at man feildiagnostiserer, for det er jo det man gjør? Det er jo kompetente fagfolk... og hva er det som gjør at man setter en ADHD-merkelapp? Og videre noe som er veldig spesielt, hva er det som gjør at Norge ligger holdt på å si i verdenstoppen så og si når det gjelder ADHD-diagnoser?

Det tror jeg... altså det siste spørsmålet synes jeg er vanskelig å svare på. Det kan være at det er veldig mye kompetanse på ADHD. Men jeg tror at ADHD, det er en diagnose som inviterer til en type behandling som kan gjøre situasjonen lettere. Altså psykisk utviklingshemming, det kan du ikke behandle, det finnes ikke noe medisiner for det. Det er bare... altså i den grad du skal behandle, så er det tilrettelegging, sånn som han bussjåføren. Du må ha personer som stiller opp for han, og som er der og som gir han beskyttelse og som gir han omsorg. Og det er mye bedre enn ritalin, altså.

Spørsmålsstiller utdyper: Jo, men da er det innmari betenkelig at vi på en måte må ha medisinske diagnoser på vår befolkning for å kunne passe de inn i vårt sosiale system?

Ja, når det gjelder den gruppen her, så får de ikke de medisinske diagnosene, det er snakk om en 80 000 mennesker som ikke har fått utviklingshemmings-diagnosen. Men de har fått en ADHD-diagnose og dysleksi-diagnose. Og de har fått seg PC og ritalin på skolen. Men det hjalp ikke. Men så kan en også si det at risikoen for å ha ADHD når du har utviklingshemming, den er forhøyet. Så det å være umoden, det innebærer også at du er mer impulsiv. Og impulsivitet, det er jo en del av ADHD-sekken.

Spørsmål fra salen: Du var kanskje litt upresis, for det går jo godt an å være utviklingshemmet, ha dysleksi og ADHD. Det ene utelukker jo ikke det andre. Og det blir veldig feil hvis du skal la være å bruke ADHD-diagnosen på noen som både har ADHD og lærevansker. Så du må bruke de riktige diagnosene. Så finner man ADHD, så må man jo si det.

Ja, men du underkommuniserer utviklingshemmingen hvis personen har en IQ på 65 og får ritalin og PC som virkemiddel.

> **Spørsmålsstiller utdyper**: Ja, men det gale er da at de ikke har diagnostisert utviklingshemming, det er ikke galt at de har fått en ADHD-diagnose, hvis den er der.

Nei, da, nei. Og jeg tror at grunnen til at ikke utviklingshemmings-diagnosen blir stilt, det er rett og slett det jeg var inne på innledningsvis, at det gir så mange skuffelser for de som står rundt. Som foreldre som sitter med 10-åringen som får diagnosen psykisk utviklingshemming, de tenker som så at her har jeg et barn som vil vokse opp og vil trenge meg hele livet i mye større grad enn det ville gjort hvis det ikke hadde hatt utviklingshemming. Så jeg tror signalet i diagnosen er at dette er dramatisk. Og hvis jeg skal dra den litt ut, da, så hadde vi i USA før 2002, så het det ikke *psykisk utviklingshemming*, men det het *mental retardasjon*. Og i perioden fra 1990 til 2000, så sank diagnostiseringen av mental retardasjon med over 50 %. Altså det ble halvering av diagnostiseringen. Det skyldes ikke det at den amerikanske befolkningen ble så mye bedre i forhold til sin mentale alder eller psykisk utviklingshemming, men det skyldes at diagnosen var så betent og så stigmatiserende at legene ville ikke stille den. Da puttet de på andre ting, sånn som ADHD og dysleksi og sånn.

Ja, jeg skal ikke snakke hele tiden om det, da, må prøve gå litt videre. Det litt sånn dramatiske i dette her, det er at vi snakker om at medisinskapene blir fullere i fengslene. De som virkelig tar til seg av medisinene, det er de utviklingshemmede. 66 % av de utviklings-hemmede bruker medisiner som er ment for å behandle alvorlige psykiske lidelser. Det er dramatisk. Det betyr jo at de medisineres over en lav sko med angstdempende medikamenter. Og det synes jeg er litt betenkelig når de ikke er fanget opp i forhold til sin umodenhet eller utviklingshemming. Så her er det snakk om et halvveis arbeid som gjøres i fra helsetjenestene. Konsekvensene av det er at vi får flere soninger i fengsel, de sitter lengre i fengsel. Altså de er 3 ganger

så ofte inne i fengsel sammenlignet med andre innsatte. Og det er en dramatisk virkelighet.

Og når det er snakk om kriminalitetsbilde og sånn, så tradisjonelt så trodde vi at det var seksualforbrytere som var utviklingshemmede, det er ikke det som er tilfelle. De sprer seg på hele fjøla, bortsett fra narkotikaforbrytelser. Veldig mye voldsforbrytelser.

> **Spørsmål fra salen**: Altså, når de ikke blir fulgt opp bedre... Hvis man tenker hvis man selv har barn, ikke sant, og oppdager at de trenger hjelp, betyr det at det er mange tilfeller at foreldrene også er lettere eller psykisk utviklingshemmede?

Ja... De fleste utviklingshemmede som fanges opp som utviklingshemmede, veldig ofte så har de ressurssterke foreldre som klarer å følge opp og som i det minste trigger hjelpeapparatet til å ta hånd om barnet. Men du har en god del marginaliserte familier hvor altså... du finner ikke mye intellektuell stimulans hjemme. Og det er nok en medvirkende faktor, for du kan ikke si at all utviklingshemming er nødvendigvis biologisk forankret. Så det er ikke gener som styrer all utviklingshemmingen. Altså hvis du lever opp i et veldig stimulusfattig miljø, så vil du også skåre ganske dårlig på IQ-testene. For de er veldig ofte... mye av IQ-testene handler om å skjønne språk og skjønne matematikk og sånne ting.

Jeg har 5 minutter igjen, så nå skal jeg prøve og utnytte dem så godt jeg bare kan. Dere får det jeg har skrevet. ”Mer soning for samme lovbruddet”, det ser vi. Vi har mye internasjonal forskning som støtter oppunder dette her.

Jeg hopper litt over til en veldig spennende studie de gjorde i Trondheim fengsel i kriminalomsorgen Nord for noen år siden, hvor vi så på innkomne brev til de innsatte. Og så så vi at de fleste innsatte, de skjønner det som står i brevene. Men 1 av 4 hadde problemer med å forstå innholdet i brevene som de fikk.

Det formelle språket

- *"Kriminalomsorgen region nord finner at klagen ikke kan tas til følge."*

- *"Kriminalomsorgen region nord finner at søknaden kan innvilges, da lovens krav til vektige grunner anses å være oppfylt."*

- *" Dersom du ikke møter til innskjerpingssamtale, kan det fastsettes vilkår om meldeplikt for politiet eller friomsorgen. Dersom du etter at det er fastsatt vilkår, på nytt bryter kravene eller de fastsatte vilkårene, kan saken overføres til Kriminalomsorgen region nord med anmodning om at saken bringes inn for tingsretten med sikte på fullbyrding av den subsidiære fengselsstraffen."*

Figur 8: Antallet personer som oppgir at de forstår eller ikke forstår innholdet i teksteksemplene

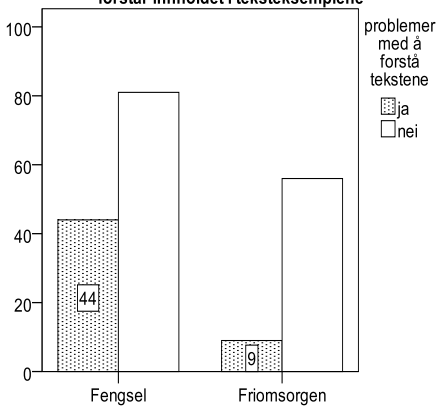

NTNU Norwegian University of Science and Technology | Forensic department Brøset, Centre for Research and Education in Forensic Psychiatry | ST. OLAVS HOSPITAL TRONDHEIM UNIVERSITY HOSPITAL

Når det gjaldt de fengselssonerne, så var de dramatisk mye dårligere enn de andre. Og spesielt på brev som gikk på avslag eller vedtak, så var det vanskelig for de innsatte å forstå innholdet i brevet. Så det er ett av punktene i forhold til den debatten som vi har hatt de siste ukene om klart språk i staten, f eks. Så der har vi en lang vei å gå i kriminalomsorgen, for å få skrevet et brev som er juridisk korrekt men samtidig forståelige for publikum.

Uttalelser fra innsatte

- *"Jeg kan ikke jus, prøver de å plage meg? De vet jeg ikke kan jus".* Knøvler og kaster brev fra kriminalomsorgen. Blir sint og frustrert.
-
- *"De skriver som om jeg ikke har en sjanse med å klage. Alt er bestemt på forhånd".* Visste ikke om klageadgangen til regionalt nivå. Har aldri klaget.

- *"Jeg vet ikke hvilke rettigheter jeg har. Jeg sitter i fengsel, jeg har ingen rettigheter. Jeg må bare adlyde".*

Vi må inn og identifisere og vi må tilrettelegge, men det er kjempevanskelig. Jeg har jobbet de siste 10 årene med å finne instruksjonsnøkler. Jeg tror identifikasjon, det må skje på et så tidlig tidspunkt som mulig. Jeg synes det blir for sent at fengselet skal gå inn og identifisere folk som er utviklingshemmede, det burde politiet ha gjort, eller domstolen. Så vi har et program i forhold til både politiadvokater og i forhold til tingretter på å både identifisere og kommunisere med lett utviklingshemmede folk. For der er det mye å hente.

Utfordringer for ansatte

- Identifisere, men hvordan?
- Tilrettelegge, og hvordan?

Spørsmål fra salen: Jeg hadde en innsatt som under rettsprosessen satt 7 år på ???. Under rettsprosessen så fikk han to ganger målt IQ, 48 og 53. Altså i utgangspunktet ikke soningsdyktig. Men så hadde han jobbet som stilasmontør og var i stand til å skru fra hverandre en mopedmotor, og da mente psykiateren at han hadde kognitive evner som lå over hva IQ-testen viste, og derfor ble han soningsdyktig allikevel. Hva sier du der?

Nei, det er et feilgrep. Hadde du tatt det til retten, så hadde han fått medhold tror jeg.

Spørsmålsstiller utdyper: Nå er han ferdig sonet. Han kunne ikke engang skrive navnet sitt, han måtte tegne navnet sitt, for han gjenkjente mønsteret, men ikke det som stod der.

Nei, vi får av og til noen sånne saker, og de blir jo ofte satt i fete typer med overskrift i avisene. Men så dramatisk har jeg aldri møtt. Jeg har hatt folk i mine undersøkelser med IQ på 60, og det synes... jeg snakket med, jeg husker ikke hva han heter for noe, han som var statssekretær i justis den gangen, og han synes det var en lettelse at det ikke var noen med IQ lavere enn 55, for da ville vi hatt et problem.

Men jeg synes akkurat den saken der er litt spissfindig. Men da befinner vi oss på det lavere sjiktet av hva jeg er interessert i. Og det er også veldig interessant, for det med strafferettslige tilregnelighet, det er en grense som er fryktelig vanskelig. Og ja, vi har en særinstitusjon for det i Norge, men den rommer bare 10 stykker. Jeg tror det er i underkant av 10 og.

Ja, jeg får ikke presentert resten av opplegget mitt, men det er gjort britiske studier, britene er langt fremme i dette her, de jobber veldig mye for å tilrettelegge og identifisere personer med utviklingshemming i strafferettssystemet, og der er det mye lovende funn. Men de har gjort noen feilgrep de også. Jeg har kontakt med det internasjonale miljøet, både i Danmark og i Nederland, de har ganske gode fagmiljøer på dette her. Jeg nevnte at i Danmark så har de spesialfengsler som dekker 500 innsatte. Og da kommer det også nødvendigvis et fagmiljø ut av det som vi har veldig stor nytte av å diskutere med. Men jeg tror ikke den modellen er overførbar til Norge. Jeg tror vi har veldig mye å hente på å styrke kompetansen i den norske kriminalomsorgen på temaet. Og jeg ser jo allerede at de fengslene som jeg har vært i kontakt med, de har en viss større våkenhet på det. Og pluss at norsk kriminalomsorg er en privilegert gruppe. Altså vi har en skikkelig skolering av de ansatte sammenlignet med Storbritannia hvor de har 6 uker eller noe sånn. Så vi er sterke. Jeg tror nok ressurstilgangen er større uten at jeg skal skryte på oss... som jeg sa innledningsvis, så har jeg ikke så veldig mye greie på penger.

Hvis jeg kunne få avslutte med noe, så måtte det være den der:

Etter løslatelse fra fengsel?

- Klarer seg for godt til å motta kommunale omsorgstjenester
- Ikke så psykisk syke at de får psykisk helsehjelp i kommunen

Trenger men får ikke hjelp

Altså dette her er folk som klarer seg for godt til å motta kommunale omsorgstjenester. De får ikke hjelp som de skulle ha profittert på i kommunene sine. Så det kan være hjelp i forhold til at de har en koordinator som kan hjelpe dem i forhold til økonomisk uføre og sånn. Se på den Luksusfellen, at du har et tv-program om luksusfellen, det hjelper ikke for alle disse folka her. Fordi de går i luksusfellen hele tiden, og de bor der. Pluss at det er så mange andre ting, relasjonelle ting, de kjører seg ut med naboer, med venner, de får ikke jobb, de klarer ikke holde på jobben, de får ikke til den minste utdanning, skolering, de får ikke til å møte på truckførerkurset eller på hva de eventuelt blir tilbudt. Da skulle de hatt en koordinator som kunne ha hjulpet dem og minnet dem på... Jeg vet ikke om det finnes noen steder, noen steder finnes det kanskje, men det burde vært satt opp som regel. Og så er det altså psykisk syke, men de er ikke så psykisk syke at de får kommunale psykiatritilbud heller. Og da sitter du igjen med et knippe som trenger hjelp, men de unndrar seg hjelp og de får ikke hjelp. For det er til syvende og sist folk som fungerer subnormalt men som har et sterkt ønske om å tilhøre normaliteten. Ja, jeg vet ikke om jeg har noe mer å si enn å takke for oppmerksomheten. Jeg synes det var fine innspill jeg fikk. Takk!

Vidar Vold, konferansier: Da går vi videre i programmet. Og da er det Øystein Grov, spesialist i barne- og ungdomspsykiatri: Hvem er de, hva trenger de, det er svære spørsmål. Vår så god.

HVEM ER DE OG HVA TRENGER DE? ØYSTEIN GROV, OVERLEGE, SPESIALIST I BARNE- OG UNGDOMSPSYKIATRI, BETANIEN BUP V27 BERGEN.

Ja, det er et stort spørsmål å svare på på kort varsel. Egentlig så var det Svein Øverland som skulle ha stått her. Det er ikke så lett å matche Svein Øverland på akkurat dette temaet som har med utviklingshemmede i strafferettspleien. Han jobber jo på denne Sentral fagenhet: Dom til tvungen omsorg. Altså min bakgrunn er barne- og ungdomspsykiatri, jeg er overlege på en av BUPene i Bergen som heter Betanien. Der har vi en liten gruppe som jeg er med i, jeg er 40 % inne i det prosjektet som heter V27, og det er barn og unge som forgriper seg seksuelt eller utviser problematisk og/eller skadelig seksuell atferd, kaller vi det i dag. Prøver å unngå, apropos det der med stigmatiserende begreper og konsepter, så prøver vi å unngå dette med ”ungen overgripere” som navn på den gruppen vi jobber med. Og i den gruppen så har vi jo en ungdomsgruppe som får ulike former for offentlige reaksjoner på seg og domfellelser. Vi har en god del kontakt med det som heter Konfliktrådet og Ungdomsstraffen. Vi er med på en del av disse oppfølgingsteamene for sedelighetsdømte ungdommer som kommer innunder Ungdomsstraffen. Og det er en veldig lovende ordning. Og vi har hatt en del... noe kontakt med Bergen Ungdomsfengsel, en del sedelighetsdømte ungdommer som sitter der i forhold til samarbeid med dette med oppfølging og behandling. Så det er mitt utgangspunkt.

Jeg fikk en uke på meg, for det var noe med at Øverland skulle i retten, og så hadde han pekt på meg. Det var jo veldig hyggelig, da,

må jeg si. Mitt hovedutgangspunkt kan man si er allmenn-BUP, og det er klart at vi støter på gruppen lærevansker-barn med generelle eller spesifikke lærevansker og den gruppa som da kan man si formelt faller inn under lett psykisk utviklingshemming. Det er sjelden vi har med de dypere utviklingshemmede i vårt system eller i BUP-systemet. De fanges nok mer opp eller er mer fulgt opp i det vi kaller Habiliteringstjenesten for barn og unge, da. Jeg har hatt en del oppgaver, altså judisielle oppgaver for å få vurdert ungdommer for retten, det har vært sedelighetssaker, altså rettsoppnevnt sakkyndig har jeg vært i noen saker med noe som heter Utvalg for rettspsykiatri i Legeforeningen. Og der har vi en egen gruppe barnepsykiatre for å prøve å styrke dette som har med barn og unges møte med justis, samtidig psykisk helse-problematikk og møte med justis og kriminalomsorgen og gjerne barnevern. Atferdsproblemer er jo også noe som fanges opp av barnevernstjenesten i barne- og ungdoms-gruppene i mer eller mindre grad, da. Men vi tester mye i BUP, så det kan godt være at... jeg har jobbet i barnepsykiatrien nå i 18 år, så det kan godt være at vi har oversett en og annen. Men vi tester såpass mye og er såpass våkne på det i vårt system at vi gjør veldig mye formelle tester når det stilles spørsmål ved modenhet og kan man si skolemessige prestasjoner, også gjerne i samarbeid med PPT. Det er jo flere instanser som kan bistå i disse tiltakene og utredningene. Så det er litt mitt utgangspunkt, da.

Nå fikk vi en veldig, veldig god redegjørelse av Søndenaa angående disse formelle kriteriene for hva som diagnostisk faller innunder dette med lett PU og moderat PU i forhold til de normative IQ-målene her, da. Men den der synes jeg er ganske interessant... altså det jeg ikke har fått tid til denne uken, det er litt sånn fancy type powerpoint-presentasjon, det har jeg ikke fått tid til. Men jeg har et lite sånn manuskript her, og så har jeg noen illustrasjoner som kanskje kan vise oss noe av dette her, da. Så har jeg nok noen tanker i forhold til dette med behov, tiltak, fornuftige tiltak for denne gruppen med lærevansker og psykisk utviklingshemming. Det er litt sånn med utgangspunkt i det som vi finner som nyttig for en del av

disse ungdommene vi møter, f eks i V-27-prosjektet. For mange har jo lærevansker eller PU, da. Vi har gjort en egen underøskelse på vårt eget materiale i løpet av disse 10-12 årene, og der er det 50 % som faller innunder det som kan kalles generelle lærevansker og PU – altså IQ på 85 eller lavere, da. Så det er en problemstilling. Det er en egen sårbarhet for å komme opp i denne typen trøbbel i ungdomsårene, også da i voksen alder, det har vi hørt om. Men her, det er bare tegnet, altså, men hvis vi ser i forhold til ferdighet og utvikling, så er det en litt sånn tidslinje og alderslinje, småbarna er 3-6 år, ungdommene 13-18-25. Altså den øverste, den skal jo på en måte illustrere en normalutvikling i forhold til ferdigheter og modenhet og alt det der. Det er ikke sånn at det stopper på 25. Jeg er sånn type 50+, jeg synes jeg lærer noe nytt hver eneste dag, hver eneste uke, så det er ikke noe som stopper opp i løpet av et livsløp, altså. Men vi ser jo det at det kan være noe av grunnen til at en del av disse barna fanges så godt opp i de tidlige årene, det er at forskjellen i småbarnsalderen mellom de med, kan man si mild PU-spekter, det er det vi snakker om her. Altså de som har mer moderat eller dypere psykisk utviklingshemming, de er lettere å se. Og da er forskjellene ikke så veldig store, kan man si, i barnehagen og i lek med hverandre og sånt. Men så begynner kravene å øke når de kommer i skolealder her, 6-13-18 år, og da ser vi at forskjellene blir mer tydelige og øker litt mer. Det er jo en læringskurve, og det er jo det jeg tenker vi må ha med oss her. Og disse som har lærevansker og lett psykisk utviklingshemming, de har jo muligheter til å utvikle seg og lære nye ting med god tilrettelegging.

Ja, Søndenaa var... det var litt overlappende i forhold til mitt opprinnelige type manuskript her, men vi fikk jo en veldig fin illustrasjon av dette med lett PU, som i medisinsk forstand er IQ 50-69. Altså der står det noen greier ting, det står en ganske fin orientering også i ICD-10, som på en måte er diagnosemanualen her. Og de har muligheten til å kompensere en del. Med god tilrettelegging så kan de klare seg ganske godt, de med lett PU, men de utvikler seg litt sent. De kan engasjere seg sosialt. Men de er

svakere på teoretisk skolearbeid, har lese-/ skrivevansker, som vi fikk høre. De takler ganske bra praktiske oppgaver. Det er en veldig sånn erfaring vi har, ikke sant. I møte med disse her, så kan de være kanongode, altså, på dette med å løse praktiske oppgaver og være engasjert i praktisk arbeid og manuelt arbeid fremfor teoretisk arbeid, da.

Når det gjelder moderat PU, som ikke skal være en del av strafferettspleien, de skal ikke være der, de skal enten være fanget opp i forbindelse med en juridierende vurdering eller på denne fagenheten, da det må stilles tvil om modenhetsnivå, om det er grunnlag for straffefritak her eller dom til tvungen omsorg, som det heter for den gruppa som er innenfor moderat PU-spekteret.

Men altså det å stille diagnoser innenfor psykisk utviklingshemming, så baserer det seg ikke bare på en IQ-test. For å kunne stille en formel diagnose her, så man gjøre en tilleggsfunksjons-vurdering, og det finnes det også ganske gode programmer og manualer for, altså strukturerte manualer for å vurdere funksjonen og ADL-ferdigheter, altså ferdigheter i det daglige livet. Og det kan være at noen, i hvert fall i de gråsonesakene, at vi kan ha noe lav formelt, kan man si, testet IQ, men ha såpass god funksjon at det ikke er rimelig å gi dem en totalvurdering om PU-diagnose. Det kan kanskje være noe av grunnen til problemet med denne saken som ble nevnt her, hva liksom sakkyndig har lagt til grunn da, om det er funksjons-vurderingen formelt eller bare IQ-testen.

Jeg kan jo bare kort... er det noen som kan hjelpe meg med dette her? Det har nok noe med alderen å gjøre, men jeg er ikke så veldig teknisk-minded. Jeg skulle gjerne ha vist en sånn IQ-testprotokoll da, bare for å... Det skal ikke bli veldig teknisk, det er psykologene som har den primære kompetansen til å gjøre disse IQ-testene, da. Men her ser vi en guttunge, han var vel 16, han kom ganske bra ut. Han var ca. gjennomsnittlig. Og da ser man at verbalforståelse som måles, med ulike tester, og så er det perseptuell resonnering, det har noe med hvordan man bearbeider informasjon her, og arbeidsminnet,

hvordan man holder fast på den informasjonen man får, altså dette med variant av hukommelse, korttidshukommelse eller minnet, det som gjør at vi holder det gående, så jeg ikke fomler vekk eller ikke vet hva som liksom er neste trekk her, ikke sant. Det er type arbeidsminne. Og så prosesseringshastighet, hvor fort man arbeider med oppgavene, det er noen sånne tidsgreier og sånn. Det som er erfaringen i den kliniske hverdagen og det å gjøre disse testene, én ting er at det kommer inn viktig informasjon sånn diagnostisk, men det er klart at det er en god måte å observere ungdom eller barn på, også den voksne, når man gjør disse testene, ikke sant. Det er jo hvordan de samarbeider, hvordan gjennomfører de oppgavene, og det er veldig mye av de kliniske bedømmelsene rundt testsituasjonene som er minst like viktige. Og nå vet jeg ikke hvor mye som testes formelt når de kommer inn i fengsel og sånn, men det er nyttig på mange måter, da. Denne guttungen her, han var vel 16 eller noe sånn, og det han kom dårligst ut på, det var dette med arbeidsminne og arbeidshastighet. Og han endte opp med samlet sett en ADHD-diagnose. Han hadde også noe angstproblematikk, det ser vi litt her. Men du ser at her er det en liten sånn dipp på det som heter informasjon, den tredje der. Det er en del ting han ikke har fått med seg, og der er han nok litt lavere enn gjennomsnittet. Så det er ting i skoleløpet han ikke har fått med seg av kunnskap, da. Det er litt sånn illustrerende, for det var en gutt som ikke hadde fulgt så godt opp skolearbeidet og klart å følge med på det som skjedde på skolen, da.

Der er det noen sånne mer allmennspørsmål, akkurat i den greia. Det vanskeligste her for unge i den barnemanualen er vel ”Hvem er Darwin?”. Det vanskeligste spørsmålet i voksenmanualen er ”Hva er hieroglyfer?” Jeg vet ikke om vi kan svare på det alle sammen, men det er litt sånn som blir vanskeligere og vanskeligere, og så stopper man, det stopper opp. Men det illustrerer i hvert fall litt... det er mye viktig informasjon her, og det er i hvert fall nyttig i vår kliniske hverdag. Men jeg er ganske sikker på at i hvert fall det samarbeidet jeg har hatt med fengselshelsetjenesten, at de er oppmerksomme på dette her og gjør også disse testene underveis og kartlegger en god

del i løpet av oppholdet. Det er i hvert fall det inntrykket jeg har i de klientsamarbeidene jeg har hatt med fengselshelsetjenesten. Men OK, som sagt, dette alene er ikke nok til å stille formell diagnose, men det er også en sånn funksjonsvurdering.

IQ kan også være en... altså IQ er en sånn evne til å bruke tidligere erfaringer, det er jo kanskje én definisjon på det. Men ikke sant, vi ser jo hva de måler. Selv om man har en høy IQ, så er det ikke sikkert at man er så veldig klok. Jeg vet ikke hvordan Adolf Hitler eller noen sånn kom ut i en sånn her, men de var jo ikke akkurat så sunne i sine vurderinger av omverdenen, da, og sine egne roller. Så det er jo forskjell på det å være smart og det å være klok, kanskje. Det går det vel an å si.

OK, men så er det dette her med, det kjenner dere helt sikkert til, dette med juridisk PU, der er jo lett PU litt sånn høyere IQ-mål på 75, ikke sant. Men sånn som jeg oppfattet det så er det juridisk lagt inn en margin her, og det har litt med bevisbyrde og sånne ting å gjøre. Altså lett PU kan jo i hvert fall gi en straffereduksjon, og det var den gamle lovgivningen, den gamle § 56c. Nå er det vel i § 80g, det som kalles redusert tilregnelighet. Altså det er en svekket evne til realistisk vurdering av omverdenen og kan i mindre grad holdes ansvarlig for handlingen. Det er jo fremdeles i den nye lovgivningen en straffereduksjon, men ikke et straffefritak, men muligheter for straffereduksjon, da. Så når det gjelder de unge med i hvert fall kjent PU, så er nok de mindre involvert i kriminalstatistikken, og det har nok noe med at er det en kjent psykisk utviklingshemming her, så er de passet mer på, de har gjerne assistenter på skolen og passes mer på her.

Men dette utvikler seg når de... altså dette blir et større problem når de blir voksne, og så overlates de mer til seg selv. Da kan nok mange gå under radaren. Det oppdages først på videregående eller når de kommer i kontakt med justis. Og der er det en del sånn triste erfaringer vi sitter med i hvert fall, at du får kontakt med ungdommer gjerne i videregående-alderen, og de har på en måte flytt sånn passe

gjennom ungdomsskolen, kanskje fått noen snille 2ere fordi de har oppført seg ganske pent, i stedet for stryk da, så har de heller fått et type papir fra ungdomsskolen, så begynner de på kokkelinja, kan ikke opp ned på et litermål, ikke sant, og det er ganske trist det der, altså. Det er mange som nok går under radaren her, altså.

Men de lar seg også lett lede, det kan jo være noe av at de beveger seg lettere over til de antisosiale miljøer. De kan jo brukes av eldre og smartere i ungdomsmiljøet og voksenmiljøet. Men det er jo sånn at psykisk utviklingshemming oppdages ofte litt for sent her. Det kan oppdages i forbindelse med judisielle observasjoner, sakkyndige observasjoner i forbindelse med straffesaker og noen ganger også i fengslene. Jeg lurer på om ikke Rasmussen og en del andre har sett på akkurat det der, at det oppdages både autistiske syndromer og utviklingshemming først ved 25-30 års alder. Og det er jo litt trist at det skal være sånn. Det er nok en god del som kunnen vært forebygget før det hvis det hadde vært fanget opp på en måte.

Men altså dette med... så er det jo en økt forekomst av psykiske vansker her. For de med lett PU, så er det tenkt en dobling av dette med psykisk helseproblematikk og psykiske problemer og gjerne diagnostiske ting. Søndenaa var jo litt inne på det, det med personlighetsforstyrrelser, depresjon, angst, disse tingene her. Og når du kommer ned i de moderate PUene, de som er enda svakere, så er det regnet med en 5-dobling av det. Det er mulig at.. altså de spriker jo veldig, de tallene, så det kan godt være at atferds-forstyrrelsen gjør at disse tallene øker ganske dramatisk når du går ned i funksjonsnivå her. Det kan nok forklare noe av det, altså atferdsforstyrrelsene her. Aggresjonsproblematikk, jo lavere IQ, jo større reguleringsvansker er dette med sinne og aggresjon. Og det kan jo gjøre at de kommer i en god del sosial trøbbel helt fra barnealder, nettopp at de strever med å regulere dette med sinne og aggresjon. Det er litt sånn nevrokognitivt, det sitter jo over snippen, det har jo noe med hjernens fungering å gjøre, dette her. Altså det er noe som vi kan kalle høyere kognitive funksjoner som er svekket hos

denne gruppen, det vi kaller frontallappsfunksjonene, det som sitter fremme her i hjernen. Altså der ligger på en måte, hva skal vi si, tenkeevnen, og evnen til resonnering, logisk tenkning, evnen til planlegging og organisering, abstraksjon, impulskontroll, det er veldig mye som ligger der, her fremme. Og der ligger på en måte problemløsningsferdighetene. Så det er intellektuelle utfordringer med dette her, og det er klart at det må jo ha konsekvenser for hvordan vi tilrettelegger for denne gruppen, også i forhold til behandling. Den kan jeg prøver å si littegrann om. En annen ting som jeg synes vi skal være litt oppmerksomme på, i hvert fall når man møter denne gruppen, det er at mange har manglende mestringserfaringer over veldig mange år, opplevd tilkortkommenhet, lav selvfølelse og lavt selvbilde, det går veldig igjen, altså. Det er masse ting de ikke har fått til, og de ser det selv, i forhold til sine jevnaldrende.

Skal vi se, det var noe her. Ja, så er det jo ikke bare dette i forhold til psykiske problemer da, en økt forekomst av det, men det er også andre typer somatisk helseproblematikk, epilepsiforekomsten, kanskje syndromer, autistiske syndromer, rigiditet og kommunikasjonsvansker som kan ligne også littegrann på autistiske problemer, da. Så det er det viktig å være litt oppmerksom på.

Litt viktig å få sagt også, det er at altså denne gruppen barn og ungdommer og helt sikkert unge voksne er mer avhengige av miljøet rundt seg, det var vel Søndenaa litt inne på i forhold til stimulering for optimal utvikling. Og det er klart at de er mye mer sårbare for dysfunksjonelle, psykososiale oppvekstmiljø-betingelser, påvirker de mer negativt, det er mindre det vi kan kalle *resiliens*, at de klarer seg tross syke foreldre eller ulike former for vanskelige oppvekstbetingelser, da, og miljøbetingelser. Og får de manglende stimulering hjemme som Søndenaa var inne på, så har de mindre å gå på, for å si det sånn. Så det er mange sårbarheter her.

Det jeg tenkte å... Et lite kvarter igjen... jeg ser det sitter folk jeg kjenner igjen fra Bergen ungdomsenhet her og mange som jobber i

systemet og jobber med denne gruppen... Og i forhold til fornuftige tiltak, at vi kunne ha litt tanker og kanskje noen diskusjoner om det.

> **Spørsmål fra salen**: Det vi snakker om nå, så jobber jo jeg i friomsorgen, og jeg opplever jo at vi får veldig mye av de litt marginale ungdommene som ikke så lett kan... som man tenker ikke skal sone i fengsel og sånn. Så kommer de på samfunnsstraff, og vi stiller jo veldig strenge krav i forhold til oppmøte, i forhold til å på en måte... du må ha litt organisert liv eller ha planlagt de kravene. Noen tenker jo at det er en enklere måte å sone på, men det er jo litt vanskelig for oss å fange opp hva er det som gjør at disse her ikke klarer det. Så sier vi ok, du møter ikke som du skal, ja, ja, så gir vi en ekstra sjanse... Men vi snakker så mye om de som soner i fengsel i forhold til det, men...

Ja, jeg er enig i det, i forhold til dette med... det jeg har vært mest borti nå i de siste par årene. Siden 2014, etter den nye ordningen med ungdomsoppfølgingen, så utformes det en ungdomsplan, en ungdomsoppfølging. Og der er det noe som heter personundersøkelser, det er obligatorisk for de mindreårige i hvert fall, de under 18, og der tenker jeg at det sikkert kunne vært et tettere samarbeid med helse på en eller annen måte. For det står et punkt der i den obligatoriske personundersøkelsen at du skal kartlegges på psykisk helseproblematikk. Men hvem gjør det, da? Ikke sant, jeg tenker det at... hvem bistår personundersøkeren med akkurat det? Det trenger vi litt hjelp til, vi trenger litt ekspertise, vi trenger noen psykologer og noen litt sånn... eller PPT eller andre som kan fortelle oss littegrann hvor utfordringen og sårbarheten her ligger, også i forhold til hvilken hjelp trenger denne ungdommen eller denne unge voksne til å kunnen følge opp denne planen, hva skal til? Ja, jeg er helt enig i det. Det er noen utfordringer der.

Ok, men det jeg tenker på... ta litt utgangspunkt i det litt generelle... det vil være forskjell på åpen soning, det vil være forskjell på institusjon, det vil være forskjell på fengselsramme selvfølgelig. I

hvert fall i forhold til ungdommer, så er det nok noen som kan forholde seg til barnevernsinstitusjon, du har type alternativ soning der eller en form for sosial form for åpen soning og fotlenke og sånne ting, det tenker jeg kan være veldig nyttig. Men hvis vi tar litt utgangspunkt i litt sånn generelle behov for PU-gruppen, så er det noen sånne veldig åpenbare ting, altså hjelp til struktur på dagene. Hvis man skal satse på noe som kan være hjelpsomt, så er det dette med edukative programmer, opplysning på det normative. De trenger jo en del fortolkningshjelp, disse her, ikke sant, gode forklaringer på ting, de kan misforstå mye, ha veldig behov for gjentakelser og påminninger og ikke kanskje bli så frustrert: ”Herre Gud, dette har jeg sagt ti ganger, du har det fremdeles ikke!”. Ikke sant, så bevissthet om det, at det er faktisk noe de trenger påminninger om, det må gjentas: Om hva er lurt og hva er ikke lurt, sånn i forhold til hva som er lurt å gjøre, hva som er lurt å si og hvordan de skal forholde seg til andre mennesker og den sosialiseringsbiten og ferdighetstrening osv. Det vi har veldig nytte av, i hvert fall i den ungdomsgruppen og med en god del av de med lærevanskene, om ikke akkurat PU, så tenker jeg en del av de tingene som det jobbes opp mot læresvake-ungdommer og gjerne PU-ungdommer kan sikkert være veldig nyttig å bruke også for voksne, unge voksne i hvert fall.

Men altså veivalg, vei til suksess, altså ytre... det er nok et større behov for ytre kontroll og sosial kontroll for denne gruppen. Man kan ikke satse på at... det vil i hvert fall ta ganske lang tid å på en måte få på plass disse indre stopperne som vi trenger, altså dette indre korrektivet i forhold til hvordan vi skal oppføre oss og hva som er lurt å gjøre. Så de trenger mer ytre kontroll, sosial kontroll over tid, da, altså ytre stoppere for å si det sånn. Men på et tidspunkt så har de lært seg ferdigheter, disse her, og man kan slippe litt opp på tingene, da. Men spesialpedagogikken er jo viktig, her. Altså pedagoger i kriminalomsorgen har absolutt en veldig viktig plass. Det var Sødenaa også inne på, dette med verge, ivareta praktiske, økonomiske og juridiske interesser. Det er jaggu ikke lett for denne gruppen her.

Altså det å søke læreplass... vi har ungdommer ikke sant som selvfølgelig trenger hjelp til det, det er kompliserte skjemaer, det er masse ting å forholde seg til. De kan jo selvfølgelig ha nytte av støttesamtaler og terapi, men det må være tilrettelagt på en måte. Altså visualisering, edukative programmer, videomaterialer, rollespill, det må være noe konkret altså. Kanskje tilpasse type gruppetilbud. Det kan godt hende at hvis man mikser gruppene for mye, så kan det gå litt feil. Men i hvert fall finne en gruppe som er litt sånn i samme utvikling, og da kanskje kunne det fås til noe der. Altså jobbe litt rundt sosiale fortellinger, det gjør vi en del hos oss da, ikke sant, tegneserier, vignetter, ha en type arbeidsbok. Noen ganger så er det jo ganske vanskelig for denne gruppen å forholde seg til egne hendelser og egne handlinger og overgrep de må ha gjort og slikt. Da kan man jo ta utgangspunkt i mer sånne sosiale fortellinger og få til noen refleksjoner rundt det. Det kan man på en måte lage litt selv.

Edukative materialer. Jeg har noe her, skal vi se... det er sikkert ting dere bruker. Jeg kan jo vise litt her hvordan vi jobber, bare for å illustrere littegrann hvordan vi jobber med en del av disse ungdommene som har forgrepet seg seksuelt. Det er veldig grunnleggende. Det ser nesten ut som en type kortleik; man kan stille noen spørsmål. For da er det ganske ok og litt artig å holde på med dette her. Man kan jo tilpasse art-programmet. Og for sedelighetsdømte så finnes det jo... altså habiliteringstjenesten er ikke dumme på det, de har jo utviklet programmer for opplæringer i seksualitet og grenser, og der går det jo an å samarbeide med habiliteringstjenesten i forhold til det og opplæring i det normative. Man kan ha et daglig spørsmål, og om en uke så kan de ha en oppgave til neste gang vi møtes, ikke sant, det er mange måter å gjøre dette her på. Men altså opplæring i lover og regler i samfunnet, det er mye de ikke har fått med seg av helt grunnleggende ting. Det hører man jo om både i avhørsdokumenter av en del av de ungdommene vi møter som har forgrepet seg seksuelt, at de er usikre på om de har vært inne i rompehullet eller jentehullet, ikke sant. Og da må jo seksualopplæringen begynne på ganske scratch, altså, da er det en god del

grunnleggende ting de ikke helt har fått med seg. Så det er litt sånn, altså. Altså mindre språklig fokuserte tilnærminger, da. Vansker med abstraksjon har de jo, innsiktsorientert terapi skal man være forsiktig med, det er ganske så nytteløst, da. Men som sagt, mer fokus på edukative og psykoedukative programmer. Øving på sosiale ferdigheter, tiltaksplaner med læringsmål, som man på en måte blir litt enige om: De neste månedene eller neste halve året, da skal vi øve på sånn og sånn, da skal vi oppnå sånn og sånn.

Tygghetsplaner vil det jo være en del av. Innenfor kriminalomsorgen så er jo det helt åpenbart, ikke sant, de har jo begått til dels alvorlige lovbrudd, ikke sant, så det må jo utarbeides trygghetsplaner.

Men altså jeg tenker at det også er viktig at det gjøres... det ble jo nevnt at det var kanskje en økning, en dramatisk økning av bruk av psykofarmaka for denne gruppen. Der vil nok sikkert erfaringene være litt blandet, kanskje holdningene også vil være litt blandet. Men det er ingen tvil om at en del av denne gruppen har store regulerings-vansker, de strever med impulskontrollen, de strever med å regulere sinne og affekt, de blir himla sinte på selv små provokasjoner, bagateller. Og de er ganske lidende og i utvikling og i en marginal-isering. Så jeg tenker at vi må i hvert fall bruke det som står i vår disposisjon for å forebygge videre skeiv utvikling og marginalisering. Og der må i hvert fall... kompetent vurdert medisin og bruk av det må i hvert fall tenkes på her. Antidepressiva, SSRI, altså i forhold til seksuell aktivering, fantasering, libido og sånne ting, det har en plass i forhold til sedelighetsdømte, og det er en del kan vi si guidelines og anbefalinger på bruk av det. Kanskje lavere enn programerklæringer eller hva som helst, men vi skal i hvert vurdere medikasjon. Konservative tiltak og terapier har jo kanskje en... vi kan ikke forvente samme nytte av det, da. Men det kan det være forskjellige meninger om, og det lever vi godt med at det er en sånn diskusjon. En skal ikke overdrive bruken av psykofarmaka her, men jeg tenker at det er noe vi skal tenke på. Vi ser at det er en nytte, for eksempel lavdosert nevroleptika for å regulere heftig sinne, affekt og aggresjon, der er

det noen virkelig fine tilbakemeldinger i klinikken i hvert fall, at ting faller mye mer på plass. Ok.

Selvfølgelig dette med å forankre noe lokalt etterpå, når soningen er over, hvem skal overta dette her? Bo-tjeneste, habilitering og sånt? Det er kanskje en utfordring i disse gråsonene, når den juridiske bestemmelsen på lett PU er 75, mens kanskje det medisinske nivået er 70, så kan man jo tenke seg at en person i gråsonene, la oss si på 72-73 i formell IQ, som det medisinske miljøet og habilitering ikke vil definere som PU, men som kriminalomsorgen definerer som PU, ikke ville fått en rettighet f eks i bo-tjenestene eller i habiliteringen lokalt, spesialisthelsetjenesten. Og det er kanskje sånne... jeg vet ikke hvor stort det problemet er, men man kan jo tenke seg at det er noen utfordringer akkurat der.

Men jeg tenker at, jo, det tenker jeg er viktig, det må jeg få med før disse 5 siste minuttene jeg har igjen er gått. For det er noe med strafferettspleien her, og den må være tilpasset. Det er åpenbart en sårbar gruppe, læresvake og psykisk utviklingshemmede i straffe-rettspleien. Men nå har jo barnehusene fått et nytt ansvarsområde, og det er tilrettelagt avhør av barn og mindreårige og psykisk utviklingshemmede. Spesialkompetanse på avhør og disse spesielt sårbare gruppene, det er jo viktig, for det er jo starten på det hele, avhøret, rett etter at hendelsen har skjedd og på en måte sikre oss at den informasjonen som kommer videre til retten er så sannferdig og riktig som mulig. Det har jo vært noen forferdelige justisskandaler her, ikke sant. Fritz Moen for noen år siden, som hadde en type døvstumhet og hadde en hjerneskade, og man hadde stilt veldig store spørsmål om han hadde forstått hva denne politimannen hadde spurt han om. Hva er det egentlig han hadde svart på? Og du har vel også Åge Vidar Fjell, den saken der, hvor det ble oppdaget moderat PU under soning, da, altså svakt fungerende PU, så han skulle aldri vært straffeforfulgt i det hele tatt, så det er noen veier å gå. Men vi gjør jo flere det vi kan kalle judisielle observasjoner og sakkyndige vurderinger i det norske rettssystemet enn i mange andre

land. Veldig mye sakkyndighet i andre land i forhold til alvorlige straffbare handlinger er observasjoner i rettspsykiatriske institusjoner, og det har vi jo ikke i Norge. Men det gjøres mye ambulant, så der er det mye større omfang av det, så mulig vi er litt bedre til å fange opp en del av disse tingene enn mange andre land, altså.

Behøver lengre tid, behøver lengre tid for å oppnå ferdigheter og nødvendige endringer. Og der er det en liten sånn brannfakkel, kanskje. Er det da lurt at lett psykisk utviklingshemmede skal få redusert straff? Er det så lurt, da, når de kan ha nytte av den strukturen og den habiliteringen som kriminalomsorgen kan gi? Skal de da ha redusert tid i kontakt med kriminalomsorgen, er det så lurt når de sånn faktisk sett trenger lengre tid for dette endringsarbeidet og oppnå disse ferdighetene som vi ønsker?

Nå var jeg gjennom det der manuskriptet mitt. Hos oss er det veldig konkret, og vi må forholde oss til dette her. Disse gutta er ganske, altså det er ikke... det er utfordringer. Veldig mange, 50 % i vårt eget materiale, i Danmark er det akkurat det samme. Så det er et problem. Skal vi på en måte tilby de noe, så må vi... Her er bare et eksempel, bare et lite annet eksempel på... så konkret må det være, f eks dette med å kartlegge tenningsmønstre. Nå er dere spente, nå, det som har med seksualitet å gjøre. Det er ikke veldig utfordrende bilder, altså. Men tenningsmønstre-bilder; det kan være... nei (får ikke opp power-pointen). Skulle gjerne vært flua på veggen på teammøtene hos oss, da. Men ok. Men det er sånne ting, vi har en bunke med masse ulike aldre og veldig, veldig konkrete kjønn og sånne ting. Så det er en måte vi kartlegger litt sånn tenningsmønstre med å være veldig konkret. Vi vil jo helst ikke at han der... ikke sant, heller ikke den der. Da har vi et problem, ikke sant. Ikke han der, men kanskje han der. Men en ungdom vil kanskje si at du er for gammel, ikke sant. Altså det hadde vi diskusjon om i en sånn gruppe vi hadde. De får velge sånn, er dette en grei kjæreste å ha? Så får vi en refleksjon, dette med å visualisere er jo veldig greit. Nei, dette er ugreit, for en ungdom på 15-16 år å ha henne som en kjæreste. Ja, men... formelt

sett, hvis ungdommen er over 16 og de har sex, så er det ikke noe lovbrudd som sådan, men det er ugreit. Så mange sånne veldig fine diskusjoner man kan få med disse her med å gjøre det veldig konkret. Filmmateriale er også noe av det vi bruker, sånne edukative programmer. Denne her har vi i samlinga vår, men den viser vi ikke til ungdommer, det er bare en litt sånn *practical joke,* det (latter). Men dette var en sånn fagpolitisk konferanse, så... ok. Vi har en stor samling med bilder og sånn. Så blir det litt *fun*. Men selv om temaene er ille, så hjelper det litt å få frem noe sånn. Og jeg synes vi klarer det veldig ofte. Ok. Men dette kan tilpasses, og dette kan dere sikkert lage selv i samarbeid med fengselshelsetjenesten og utforme lokalt, altså en type edukative programmer. Altså, selv om det ikke er sånn klassisk terapi i den forstand i et sånt samtalerom, så har jo... altså i en utvidet forstand et terapeutisk løp eller definisjon, så har dette en plass. Ok. Takk for oppmerksomheten.

Konferansier Vidar Vold: Da lukker vi igjen dørene sånn at de som kommer sigende skjønner at de kommer for sent. Stengte dører. Da beveger vi oss over fra teoriens verden og over i våre egne gemakker, og vi beveger oss nå innenfor ringmuren. Innenfor og likevel utenfor, vær så god, Hilde Lundeby.

INNENFOR OG LIKEVEL UTENFOR: OM DE SÅRBARE I FENGSEL V/ HILDE LUNDEBY, KRIMINALOMSORGSDIREKTORATET, TIDLIGERE FENGSELSLEDER VED BREDTVEIT FENGSEL

Takk for det. Veldig hyggelig å bli spurt om å komme hit, både å være her men også å vite at vi alle ønsker å arbeide i samme retning og jobbe med det samme, selv om vi har litt forskjellige roller. Jeg må rette opp i en feil som står på programmet. Vi skal jo være korrekte, nemlig at det står at jeg er leder på Bredtveit fengsel, det var riktig helt til forrige onsdag, for da begynte jeg i direktoratet, i

kriminalomsorgsdirektoratet, og jeg måtte da, holdt på å si dessverre da, si opp Bredtveit, ellers så kunne jeg jo blitt fengslet for å være dobbelt lønnet... dobbel jobb. Men jeg har altså jobbet på Bredtveit i mange år, så jeg mener at jeg har en ganske grundig erfaring i det å jobbe i fengsel. Jeg har vært der nå siden 2011. Så jobbet jeg også på Bredtveit på 90-tallet. Så til sammen har jeg da jobbet en 15-16 år i Bredtveit fengsel med kvinner. Jeg har ikke jobbet i mannsfengsel, men jeg har jo hatt betydelig med også den typen fengsler å gjøre i disse årene i samarbeid og diskusjoner og det hele.

For å si det sånn, av bakgrunn, så er jeg psykolog, klinisk psykolog. Og det er vel en grunn til at jeg har blitt brukt en del inn mot helsespørsmål i fengselssammenheng. Skal også jobbe med det i direktoratet, som jeg synes og blir veldig interessant. Og jeg har alltid vært interessert i det som følger av den psykiske tilstanden blant innsatte, og da innen dette så kommer jo også de sårbare, som er temaet her. Det er veldig fint at dette trekkes frem og får et fokus, som jeg vil påstå at det er for lite av der ute, eller der inne. Siden jeg har absolutt min erfaring fra fengsel, så er det det jeg snakker om primært her. Men jeg vet jo at, det er blitt nevnt her også, at de har og de sårbare i friomsorgen, så jeg håper at dere kan anvende noe av tenkningen som jeg kommer med herifra også i det arbeidet som dere gjør i friomsorgen.

Jeg tror vi har et stykke å gå med å faktisk ha et profesjonelt faglig perspektiv inn mot denne gruppen eller disse ulike gruppene, for jeg mener det er litt ulike grupper, men med felles betegnelse ”sårbarhet”. Så det kunne vært også veldig interessant og en gang at det ble fokusert på de sårbare klientene/domfelte i friomsorgen som et eget tema. Men det er altså ikke mitt primære oppdrag her i dag.

Jeg vil også si at jeg satte hele tittelen på konferansen i overskriften, men jeg har heller ikke så mye med økonomien å gjøre nå, sånn at dette med de stramme budsjetter, det er jo også da politisk betont, hadde jeg nær sagt, jeg kommer ikke til å gå inn i det. Men det er klart at i noe av det jeg sier, så ligger det vel implikasjoner man selv

kan gjøre seg om i hvilken grad og på hvilken måte også økonomiske midler spiller inn i det jeg tenker å snakke om her.

Jeg skal snakke om de sårbare. Men jeg har bare lyst til å presisere med én gang at uansett så mange forskjellige grupper vi har i fengsel, så vil jeg da påstå at det er ingen vinnere i fengsel. Og jeg siterer også her Olav Duun: ”Skamma er vondare enn noko anna vondt” (”Menneske og maktene”, 1938). Jeg tror nok at bak mange av de tøffeste maskene og oppførslene som vi ser i fengsel, så vil jeg tenke at det er en skam i bunnen som man kanskje holdt på å si blir ekstra tøff for å skjule, slik at det er ikke så lett å gjennomskue en del av personligheten på det nivået der hos en del av de innsatte, det vet vi. Jeg tror at skammen er der.

Så er det interessant å tenke over: Hvem er det som er de sårbare? Det er helt opplagt at det er forskjellige typer sårbarhet, forskjellige grader av sårbarhet. Men hvis man går igjennom vår populasjon, så er det jammen ikke mange som jeg ikke vil kategorisere på én eller annen måte innen en sårbarhet. Jeg kan jo begynne med de som er helt opplagte, for å si det sånn, og som jeg skal si litt mer om senere i forbindelse med den helserapporten om psykisk helse som ble ferdig i fjor.

Innsatte med psykiske lidelser og/eller rusmiddelproblemer, som det heter, altså ROP-problemer, de er på en måte nå definert veldig klart som en sårbar gruppe. Så det tenker vi alle, at de er jo opplagt sårbare i fengsel. Kvinner har også, holdt jeg på å si endelig, blitt sett på som en gruppe som har sine særegenheter. Så er det et problem både utenfor fengsel men også i fengsel, som jeg selvfølgelig da har vært spesielt opptatt av. Jeg har også vært med på å skrive den rapporten som kom om likeverdige forhold mellom menn og kvinner i kriminalomsorgen som dreier seg veldig mye om da kvinners situasjon i fengsel. Jeg kommer ikke til å gå noe særlig inn på den nå, men den foreligger altså hvis folk er interessert.

Og vi vet jo det at kvinner sitter slett ikke bare i fengsler som bare er for kvinner. Det er sivilombudsmannen som nettopp har gått igjennom... hatt tilsyn på de aller fleste kvinnefengsler nå, og han er opptatt av dette med *samsoning*, at det må det bli slutt på. Vi har vel ikke brukt det ordet særlig før, tror jeg, altså når kvinner plasseres på avdelinger hvor det stort sett er menn, så er det en eller to damer av og til på de avdelingene hvor menn sitter og som på en måte er tilrettelagt for menn. Sivilombudsmannen kaller det for *samsoning*. Samsoning skal bort, det tror jeg vi alle kanskje da er enige i. Og det jobbes nå med det på alle nivåer i kriminalomsorgen. Dere vet jo at det nettopp er opprettet... at Kragerø er blitt et nytt kvinnefengsel, og at det er en avdeling på Kongsvinger, avdeling G, altså det gamle fengselet på Kongsvinger er blitt eget kvinnefengsel. Det er jo en avdeling, da, men bare for kvinner. Så det er opplagt en utvikling. Men kvinnene som sådan er jo faktisk gjennomsnittlig i dårligere forfatning psykisk og kommer også fra mer generelt problembelastet bakgrunn enn mennene faktisk. Så jeg vil altså si at de er sårbare. Så er de jo suicidale, det går selvfølgelig også mot psykiske lidelser, men jeg holdt på å si, enkelte innsatte viser jo sin suicidalitet før vi har skjønt at de har psykiske problemer, og også da selvskading, som i hvert fall skjer ganske mye blant kvinner. Vi har ikke statistikk på det, om det skjer like hyppig i mannsfengsler, altså med kutting, rett og slett kutting er ganske populært: I hvert fall på Bredtveit så har det vært dessverre perioder, og det smitter. Det smitter, hvis noen kutter, så begynner andre å kutte seg.

Innsatte med utviklingshemminger, lett utviklingshemmede, det har vi hørt om i dag, så det går ikke jeg mer inn på nå. Helt klart en veldig sårbar gruppe som vi ikke helt har klargjort hvem er, det er det jeg sa i starten også, her har vi virkelig en utfordring, som jeg tror vi kan klare, vi kan klare å gjøre dette veldig mye bedre, prøve å spotte dem og prøve å legge til rette. Kjempeutfordring.

Innsatte med uklar kjønnsidentitet, det begynner å bli en utfordring, for å si det sånn. Likestillings- og diskrimineringsombudet er veldig

opptatt av dette, hva gjør vi med dette. Og dette har vi vel ikke funnet ut helt hva vi skal gjøre med. Hvis man nå kan begynne å velge kjønn, så er det plutselig... f eks en mann som hittil har vært mann, definerer seg som kvinne, og gjør noe galt, så kommer han på Bredtveit. Det er ikke helt enkelt, så hvordan denne utfordringen blir... selvfølgelig blir det motsatt og, eventuelt mot mannsfengsler. Her får vi en utfordring, tror jeg: Samfunnet endrer seg på synspunkter og vurderinger av dette.

Utenlandske statsborgere, det er jo mange av dem nå. De som skal utvises er jo på Kongsvinger. Det er mange av dem også i andre fengsler. Språkproblemer og dermed tilrettelegginger. Tilbud av det vi har ellers til norsktalende og med norsk kultur kan mange av disse ikke benytte seg av. Det vil jeg kalle en sårbarhet.

Domfelte med provoserende kriminalitet har det ikke alltid helt lett i fengsel, det vet vi. Seksualovergrep, særlig da pedofili, de kan jo ha det tøft i en del fengsler. Det gjelder også kvinner. Vi begynner å ha kvinner med både med overgrep mot egne barn og andres barn og som faktisk også da har drept sine barn, vold mot barn og barnedrap.

Det gjelder både kvinnefengsler og mannsfengsler. De har det heller ikke lett, i hvert fall ikke i et kvinnefengsel.

Partnerdrap, det vet jeg ikke riktig hvordan det... Det er veldig økning i partnerdrap i Norge, det er ikke noe all right. Jeg vet ikke helt riktig hvordan det oppfattes ute i innsattemiljøet, det vet jeg ikke.

Og selvfølgelig de som isoleres fra fellesskap. Det er jo to måter det kan skje på, enten etter rettens kjennelse eller fengselsbeslutning 37. Det er klart de er som regel i en sårbar situasjon når de isoleres, men de blir jo ytterligere sårbare jo lengre de sitter i isolering. Barn i fengsel, de yngste innsatte, det har vi nettopp hørt en del om her. Vi har jo da to steder hvor de yngste er, men det er frem til 18. Og jeg vil jo si at kommer man inn som en jente eller gutt på 18,5 – 19 – 19-20, så er det mer mot barnegruppa enn mot voksengruppa. Vi har ikke noe spesielle opplegg for dem så vidt jeg vet. Og at det kan være tøft, og igjen, både i manns- og kvinnefengsler, å komme inn i så ung alder og opp mot de etablerte og dessverre også recidivister som er i fengslene våre, så vil jeg si at de er klart en risikogruppe og en sårbar gruppe. Jeg tenkte det, da vi nå hørte de andre innlederne på dette, at det hadde vært interessant og sett litt mer på, om noen kunne forsket litt på disse, fra 15 til la oss si 20 år, hvem er det som sitter i norske fengsler, hvordan har de det, hvordan følger vi dem opp eller ikke følger dem opp. Vi har ikke så mye kunnskap vi som kriminal-omsorg om dette.

Og så er det de eldste innsatte, de har det ikke helt enkelt. De føler seg utenfor det store miljøet, som er absolutt sånn... de fleste er jo sånn mellom 25-27 og 40. Så når de kommer inn og er 70, så er det klart at du er ikke helt med i et miljø, ikke helt *in*. Jeg kom på en litt artig... artig og artig... men ja, det begynte ikke så artig. Jeg husker for noen år siden, så skulle vi ha inn en innsatt, jeg hadde ikke helt fått for meg hvor gammel hun var, jeg stod oppe i ett av vinduene på Bredtveit og så ned på innkomstporten og opp mot innkomstdøra der da, og så så jeg en dame; elegant i sånn lys grå pelskåpe og pelshatt, grå, alt matchet. Så tenkte jeg, er det besøkstid nå liksom? Det er jo

ikke besøkstid nå! Så viste det seg at det var da den 72-åringen som kom til soning. Hun hadde vært velig grei og hjulpet sin sønn ut av en økonomisk misære ved da å underslå selv og ja... et meget stort beløp, uten å gå inn på det. Men i hvert fall fikk hun en dom på 2,5-3 år. Og det er klart at for henne å komme opp... vi har altså en innkomstavdeling som også er på en måte avdeling ”vanskelig”, det er lite plass på Bredtveit. Så hun kom opp der med de som kutter seg og bråker og sparker i dørene og *hælvete, faen* og sånn. Så det var jo ganske tøft. Men jeg vil bare si kort at etterhvert så kom hun på vår åpne avdeling, lavere sikkerhet, og hun ble da løslatt i en sånn kort skinnjakke og tights med sånn rosa-lilla mønstre. Så jeg hadde sagt der nede at når dere løslater, så må dere si til meg, så jeg kan komme og si hade til henne og sånn da. Og det var strålende. Hun hadde aldri hatt det så interessant og hyggelig i sitt liv, hun syntes det hadde vært en kjempeopplevelse. Så det går an å få noe litt nytt ut av livet ved å bli satt inn som gammel og, da. Det er en litt spesiell historie, da, men vi husker den alle sammen.

”Hvitsnippforbryterne”, nå er vi da virkelig på mannssiden. Ja, altså nei, hun kunne ikke kalle seg en hvitsnippforbryter, absolutt ikke. Men vi har jo noen økonomiske damer, hadde jeg nær sagt, som sitter inne for noe, men det er sånne småsaker. De store gutta, som noen nevnte her en dag også, som virkelig gjør de store underslagene og de store økonomiske transaksjonene ulovlig, de er ikke blant kvinnene. Så det er jo i mannsfengslene. Jeg vet ikke det helt, men jeg vil tro at de og kan ha litt tøffe rammer i de fengslene de soner i. Uten at jeg helt vet det, men det jeg i hvert fall vet og som det er vært skrevet noe om, er jo at de har i hvert fall et enormt fall i status, i selvopplevelse, i selvfølgelig da i forhold til sine miljøer, så er det at de har et større fall psykologisk enn kanskje mange som har levd på grensen av småkriminalitet mesteparten av livet og vokst opp i det. Så jeg vil også si at de er faktisk en sårbar gruppe.

Og ikke sant, hvem er utenfor/innenfor murene? Er man sårbar i utgangspunktet, som jeg nå har ramset opp en del kategorier på som jeg tror er det, så skaper det et utenforskap i det indre, nå snakker jeg om miljøet i fengselet, blant innsatte. Og er det først det, så skaper jo det ytterligere sårbarhet. Så det er en ganske dårlig sirkel man kan komme inn i da. Og det er jo her jeg også tenker at her har vi faktisk muligheter til å gjøre ganske mye hvis vi bare blir mer interessert i å spotte hvem som er de sårbare og på hvilken måte de er sårbar. Jeg tror ikke vi foreløpig er gode nok til det. Så kunne man i hvert fall klare å gjøre noe med den vekslingen mellom, ikke sant, at de er sårbare men de blir ytterligere sårbare faktisk i fengselsmiljøet.

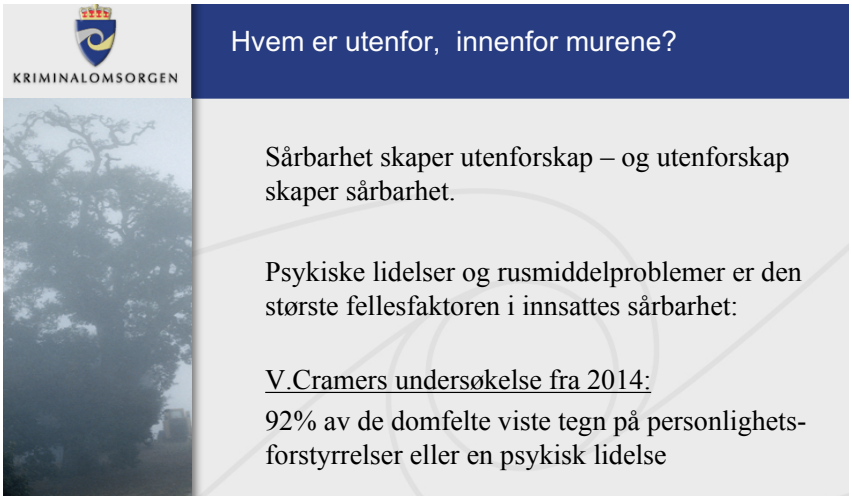

Så er spørsmålet: Hva er det som gjør denne sårbarheten hos våre klienter? Det sies, og det er sikkert riktig, at psykiske problemer og rusmiddelproblemer er den største fellesfaktoren i innsattes sårbarhet. Her kan vi godt da også ta inn disse med lettere psykisk utviklingshemming, helt opplagt, som jeg tenker inngår i det. Men det er ikke... jeg kunne godt ha skrevet det i tillegg.

Dere kjenner til Viktoria Cramers undersøkelse om psykisk helse blant innsatte som... Vi alle vet, som jobber i dette, at det er en høy prevalens, som det heter, det er veldig mange med psykiske problemer. Det har vi visst lenge. Men altså når hun finner at det er 92 % av de domfelte, hun undersøkte bare de domfelte her, som viser tegn på da personlighetsforstyrrelser eller en psykisk lidelse. Det er enormt høyt. Det er ikke mange da som ikke inngår i den gruppa.

Og bare helt kort, dere har sikkert vært borti det, men altså friske det opp, bare hva som var undergruppene i disse lidelsene som forskeren fant her: 73 % personlighetsforstyrrelser, hvor det er altså ca. 10 % i såkalt normalbefolkning. Og det er ikke det at de er normale, men de lever utenfor fengsel. Og vi vet jo også at personlighetsforstyrrelser, hvis det er noe som virkelig er vanskelig å behandle, så er det det. 65 % med rusproblemer før innsettelse. Det er vel omtrent noe vi har visst, tror jeg. 42 % angst, 23 % stemningslidelser, og det er jo det vi da ellers kaller for manisk depressive. Og de er jo noen vi oppfatter som ganske dårlige når de først er særlig i nedre svingninger av det, så er det ganske vanskelig å tenke hvordan man skal klare å hjelpe dem. Og særlig også da selvfølgelig på ADHD; 18 %. Og det siste momentet der synes jeg er utrolig alvorlig, 4,1 % hadde pågående, altså aktiv psykose da hun intervjuet disse folkene. Og det er liksom en sannhet egentlig, eller en holdning, noe vi vel har trodd er en realitet, at vi skal altså ikke ha aktiv psykotiske mennesker i fengsel. De skal ikke være der. Men hennes tall er altså 4,1, og jeg vil tro at flere steder her, f eks Oslo Fengsel har i hvert fall tidligere hatt mange svært dårlige og da mer psykotiske symptomer. Jeg vet ikke

hvordan det er nå, men altså dette er generelt på landsbasis såpass høyt. Og det synes jeg er virkelig noe også vi og politikerne bør ta tak.

Altså, sårbarhet, skam, vi ser de psykiske lidelsene; hvem er disse? Hvordan på en måte... hva har deres liv vært, hvordan havner de i denne vanskeligheten, også da med utvikling av de psykiske lidelsene i tillegg til alle de andre problemene de har? Og dette her er altså da en oppdatert undersøkelse i forhold til det som Søndenaa viste, han viste en levekårsundersøkelse som Friestad hadde i 2004. Dette her er gjort nå i 2015 av Statistisk Sentralbyrå. Og vi ser nedover her at 32 % opplever fattigdom i oppvekst, 40 % mishandlet, 38 % vokst opp i rusbelastet miljø, 41 % opplevd at noen i familien var fengslet, 66 % kun ungdomsskole eller lavere utdanningsnivå, 36 % var i arbeid ved innsettelse. Og det er interessant, det tror jeg faktisk kunne vært artig å tatt det... det er veldig synd at det ikke er kjønnet, som jeg pleier å si. Vi har så mye statistikk som ikke deler mellom menn og kvinner, og det samme med denne, her skiller de ikke ut kvinner. Så jeg vet ikke hvordan det er for damene og hvordan det er for

mennene. Og jeg er sikker på at når det gjelder arbeid ved innsettelse, så er prosenten der, altså ikke i arbeid, enda høyere hos damer. Jeg kan nesten ikke huske at vi har fått inn en domfelt eller i varetekt som kommer inn og er i arbeid. Det er helt unntaksvis. Så det hadde vært veldig artig å hatt dette per kjønn. Høy andel utsatt for vold og trusler gjennom livet, 40 % ikke hatt besøk siste 3 måneder. Ikke sant, hva sier det om manglende relasjoner, manglende rammer ute i livet sitt? 40 % mangler noen å snakke med i fengsel, den er rettet til oss også. Og noen sier at ja, de snakker med kontaktbetjenter, noen snakker med helse, noen får selvfølgelig andre innsatte som de får et all right fortrolig forhold til. Men det er altså mange som føler at de ikke har noen å snakke med. Og, tenker jeg, her har vi vel mange av de som jeg pekte på i de første foilene, med sårbarhet. Tør ikke kontakt, ingen tar kontakt og du er av de som på en måte blir borte. Og 18 % tror de vil begå nye lovbrudd.

Sånn at hele den bakgrunnen de har sosialt i sin oppvekst, de har jo også... den siste setningen der synes jeg nesten er det tristeste av alt:

Disse innsatte her, som vi intervjuet, har mindre tillit til andre generelt, og ikke minst, de har mer tillit til at andre vil behandle dem rimelig. De har altså ikke forventning om å bli møtt ok. Det er litt sørgelig. Så hvis vi kopler dette med de psykiske lidelsene, så ser vi altså et bilde av våre innsatte som er ganske utfordrende. Det er mye lidelser og mye livsproblemer som vi og skal prøve gjøre noe med.

Hva kan og bør gjøres for de sårbare, og da er spørsmålet som mange sier: Vi må bare få inn mer helsetjenester. Og noen har jobbet i dette omtrent like lenge som meg, og frem til 1989 så var faktisk hele helsetjenesten for de innsatte en del av kriminalomsorgen, *fengselsvesenet* het det da, som det er i de fleste land fortsatt, Sverige og Danmark er det det. Flere av helsetypene er ansatt av fengselsvesenet. Og ute i Europa så er det jo sånn at samtlige helseansatte er ansatt av fengslene. Men i reformen der, innebar det at helsetjenester ble lagt under det ordinære helsevesenet, ut fra et *normaliseringsprinsipp*.

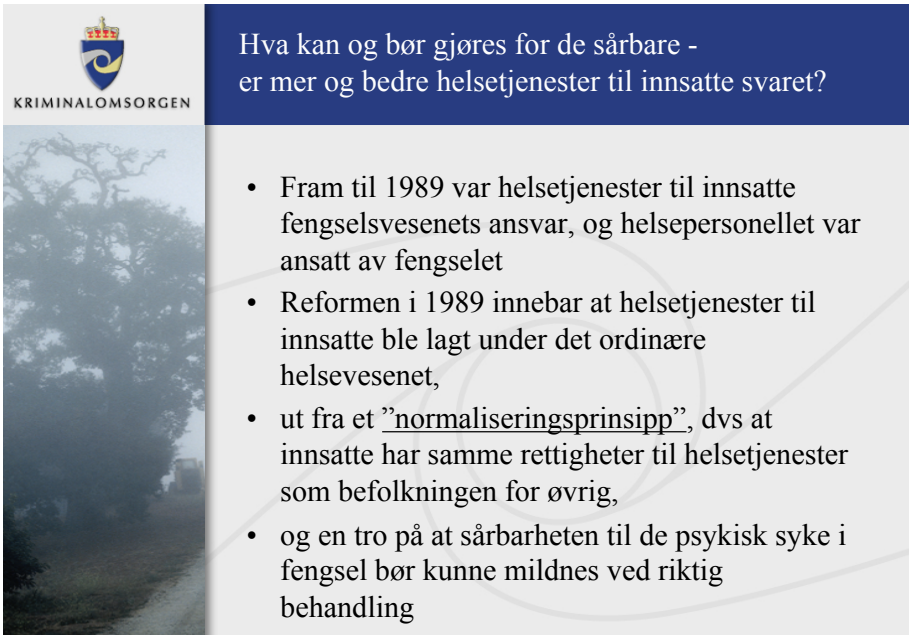

Og innsatte har samme rettigheter til helsetjenester som befolkningen for øvrig. Og det må vi huske, to streker under det, for

det er ikke sikkert at man husker det hele tiden, de har samme rettigheter som folk utenfor. Og i det så ligger det at vi tenker at bare de får hjelp, får riktig behandling, så mildnes sårbarheten. Og det er vel riktig for ganske mange innsatte.

Men så vet vi også at det er en del problemområder, en del også psykiske lidelser, som er forferdelig vanskelig å behandle. For det er altså ting som ikke går over, for å si det sånn. Og mange... altså noen og enhver kan jo ha perioder hvor vi har det dårlig, ting går over, man får litt hjelp. Sånne ting går over. Med ekspertbehandling og hjelp på den måten, så kan problemet bli borte. Men altså, ikke sant, hva kan gjøres noe med og hva kan ikke gjøres noe med? Mange problemer og lidelser kan kureres med psykologisk behandling. Men kan man behandle bort traumatisk barndom, psykisk utviklingshemming, lav IQ, personlighetsforstyrrelser, avvikende seksualatferd?

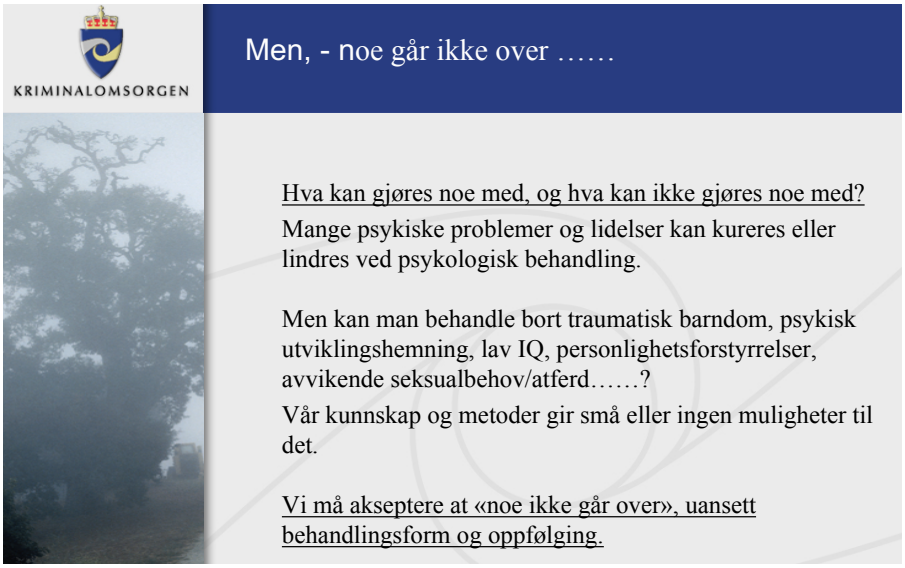

Det er begrensninger i hva det er av kunnskap til å endre og hjelpe folk med en del av disse problemene som det altså er en overopphoping av hos oss i våre institusjoner. Altså det er jo mange også der ute som har mye av disse problemene, men det er en overopphoping som jeg viste i de første foilene mine av disse

problemene i fengsel og selvfølgelig også hos friomsorgens klienter. Vi må akseptere at noe ikke går over uansett behandlingsform og oppfølging.

Men så er jo spørsmålet da... altså vi ser at alt kan i hvert fall ikke reddes ved helsetjenester, men hvordan kan da kriminalomsorgen bistå de sårbare? Og også de da som sagt ikke blir bra av å få hjelp fra helsetjenesten. Vårt ansvar er jo å tilrettelegge for andre etaters tjenester, og herunder selvfølgelig helsetjenesten også. Og det har jo blitt heldigvis bedre og bedre, mer og mer samarbeid med helse-sektoren. Fortsatt ikke nok. Jeg kommer litt inn på det etterpå Men kriminalomsorgen har jo da et medansvar. Det står det i vår straffegjennomføringslov, om å tilrettelegge for bistand fra andre. Og vi har dermed et medansvar vil jeg si i forhold til at våre folk får best mulig hjelp. Det gjelder også da andre etater. Men vi har jo også et eget ansvar for å gjøre noe med rammene og prøve å utvikle rammer, trygge rammer da i fengsel særlig, men også altså utvikle at det er rammen som da kan hjelpe disse sårbare noe videre på veien. Selv om vi ikke er behandlere og skal være behandlere, så kan vi gjøre ganske mye med tilrettelegging.

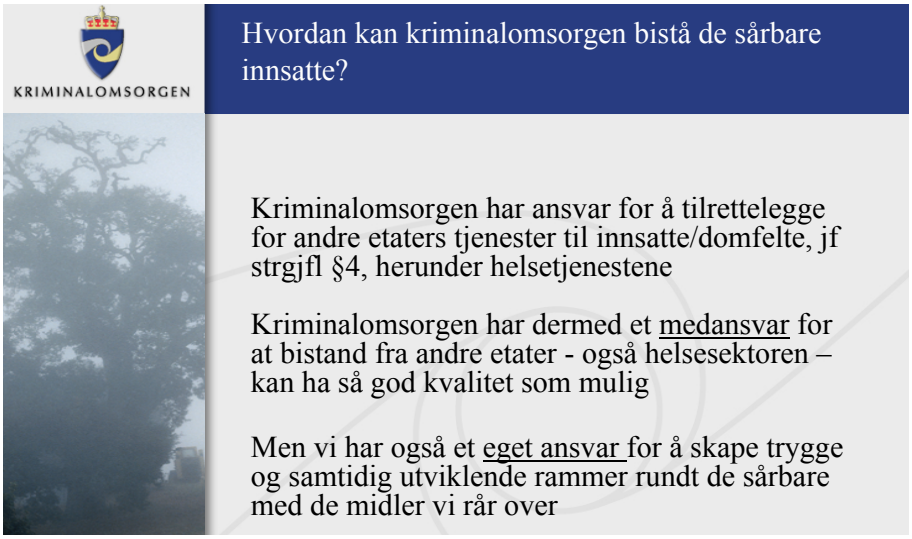

Så bare nevne denne samarbeidsrapporten som kom i 2016, den ble ferdig sånn i august, tenker jeg. Vi hadde ansvar selv for å jobbe ut den rapporten som var viktig fordi at helsedirektoratet, helsedepartement, var like mye involvert i den, det var et oppdrag som gikk til begge departementer, til begge direktorater, så vi lagde da arbeidsgrupper som jobbet faktisk med dette nesten i et helt år. Men der hadde vi inne representanter både for det vi kaller fengselshelsetjenesten, som da er den kommunale omsorgstjenesten utenfor fengsler, som da er det vi kaller fengselshelsetjenesten, de holder også mye til inne i fengsel, så det var liksom en egen gruppe i det. Og så var det da spesialisthelse, psykisk helse og rus som var den andre hovedgruppen, altså i arbeidsgruppen, hvor vi da skulle lobbe frem forslag til tiltak på disse feltene, både den kommunale, spesialisthelse og selvfølgelig da kriminalomsorgens område, at kunne vi... hva kunne komme som forslag til tiltak fra oss? 16 forslag til tiltak for helsetjenesten og kriminalomsorgen. Og flere av de tiltakene er allerede under utvikling, og jeg vet at det kommer til å bli et oppdrag som både helsesiden får og som vi får. Det begynner allerede i år, og vil forhåpentligvis følges opp senere. Det kan hende det ligger også på nett, dere får tak i den hvis dere vil, den er ikke så fryktelig lang og stor heller.

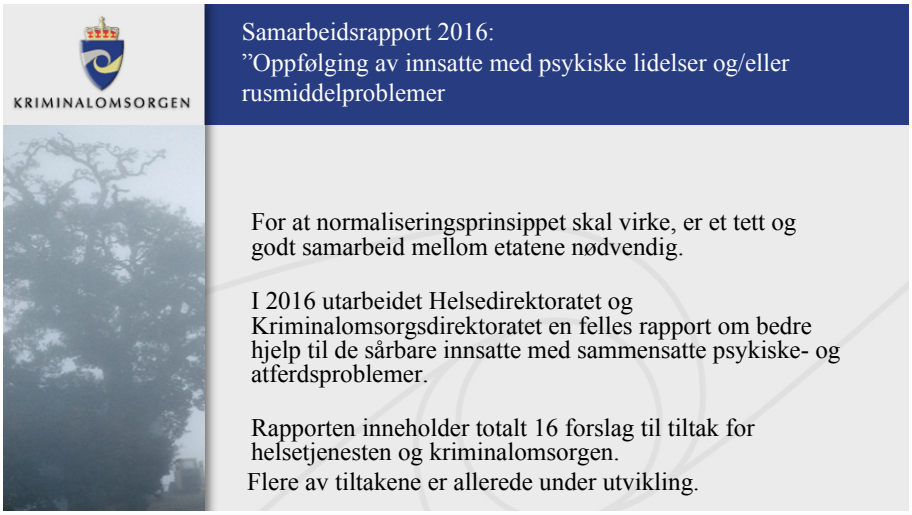

Jeg skal bare nevne noen av de forslagene som i hvert fall jeg synes er utrolig viktige, og vi vet hva som det skal jobbes litt med. Fengselspsykiatri som spisskompetanse, det ble foreslått i denne rapporten. Det skulle være et tilbud om behandling fra psykisk helsevern som etableres som egen *områdefunksjon*, det er et veldig rart ord. Men det betyr altså det jeg skrev under, at det organiseres sånn at utpekte, som jeg skriver nederst her, utpekte DPSer/ poliklinikker skal ha hovedansvar for å yte spesialisthelsetjenester til ett eller flere fengsler i den helseregion hvor de da befinner seg. Altså hver helseregion, der hvor det er fengsler, skal gi det ansvaret til poliklinikker, til DPSer, til fengslene. De skal ha et spesialansvar.

Det trodde ikke jeg og mange andre av oss som også jobbet med denne rapporten, at det skulle bli noe av. Fordi at dette er en ganske dyr reform fra spesialisthelsetjenesten. Og så nå bare for ti dager siden tror jeg det var, så fikk vi altså en melding om at man setter ned et lite arbeidsprosjekt for å implementere dette. Det er helt utrolig bra. Dette blir bra, for når vi først setter i gang det, så kan de ikke plutselig si at nei, vi gjorde bare littegrann, og så glemmer vi det nå. Det organiseres nå som et prosjekt hvor også da direktoratet bes om å være med, og vi skal også ha med folk fra høysikkerhet og lavere sikkerhet, som skal inn i en referansegruppe for å finne ut hvordan dette skal organiseres best mulig. Og det betyr altså at hvert fengsel i landet skal ha utpekt en DPS som skal serve det fengselet med behandling for psykiske lidelser. Jeg hadde ikke trodd det skulle bli noe av. Altså foreløpig er det jo ikke helt, men det blir satt i gang. Vi har ca. 40 fengsler i Norge, og da vi jobbet med dette, så kunne vi da fastslå at bare ca. 20... 22 av de fengslene hadde noe som helst avtale med spesialisthelsetjenesten. Og de dukket ikke opp. Sånn at hvis det virkelig var alvor, så måtte da bare de fremstilles til en tilfeldig psykiatrisk psykolog ute ett eller annet sted, ikke sant. Og dere vet jo hvor lett det er, å få time. Så det er det ene. Altså halvparten har altså ikke en avtale. Og mange av de avtalene som man fikk inngått helt *adhoc* ble avlyst fordi at plutselig så... ikke sant, de må fremstilles, og plutselig så hadde ikke fengselet nok personell

den dagen til å fremstille. Altså den timen, den konsultasjonstimen avlyst. I fjor, det var i fjor høst, så ble det oppsummert: 780 helsefremstillinger var da avlyst på grunn av manglende personell, manglet mulighet for å fremstille. Ikke sant, så her er vi i meget guffent uføre. Så kanskje vi klarer å gjøre noe med dette hvis de... Og det som vi har insistert veldig på, de spesialistene som da utpekes til fengslene her, de skal komme til fengselet og gi sin tjeneste. Og det er ikke bare, holdt jeg på å si, for at ikke vi skal fremstille, men også fordi at rent faglig så bør de psykologene/psykiaterne, de bør jo vite hvilke rammer de pasientene de skal behandle lever i. Mange av disse ellers ville aldri vært i et fengsel, aner ikke rammene for eller landskapet som de innsatte har rundt seg når de kommer ned til behandling. Så jeg synes også det rent faglig sett er helt riktig, at de kommer til fengselet.

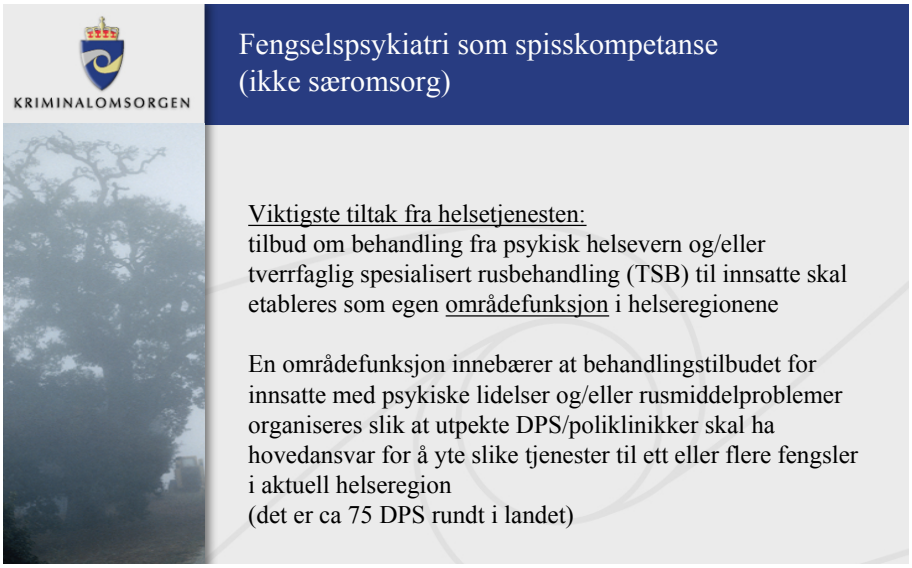

Så har det vært snakk om også da sedelighetsdømte, volds-problematikk, det er noe som har vært helt underprioritert også i vårt system. Det er nesten ikke noen offentlig tilgang til behandling for eksempel av sedelighet. Vi har en privat stiftelse i Oslo som driver, det er også grupper i Kristiansand, i friomsorgen, og i Bergen. Så det har vært littegrann innad i fengsel, men det har ikke vært på

en måte bygget ut et system for å kunne gi behandling til sedelighets-overgripere. Det er startet et utviklingsprosjekt på dette nå på Gaustad, på kompetansesenteret der, hvor også kriminalomsorgen deltar. Så det er håp om at det skal utvikles noe mer på det. Ja, sedelighet og også vold, ikke sant, det er nesten ikke mulig å finne noen med spisskompetanse på vold og få hjelp til de i fengsel. Så dette er virkelig et utviklingsområde.

Økt kapasitet i sikkerhetsavdelinger, der er vi inne på det, ikke sant, med disse som er de dårligste der. De er det nesten umulig å få ut av fengsel. Det er det mange av oss som har opplevd... men vi ringer og prøver å beskrive hvor elendig dårlige og risikable våre innsatte er, og da får man f eks svar tilbake at "Ja, ja, men hun har jo i alle fall tak over hodet hos dere, og vi har ikke plass", ikke sant. Eller en annen som vi endelig fikk sendt av gårde til Ullevål, så ringer psykiateren derifra etter ganske kort tid og sa at "Dere må hente henne innen en time, ellers så setter vi henne på gata". Sånn at dette med økt kapasitet i sikkerhetsavdelinger, nå er det 3 000-4 000 celler, det var 8 000 for bare ti år siden. De bygger jo ned.

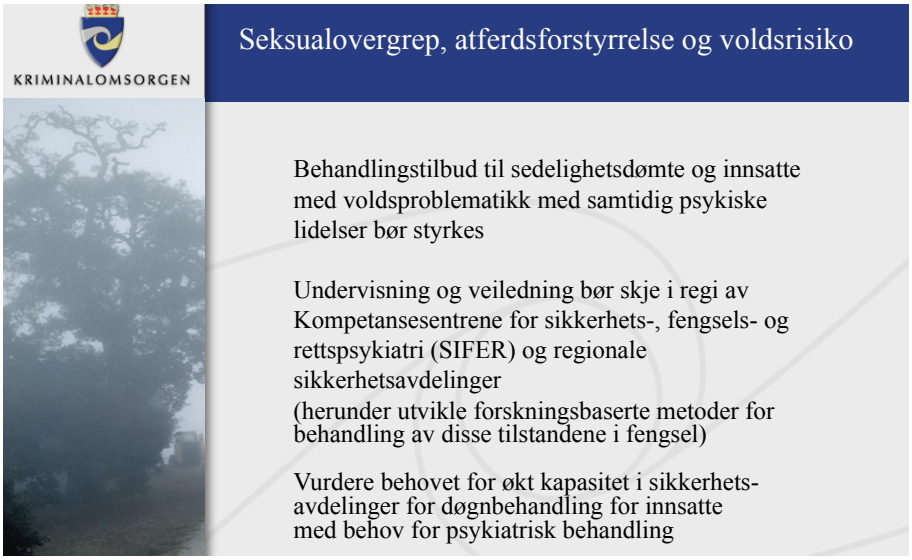

Og i kriminalomsorgen, hva kan vi gjøre for å forebygge og lindre? Vi skal ikke behandle, men vi kan gjøre ganske mye med å tilrettelegge. Og flere av disse tingene er nå i gang, sånn at jeg skal ikke bruke mye tid på det, dere kjenner disse tiltakene. Men de skal utvikles enda mer enn det det foreløpig har vært: BRIK, som dere kjenner til. Det skal jo også nå tas BRIK-kartlegging før løslatelse, slik at man får sett om det har skjedd noe siden BRIKen man tok ved inntak, hvordan er status nå? Men også for å forberede da bedre da løslatelse, blant annet med samarbeidspartnerne: Hva trenger vedkommende ved utgang fra fengsel? Og man er veldig opptatt av dette med å minske glippsonene.

Økt aktivisering, mindre isolering, dette er jo nå krav til alle fengslene, altså å øke aktiviseringen. Delt arbeidsdag er også noe som medfører her, og mer fleksibelt samarbeid mellom fengsel og skole. Altså mer aktivisering, det er jo 90 % som er målet, og det har vi jo snakket om... så det bør vi sannelig få til.

Forebygging av selvmord har vi også snakket om. Det skal utarbeides en plan for å forebygge dette. Vi vet jo at det skjer, dessverre. Det varierer, heldigvis har vi ikke veldig høye tall, men vi skal jo ikke ha det i det hele tatt. Så det er veldig viktig, både sikkerhetsmessig men også selvfølgelig mer på den siden hvordan ta imot... det er jo de unge guttene innen de 14 første dagene ca. når de kommer inn, det er da det skjer, hvordan da klare å forebygge bedre.

Organisatoriske tiltak fra vår side: Det er foreslått egen avdeling for alvorlig psykisk syke med svært aggressiv atferd. Det skal vi høre mer om fra Ila etterpå. I akkurat det arbeidet vi gjorde i den rapporten, så mener vi at det bør være en avdeling som er slik at disse som har det vanskelig men også er kjempevanskelige, at de må på en måte, holdt jeg på å si, bo der og får den aktiviseringen og det de skal der. Jeg skal ikke si mer om det. Men i hvert fall mener man det at det også er av rent menneskeligrettslige hensyn viktig å gjøre noe med dette. Jeg vet ikke hva som kommer til å skje videre med dette forslaget, men det er i hvert fall der. Og det samme har vært diskutert i forhold til dette med lettere psykisk utviklingshemmede. Så er det jo dette, ikke sant, hvor mye skal vi spesialisere? Stigmatiserer vi mer da de som allerede er sårbare? Det er et vanskelig spørsmål, ikke sant, altså skal vi da ha sedelighetsdømte i egne avdelinger, skal vi... ja, jeg synes det er veldig vanskelig.

Underretningsplikt om løslatelsestidspunkt, det høres ut som et lite punkt, men det er igjen veldig viktig, vi vet jo hvordan helsesektoren og NAV spør: Ja, når skal han løslates? Jo, 20. juni. Og så plutselig skjer det noe, hvor han har jo gått 3 uker før, og de har ikke fått beskjed, ting har ikke blitt forberedt og det blir glippsoner. Sånn at vi skal da ha et system for å følge opp underretning om dette, for å si det sånn.

Styrke kompetansen i kriminalomsorgen om alt det vi nå har snakket om, i grunnutdanningen og i etter- og videreutdanningen. I fjor var det... i det siste kullet av aspiranter, så var dette spisstema i 20 dager opplæring om dette i løpet av da teoriåret og praksisåret. Jeg synes vel selv at det er litt lite. Så kan jo andre synes at det er mye, men med det behovet vi ser for den kompetansen blant betjenter, så synes jeg at det burde økes ytterligere.

Så har jeg satt opp det å bedre samarbeid, vi bør ikke gå så spesifikt inn på dette, men det er altså mer forpliktende samarbeid med helsetjenesten, både den kommunale, altså fengselshelsetjenesten og spesialist, kompetanseutvikling, og vi foreslår også i den rapporten at det skal være veiledning, mer organisert. Det tror jeg skjer lite, man har ikke tid til det. Og at det skal være FOU-enheter da innen disse kompetansesentrene som vi snakket om, som det er 3 steder i landet, og at det samarbeides med kriminalomsorgen om hvilke temaer og hva man skal prioritere i de utviklingsarenaene som er på kompetansesentrene. Mitt inntrykk er vel, det kan jo være feil,

men at de gjør det litt for seg selv, for å si det sånn, altså det er ikke tett nok kontakt over mot oss og hva vi mener bør være kompetanseutvikling, de viktigste temaene for det.

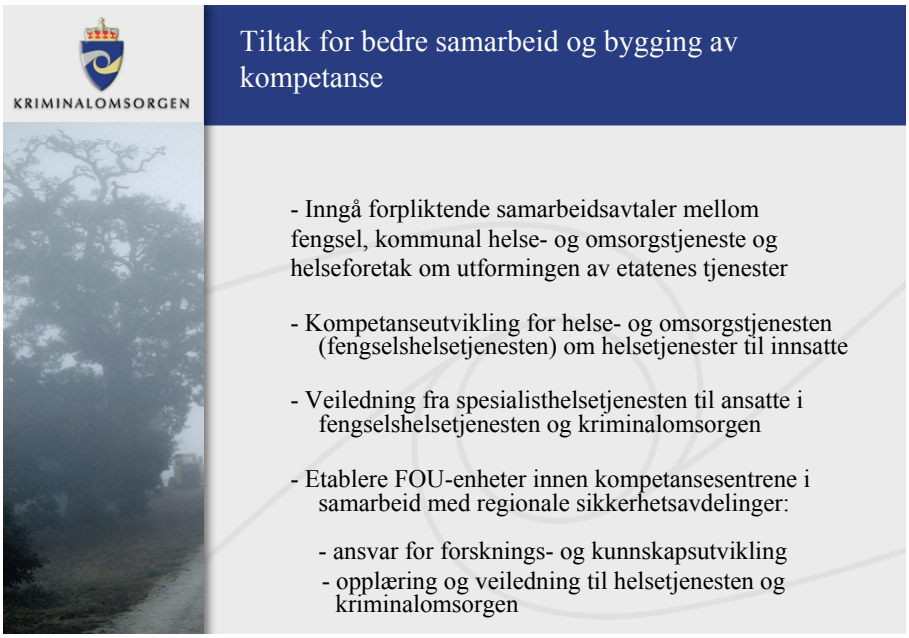

Og så er spørsmålet: Ja, går det fremover, da, med vår forståelse her og vår dermed kvalitet i rehabilitering? Dere husker jo Lombrosos, ikke sant, altså der fant man jo ut hvem som var kriminelle ved bare å måle hodeskallen. Og vi er jo ikke der, da. Men jeg spør: Er vi gode på å se og gå inn på enkeltindividet, eller blir det grupper vi forholder oss til? Vi stopper kanskje ikke nok opp for å ta inn og analysere rett og slett, finne ut hvem er dette og ikke minst dette med sårbarhets-grad: Hvilke faktorer er det som førte til at akkurat denne personen begynte med denne typen kriminalitet, og mer innsikt i dette for da å finne ut behovet for bistand.

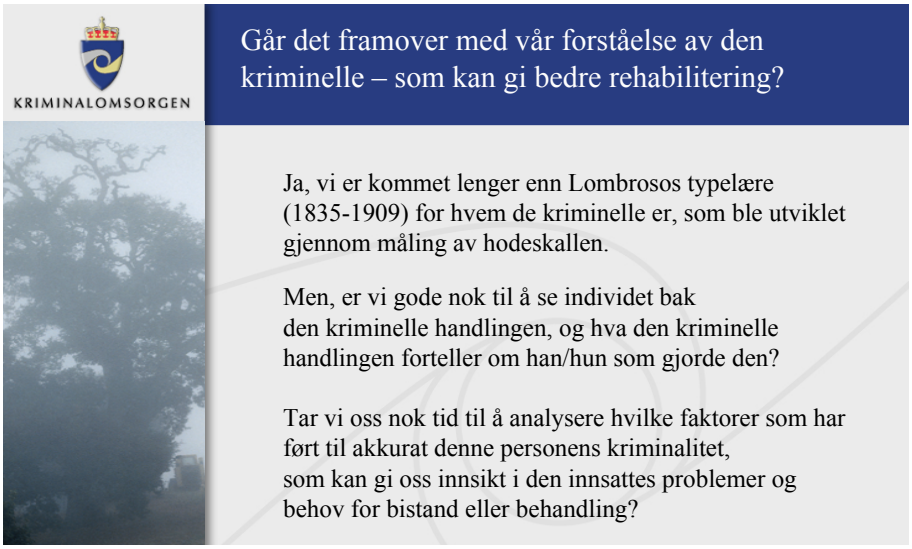

Og her har jeg en utfordring. Og jeg spør igjen: Er vi gode nok til å se og følge opp de mest sårbare? Jeg var på en debatt som Røverhuset arrangerte i Oslo, har dere hørt om det? Altså Røverradion og Røverhuset som i Oslo-området har kommet til og faktisk sender og lager radioprogram fra fengslene til de innsatte og på tvers av fengslene, og det er også da... Røverhuset eier Røverradion. De har jo da også diskusjoner ute i det offentlige rom, møter, og da var det da om helse for innsatte. Og jeg satt i panelet der, da, det var en god del x-innsatte, og det var mange aspiranter og forskjellige folk, vi var vel en hundre folk eller noe. Og så var egentlig ting nesten ferdig, så var det en fyr som reiser seg og så sier han det at: ”Ja, jeg har tilbragt hele mitt liv i fengsel omtrent, og det er én ting jeg vil si til dere, særlig hvis det er også noen som skal bli fengselsfolk her, av aspiranter, at først må jeg si at vi kaller dere bare de derre ”blå småsmurfene””, det er liksom aspirantene, så det var litt sånn stilen på han, og så sier han da at: ”og det dere må vite, dere som jobber i fengsel og skal jobbe i fengsel, at de ansatte, de tar mest kontakt med oss tøffe gutta som er morsomme og sitter og tuller i hjørnet og har det litt sånn på G og ruler og sånn, for der er det mye humor. Mens stakkarene som sitter i hjørnet og ikke tør å sitte sammen med

oss, de går ikke betjentene bort til". Og spørsmålet er: Er det noe i dette?

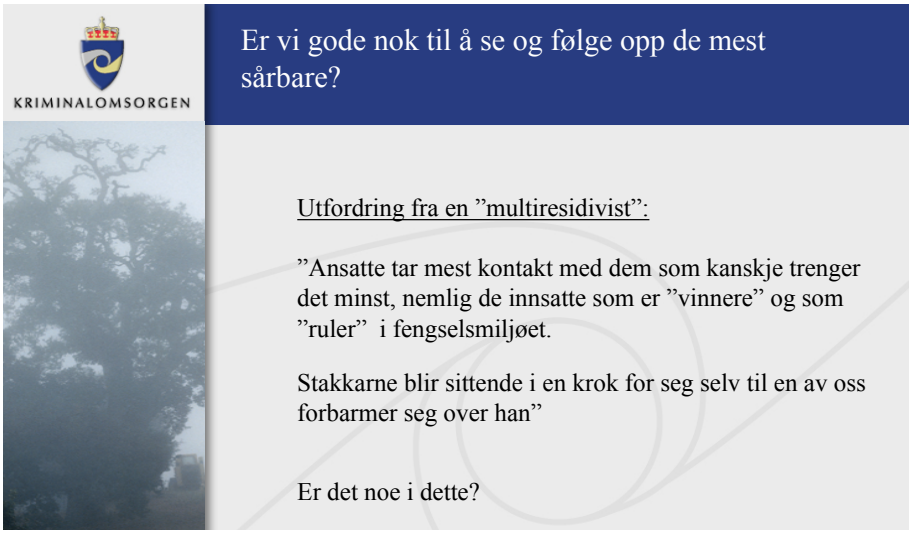

Men jeg skriver også da, i den siste foilen min, at det er krevende å forholde seg dag etter dag til mennesker som er særlig sårbare. Det trengs mye energi og god opplæring om menneskers indre liv og også da om handlinger, hva har de faktisk gjort, for å stå i den kontakten og innfri de forventningene og målene samfunnet forventer av oss. Men samtidig, og bare for å si det sånn, det er litt tilbake til ordet budsjett og sånn, den siste greia her, det er menneskene, de ansatte i fengslene og i friomsorgen, som gjør denne jobben. Og ingenting kan erstatte disse som aktører i det kriminelle endringslandskapet. Så det er klart, det er de som er ute i miljøet blant de innsatte som kan gjøre det. Og det må vi alle, hele systemet, klare å legge til rette for best mulig. Takk for meg!

EN LITT BEDRE DAG V/ FREDDY HANSEN, KENNETH SEIERSTAD OG STEFFEN T. AARLIE, RESSURSTEAMET VED ILA FENGSEL AKTIVISERING AV PSYKISK SYKE ISOLERTE INNSATTE

Freddy Hansen: Hei, mitt navn er Freddy Hansen, jeg er teamleder for ressursteamet på Ila. Jeg har jobbet i kriminalomsorgen i 28 år hvor jeg har vært 18 av dem på Ila, ca. Jeg har med meg i dag Steffen og Kenneth, som også er leder og nestleder i NFFs lokale fagforening på Ila. Og de gutta har sånn pulsklokke, er det høy puls nå? 76, det er ikke så gærn't. I sta var den oppe i 89. Så det er litt sånn... nei, vi prøver. Men det jeg tenkte å spørre om først, er det mange av dere som ikke har hørt noe særlig om ressursteamet på Ila, en håndsopprekning hadde vært veldig fint? Ja, da blir det ikke noe lunsj før ved 2-tida, tenker jeg, så da er vi i gang.

Ressursteamet på Ila, det har vært fungerende siden august 2014 hvor da vi hadde besøk av tidligere justisminister Amundsen som kom til Ila på våren 2014, hvor da også tilfeldigvis TV2 var der hvor Knut Bjarkeid og Randi Rosenqvist hadde jobbet i mange år faktisk med å få en bedre livskvalitet for de psykisk syke isolerte på Ila. Bjarkeid tok med seg Amundsen og TV2 ned i kjelleren på avdeling G, og i trappa på vei ned, jeg vet ikke om noen av dere så det TV-innslaget hvor da TV2 er med ned i trappa hvor stanken av avføring og urin allerede møter dem på vei ned til G, hvor da de kommer ned på G og slag og spark og skrikene kommer også fra de innsatte som sitter isolert hvor noen av dem har sittet isolert i flere år, faktisk. Og da satt det fire psykisk syke. Hvorpå vi da fikk midler. Amundsen dro tilbake og fant ut at de må få hjelp hvorpå Ila fikk tilført midler på sommeren 2014 for å aktivisere de psykisk syke isolerte. Mandatet vårt var egentlig på en måte, hvis vi kan si det sånn, ganske enkelt, å bedre livskvaliteten for de innsatte og bryte isolasjonen.

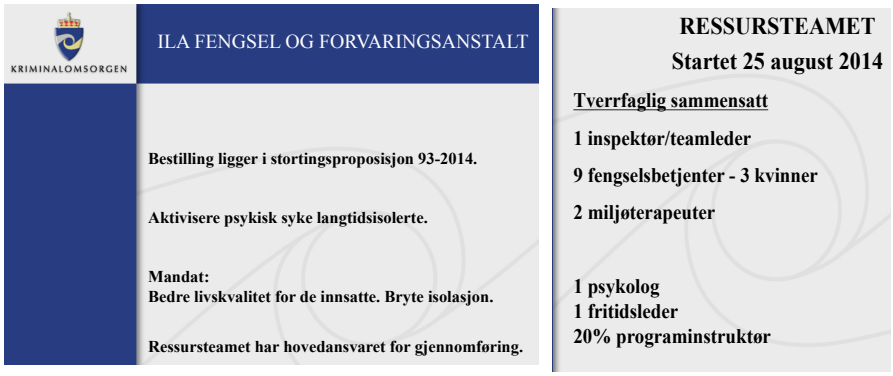

Og det var ressursteamet som fikk hovedansvaret for det. Og jeg var så heldig at jeg fikk spørsmål om jeg kunne lede det teamet. Og det er jeg veldig glad for at jeg fikk. Det ble satt sammen et team, et tverrfaglig team hvor jeg var leder og 9 fengselsbetjenter, hvorav 3 er kvinner, og 2 miljøterapeuter. Vi har 50 % psykologstilling tilknyttet teamet, vi har 50 % fritidslederstilling, og så er det 20 % programinstruktør. Og programinstruktør har stort sett drevet 1 til 1-samtaler med én av de innsatte som har fungert veldig dårlig.

Når vi skulle sette oss ned og danne det teamet hvor vi skulle samle oss, så tenkte vi at vi må ha en visjon, en hårete visjon.

Altså, hvem er det vi jobber med her? Det er en svak gruppe som har sittet isolert over flere år som er ganske på en måte bortglemt. Så

tenkte at vår visjon blir ”En litt bedre dag”. Vi har ikke noen hårete mål med de menneskene som har skapt utrolig mye trøbbel for de som har jobbet på avdeling G over mange år. Vi kommer da ned til en avdeling hvor de hadde sittet og skulle være ”the good guys” som kom inn og skulle gjøre en litt bedre hverdag for de psykisk syke.

Vi hadde masse utfordringer med tanke på at vi hadde ingen egen avdeling. Vi kommer ned til en avdeling G, hvor det har også stått mye i VG her i forrige uke: ”Her isoleres Norges farligste fanger”: ”Fanger”, jeg synes det er et veldig negativt ord, å være fange. Jeg liker å bruke ordet ”innsatte”. Men det var fakta, det sitter isolerte der og. Én av dem har sittet isolert i over 6 år, andre over 5. Så det er klart at det gjør noe med deg, når du har sittet så lenge. Så når vi da begynte å jobbe der nede, så kan jeg sette ordet over til Steffen, så kan du fortelle litt om hvordan det er å være ute i miljøet der.

Steffen T Aarlie: Ja, takk, takk. Våre innsatte, nå har Freddy sagt litt om hvordan vi ble opprettet og sånn, så nå skal jeg prøve presentere litt om hvem vi jobber med, personligheter og utfordringer rundt det, hva som er spesielt med dem og hvorfor det er en spesiell utfordring.

Freddy sa at det er langtidsisolerte, og da mener vi at de har sittet nede da på vår restriksjonsavdeling i mange, mange år med så dårlig atferd og så mye vold og så mye avføringsproblematikk at tilbudet blir mindre og mindre og dårligere og dårligere for disse. Og når de har sittet lenge isolert, så vil de heller... vi merker at de vil mindre og mindre og. Så en kort presentasjon av de vi jobber med, den målgruppen vi har: De sitter ikke isolert på grunn av dommene sine, det er helt irrelevant. De sitter isolert på grunn av sin atferd i fengselet, hvordan de klarer å forholde seg til institusjonen de er i. Og den ene karen vår, han ble prøvd ut i fellesskap etter en isolasjonsperiode og kom i konflikt med en annen innsatt i styrt fellesskap, de var bare 2 eller 3 i fellesskapet, om en tv-kanal. Da hadde det vært noe i dagene før hvor de ikke likte hverandre, men

han ene ville se på nyheter og han andre ville bort og sette på en film, hvorpå han første slår tilbake og sier ”Jeg ser på film” eller ”Jeg ser på nyheter”. Da går han stille ut på kjøkkenet, koker opp den største gryten med vann, tar olje oppi, såpe oppi og salt oppi og går rolig bort og heller dette kokende vannet over den andre innsatte. Og den dag i dag kan han beskrive det som ”selvfølgelig gjorde jeg det, han krenket meg jo”. Det sier seg jo selv. Han sier og ting som at han ikke vil være på fellesskapsavdeling fordi han vil ikke omgås kriminelle. Han er ikke kriminell og kan ikke omgås andre kriminelle, han sitter uskyldig dømt, sier han. Og i neste setning så sier han: Men selvfølgelig gjorde han dette, ”han krenket meg jo”. Så det sier seg jo selv at en sånn mann er en fryktelig vanskelig person å sette i en fellesskapsavdeling med andre.

Vi har en annen en, han er ekstremt paranoid, i høy paranoid beredskap. Han var prøvd ut på metallverkstedet for en del år tilbake hvor han ser noen står og hvisker og tisker. I hans hode er det selvfølgelig han de hvisker og tisker om, så han får tak i en sånn glavakniv, en lang glavakniv, og så angriper han den ene og går etter han og hugger og hugger og hugger, og han prøver å beskytte seg, så han mister fingre, og han går etter og hugger og hugger. Han kommer seg inn i garderoben, han her, og så kommer det betjenter løpende til. Og det neste du ser på videoopptaket er at han kommer rolig ut, legger fra seg kniven, skyller av seg hendene og går tilbake til arbeidsplassen sin. Også en veldig vanskelig person å ha i fellesskap med andre; konstant paranoid beredskap.

En annen vi jobber veldig mye med, han har litt annet mønster. Det er ikke så paranoid, men han er ekstremt utagerende og veldig mye avføringsproblematikk, som dere skal se litt om. Sist gang, før vi begynte, så ble han tatt til domstolene, og der ble han dømt, ikke anmeldt, men han ble dømt for 141 tilfeller med grov vold og trusler mot tjenestemenn. Og nå skal han i retten igjen for den perioden vi har jobbet med han, og han kommer sikkert til å bli dømt for mange, mange flere tilfeller. Så det er mye tilfeller rundt denne mannen,

veldig ofte. Altså i perioder så er det vold og aggresjon hver gang vi åpner døren. Og så er det perioder hvor det er litt roligere.

Vi går jo ned og skal aktivisere disse og gjøre ting med dem, få de ut av cellen, på tross av sånne typer atferder som vi nå beskriver. Og sånn vi tenker, så er det to veier vekk ifra oss eller videre fra oss. Det er at du kommer opp på et funksjonsnivå som gjør at du kan gå opp på en fellesskapsavdeling og være sammen med andre, eller at psykiatrien tar over ansvaret for personen. Det er de to hovedveiene vekk ifra porteføljen vår da, altså fra ressursteamet. Det har vi eksempler på. To stykker har psykiatrien overtatt på fulltid, en har blitt overført til tvungen psykisk omsorg, en har gått til fellesskaps-avdeling fra oss, fungerer nå på fellesskapsavdeling, og så har vi en vi prøver på fellesskapsavdeling. Han ble tatt opp på fellesskaps-avdeling, og så følger vi han opp, vi er med han opp, vi aktiviserer videre, tilbudet vårt slutter ikke på restriksjonsavdelingen. Og så går det skeis, og så går han ned igjen. Så nå er vi i en prosess med opp og ned, opp og ned, og vi jobber kontinuerlig med han for å prøve få han til å fungere på en fellesskapsavdeling. Og her ligger litt av utfordringen til kriminalomsorgen.

Nå skal jeg først gå tilbake igjen til det ene tilfellet, den ene personen vi jobber med, så skal jeg lese noe som jeg egentlig ikke helt forstår og ikke har peiling på, og det sier litt om vanskeligheten for oss i fengselsvesenet, fengselsbetjenter som skal jobbe med disse: I en risikovurdering, så har vår psykolog samlet inn rundt den personen rapporter fra forskjellige helseinstitusjoner som har hatt han oppigjennom. Så har han oppsummert de lidelsene han mener at denne personen... ikke som han mener, men som går igjen i disse rapportene fra helseinstitusjonene. Og vår psykolog sier at dette er noe av det vanskeligste og tyngste tilfellene man har i fengsels-vesenet. Denne personen har da kanskje: Schizotyp lidelse, paranoid dyssosial og ustabil personlighetsforstyrrelse, avhengighetssyndrom, tilbakevendende depresjon, mistanke om paranoid psykose, blandet personlighetsforstyrrelse, alvorlig personlighetspatologi, schizo-affektiv lidelse, bipolar lidelse, agorafobi med panikklidelse; På HCR20, altså voldsrisikovurderings-verktøyet så skårer han 37 av 40, det er ekstremt høyt, så han tilhører en høyrisikogruppe for vold. Og dette er en innsatt i norsk fengsel som vi skal jobbe med. Og det sier noe om bildet, helhet og hvor komplekst det er. Og så tilbake til det jeg sa i sta, jeg forstår jo ikke dette, jeg vet jo ikke hva alt dette betyr. Men det er jeg som jobber med han.

Så der havner vi tilbake til noen få innsatte. I 2002, så kom lov-endringen som delte det opp i 3 grupper: Forvaringsdømte, tvungen psykisk helsevern og tvungen omsorg. Nå skal man ta ut de som var rettslig ikke ansvarlige for sine handlinger. Dette her *særreaksjons-utvalget*, som i 1990 utformet dette, de kom med et forslag, et medforslag om at vi har noen individer som gjerne ikke kan få merkelappen psykotisk eller psykisk utviklingshemmet, men funksjonalitetsnivået deres og patologien deres er så omfattende at det vil være veldig likt allikevel. Og de foreslå at domstolen skal kunne gå inn og gi dem en tilsvarende dom, at de også kan bli dømt til tvungen psykisk helsevern. Det ville ikke Stortinget. De ønsket ikke at det begrepet skulle bli utvannet. Og derfor sitter vi igjen med denne gruppen i dag. De har gått frem og tilbake mellom kriminal-

omsorgen og psykiatrien. De får ikke stempelet psykotiske i gjerningsøyeblikket, eller de skårer høyere på IQ-testen enn 55. Og det er jo egentlig en sånn lett ting å si... 55, det er lett å forholde seg til, men sannheten er det at IQ-testene... nå jeg snakket litt med han som var her i sted, for jeg visste at jeg skulle si litt om det her, og han svarte meg at IQ-testene er designet for å skåre personer mellom 90 og 100. Og jo lengre vekk du kommer fra det, så blir de dårligere og dårligere. Og vi ser jo det at folk får kategori 56 én gang, 60 én gang, 48 én gang. Så der ligger svakheten i disse testene. Og det stempelet avgjør om du soner i fengsel eller om du får et helsetilbud. Så vi har hatt en lenge på Ila nå som nettopp nå plutselig har blitt overført til tvungen psykisk omsorg. Og det er de vi ender opp med, det er de vi jobber med. Og den tradisjonelle kriminalomsorgens måte å håndtere veldig utagerende innsatte på er jo å ta kontroll over situasjonen og låse dem inn. Åpner man en dør og det er en som angriper, så lukker man den døren igjen. Og det er det som har skjedd med disse over lang tid. Vi prøver, fordi vi har vært heldige, fordi vi har fått midler, så kan vi nå prøve å gi dem et annet tilbud og bryte isolasjonen på tross av den dårlige atferden.

Nå skal vi se noen bilder av cellene til våre innsatte. Her er det en som er nektet de medisinene han ønsker. Han setter seg ned, og så kutter han seg, blander blodet med vann for at det skal bli mer effektfullt og kan bruke det mer og maler det utover. Dette er voldsomt. Men det han har gjort, hvis man ser på vinduet, så ser man hendene. Han ville at vi skulle se det når vi kom på jobb. Men han har tatt alle sine personlige eiendeler som han ville beholde og pakket de inn og lagt de vekk, for han vet at vi kasserer ting med blodsøl. Så det har han pakket vekk og lagt vekk, og så setter han seg ned og sier: ”Se hva dere har gjort!”. Da gir jeg ordet til Kenneth.

Kenneth Seierstad: Ja, da går vi litt videre med bildevisning. Det er et par bilder jeg skal vise dere nå, som er fra når vi begynte. Det var litt av det som møtte oss da ressursteamet startet opp. Og her har vi da bilder innefra en isolasjonscelle. Det som er smurt på veggen der er avføring. Og det er slik cellen ser ut, den er slitt og dører er banket ned. Og det var utgangspunktet. Et bilde til som viser hvordan avføring og urin lå på gulvet, toalettet var ikke brukt. Her ser dere at det er smurt på veggen. I dag kan vi si at fortsatt så blir gulvet brukt som toalett, altså den avføringen der ligger på gulvet fortsatt i dag hver dag, men denne smøringen og grisingen, den har ikke vært der på veldig lenge.

Og da er det... OK, hvor begynner vi hen? Og da var det litt sånn for oss, at vi måtte jo ha et sted å begynne. Og da var det å prøve få noen referanserammer og tilegne seg litt kunnskap. Og vi tenkte jo at vi må jo ha noe miljøarbeid i bunnen her. Og i miljøarbeidet vårt, så tenkte vi at det var en fordel at vi har fokus på relasjoner, forutsigbarhet, trygghet og grensesetting. Og det som er viktig her, er at vi snakker her om mennesker som er veldig relasjonsskadd eller kanskje ikke har en relasjon i det hele tatt. Så den eneste relasjonen de har er faktisk oss som jobber i fengsel.

Og en av de innsatte her hadde et sant forhold til å bruke vold mot andre og slå. Han sa i starten da vi møtte han, så sa han at ha slo, jo han slo oss fordi han ville bytte fengsel. Det var hans grunn til å slå oss. Og nå hadde vi da fått en sånn type bemanning slik at vi der kunne si til han at "du kommer ikke til å få byttet fengsel. Det er ikke greit at du slår oss, men det her må vi finne ut av sammen". Og det har vi mulighet til å kunne si når vi har de midlene vi har fått til å kunne gjøre den jobben her. Og vi har det ganske sånn enkelt, vi sier at vi bruker litt relasjonell tilnærming, og det vil si at vi bruker oss selv i stor grad som redskap i den jobben vi gjør. Vi driver litt med atferdsanalyse, og det er på grunn av at disse individene vi her snakker om ofte ikke gir oss noe særlig innblikk i seg selv i det hele tatt. Mye av den kunnskapen vi har om dem kommer ofte fra observasjoner vi gjør rundt dem, selv om det i perioder går an å få kontakt på en sånn måte at du faktisk kan hente ut ting.

Og det her med grensesetting og forutsigbarhet synes vi er noe som er viktig å nevne, fordi at i forhold til grensesetting, så gjør vi det på veldig mange måter. Vi kan jo si til en innsatt "Ikke slå meg, slutt med det der, gjør som jeg sier", men på de innsatte her, så fungerer aldri det. Og da må man kanskje beskrive og være litt mer beskrivende, litt mer nedenifra og opp noen ganger eller litt mer flat i tilnærmingen. "Jeg får vondt når du slår meg", ikke sant, den type tilnærming, "Jeg liker ikke at du gjør det". Og det er liksom ting man må være ganske bevisst på når man bruker seg selv som redskap da i arbeidet.

Og når vi snakker om tålmodighet og langsiktig målsettinger, så sier det seg selv at de folkene her ofte har brukt kanskje da opp mot 20-30 år av livet sitt på å bli så dårlig fungerende som de er. Og da kan det jo tenkes at det er et langt perspektiv her i forhold til å skulle komme tilbake igjen til et samfunn og fungere godt. For noen så er kanskje realiteten at det kanskje aldri kommer til å skje. Men det betyr ikke at man ikke skal møte dem og prøve jobbe med dem og få det til å skje. Og vi i teamet vårt, vi har psykologveiledninger ukentlig. Der veiledes vi både på gruppenivå og på faglig nivå. Det er viktig med faglig input, men det er ikke alltid at faglig input hjelper her, for man vet ikke helt hva som er riktig eller galt i noen av de tilfellene det er snakk om. Og det er viktig når man bruker seg selv som arbeidsredskap at man er reflektert rundt det og at man kan ha en god dialog rundt det. Og den sikkerheten vi har, den ivaretar vi jo med bemanningsgraden. Vi risikovurderer før hver eneste aktivitet vi gjør, enten det er inne eller ute av fengselet. Og vi har vært 2 til 1 innsatt, og i tilfeller har vi vært opp til 6 personer rundt 1 innsatt i en samhandling for å få til ett eller annet.

Det var lit om rammeverket, og så kommer vi inn på hva gjør vi med den enkelte, hva ender det ut i for oss. Og det som vi da har falt ned på, er at hver enkelt innsatt må ha en mål- og tiltaksplan. Her har vi hatt da en utfordring med at vi har hatt en del problemområder rundt, kan du si. Her snakker vi om at når du ser grovt på det for første gang, så finner du bare negativer, du finner ikke noe som er positivt nesten, det er nesten umulig å finne. Og så vet man litt sånn fra miljøarbeid at hvis du skal få gjort en endring, så bør du kanskje ha 10 positive tilbakemeldinger til 1 negativ. Og her er da det meste negativt som et utgangspunkt, og da må en på en måte lete litt godt. Og så må en ta en del sånne dilemmaer, f eks jeg sa at det var bæsj på gulvet her, vi har avføring på gulvet hver dag, og så må du ta... ok, skal vi lære han å ta bort det før han skal komme ut og være sammen med oss, er det der vi skal starte? Eller er det andre ting som gjør det vanskelig å være sammen? Og da i starten så tenkte vi at jo, det viktigste vi på en måte måtte starte med, det var jo at hvis han skulle være sammen med andre mennesker og ikke være for seg selv resten av livet, så må vi starte med at han kanskje ikke kommer med seksuelle tilnærmelser hver gang han kommer ut og ikke trusler og ikke vold. Og da blir det naturlig at da valgte vi det først, og så lot vi bæsjen ligge igjen. Og den er fortsatt der. Og det er kanskje en dypere problematikk, og da er det også litt med å forstå at det er ikke alle ting du heller kan løse. Og da er det å gå inn i områder og skaffe seg informasjon rundt det fra andre fagetater, det kan være viktig noen ganger.

Og når vi da har laget en mål- og tiltaksplan for hver enkelte innsatt, så følger vi den og jobber med den. Vi kan i hver eneste aktivitet når vi samles, så har vi en forberedelsedel eller evalueringsdel. I forberedelsedelen så er det da... la oss si det er 5 stykker som setter seg ned, de avtaler hva de skal gjøre for noe i aktiviteten, hvem som har hvilke roller, hvilke formasjoner som eventuelt skal benyttes hvis det er noen følginger ut av avdeling f eks, og så blir man enige om hvordan jobben gjøres, og så går man inn og gjør jobben. Og etter at jobben er gjort, så tar man en evaluering av den jobben som er gjort.

Og det er kanskje her i evalueringsdelen at læringen oppleves som god, for her er det veldig sånn at vi legger opp til å komme med tilbakemeldinger til hverandre, hvorfor gjorde vi sånn og ikke sånn, slik at vi kan være litt reflekterte rundt det og ta med oss det til neste gang. Og også hvis det er gjort gode observasjoner rundt de gutta vi har vært sammen med, så kan vi ta med oss det til senere.

Så skal jeg si litt om de ulike aktivitetene vi har. Vi kan ta dem med ut på lufting, sånn vanlig fengselsaktivitet, men vi må da gjøre det med ulikt antall bemanning. Vi kan ta dem med på fellesluft noen ganger, hvis vi er nok folk i nærheten til å hindre at det skjer noe. Vi er på trening, vi har mange samtaler, vi kan bare sitte i døra og snakke noen ganger når det går. Vi kan dra i bibliotek, vi kan handle i butikkene i anstalten, og vi kan ha matlaging. Det er en veldig god aktivitet. Og dere kan jo tenke dere egentlig litt for god, for jeg har gått opp 10 kg på 2 år! Og det har egentlig og vært litt sånn mentalt utfordrende, for når dere ser det fungeringsnivået her og tenker at vi driver med matlaging, og så skal du sette deg ned og spise sammen... Jeg kan garantere dere at dere hadde stusset litt på noen av de oppskriftene som blir brukt her. Så det å sitte da og spise den maten, det vil være et steg å ta mange ganger. Men det har vært veldig gode områder å jobbe på, og det har ofte vært settinger som fungerer, også med veldig dårlige personer, hvis man tilrettelegger for det.

Og det som vi gjør som er veldig rart eller som er kanskje ganske uvanlig, det er at vi tar med oss innsatte ut på tur i skog og mark. Vi har vært på fisketur. Da tar vi en risikovurdering. Vi er aldri mindre enn 5 personer, da. Da går vi i formasjoner. Vi prøver å dra til steder det ikke er mye folk på, men vi går i formasjoner hvis... det hender jo at vi møter sivilister, og da "pakker" vi innsatte inn sånn at det ikke skal skje noe, for det verste scenarioet hvis du tar med en innsatt som sitter på sånne restriksjoner ut, det er at han skal kunne skade uvedkommende. Så det jobber vi jo da veldig hardt for å unngå at skjer. Og det går som regel bra. Eller det var feil sagt, det har alltid gått bra. Det er viktig å presisere.

Steffen T. Aarlie: For oss som jobber i fengsel, så er det jo ikke noe som er spesielt med disse aktivitetene, det som er spesielt er jo at vi tar de som er så dårlig fungerende at de sitter isolert, er så voldelige. Og på grunn av bemanning, så kan vi gjøre det allikevel, eller vi gjør de allikevel, vi prøver å bryte, vi prøver å skape noe.

Jeg husker første gang vi tok med han ene ut, da hadde han sittet isolert kjempe lenge. Så kjører vi ut i burbil, og dette er et sterkt inntrykk for oss som var med. Så åpner vi bakdøren, så åpner vi og tar ut buret, og det er et bur. Så kommer han ut, ser seg rundt, så stuper han ned i første grøft og begynner å gå på alle fire og beite. Alt han fant inn i munnen. Ekstremt sterkt oralt behov. Den sansen var den sterkeste sansen han hadde. Og han spiste alt han kom over og smakte på alt, greiner og stikkebusker og alt gikk inn i munnen. Og det var et ganske spesielt syn. Og sånn var det mange ganger, og så begynte det å roe seg, det enorme orale behovet.

Vi holdt en prestasjon av oss for studentene for en stund tilbake, og da tenkte vi at vi må si noe om hvor galt det er og hvordan vi jobber, vi må si noe om hva vi har oppnådd og hvordan det er i dag. Og så tok jeg med kameraet ned og skulle ta bilder av cellen, for den hadde blitt veldig mye bedre. Cellen hadde blitt bygget om, vi har hatt et

stort sluk i gulvet, han har malt, vi har fått litt fugler og ting på veggene, vi har støpt en seng i båtplast. For denne mannen løftet madrassen og så urinerte han eller bæsjet innunder madrassen og så la han seg oppi det etterpå. Og disse fengsels-tresengene, de ble aldri reine, de luktet hele tiden. Så vi har fått støpt en egen seng med litt fall som går ut mot sluket. Og alt dette gjør at rensligheten har blitt mye bedre, det er blitt mye lettere å holde reint, samtidig som han og griser mye mindre. Han bruker fremdeles ikke toalettet, det er avføring på gulvet hver eneste dag. Men det ser mye bedre ut allikevel. Så kommer jeg ned da og skal ta dette bildet, og da så det sånn ut den dagen. Og det var jo ikke akkurat det jeg hadde forestilt meg og tenkt meg. Men vi og avdelingsbetjentene på restriksjonsavdelingen ser masse positiv fremgang her. Papir... dette er en mann som har gått og tråkket og legger avføringskabler inn i dynetrekk og putetrekk og ligger med det. Her har han prøvd å tørke opp. Han ringte på og sa han ville dusje og få hjelp til å få vasket. Det er jo fantastisk fremgang. Jeg tar vekk bildet, for jeg synes det er litt voldsomt. Men grunnen til at dette var der denne dagen, det var at vi hadde vært på tur, ute ved sjøen på en lite halvøy for oss selv, og alt han fant spiste han og smakte på av bær og planter og alt, og vi gikk ved siden av og sa at dette er ikke så lurt, du kan bli dårlig av det. Og det ble han, han ble kjempedårlig av det. Så det er grunnen for at det så så galt ut den dagen. Og allikevel så ser vi positive endringstrekk eller positivitet i det, vi ser funksjonstrekk i det.

Kenneth Seierstad: Jeg har vært på en god del skogsturer med denne karen her, og noen ganger så kan man planlegge for mye, men det er mye som kan skje og som man ikke kan forvente. Og sånn etterhvert... urin og avføring, det går greit, liksom, det venner du deg til, du reagerer ikke så mye på det etter hvert. Men jeg må si noe om da jeg var på skogtur og kjente at jeg ble forholdsvis dårlig og fikk lyst til å brekke meg litt. For da gikk jeg med han kameraten her, og han er veldig glad i melk, så han hadde med seg en hel liter med melk, og det ble han ganske rolig av å gå med. Og midt på turen, vi var 5 stykker rundt, han gikk på en sti, det var rolig, og så bøyer han seg ned og så tar han opp en brunsnegle, en stor, slimete brunsnegle, og så tar han et tygg av den, og så begynner han å slafse. Og du hører det godt, og så skyller han ned dette her med melk, og da kjenner jeg allerede at... jeg klarte ikke forestille meg at dette her kunne skje, men jeg kjenner at jeg begynner å brekke meg. Og så ser han på meg, så holder han den opp og sier at: "Du burde smake på den, den er god". Og det er klart at med et sånt utgangspunkt så er det ikke tvil om at det har vært noen utfordringer underveis, for det er vanskelig å planlegge for en sånn type handling. Så vi har vært veldig nødt til å, som Steffen nevnte i sta... cella har blitt pusset opp, det er kommet inn sanseinntrykk, vi har prøvd så godt vi kan for å tilrettelegge det. Vi har måttet hatt mye kreativitet, tenkt nytt. Og det å dra da ut på tur med en som sitter isolert, det sier litt om hvor på en måte omvendt det er tenkt i noen situasjoner.

Det har vært utfordrende underveis å implementere det i en etablert kultur, fordi Ila og isolasjonsavdelingen har jo eksistert i en mannsalder, og her skulle det da komme inn et team på en isolasjonsavdeling som egentlig er bygd for noe helt annet og skulle gjøre en jobb som er noe helt annet enn å holde innsatte isolert over kort tid. Og det er vel kanskje den største utfordringen vi har i dag, at vi jobber ut ifra en eneromsavdeling, det vil si at vi har en avdeling med folk som har veldig store behov, som ikke har fellesskap, den har ikke kjøkken, så det betyr at alle aktivitetene må foregå utenfor avdeling. Og det blir en del organisering når du skal være 4-5 stykker som

egentlig håper å ikke treffe noen andre når de er på tur. Så det er mye logistikk rundt.

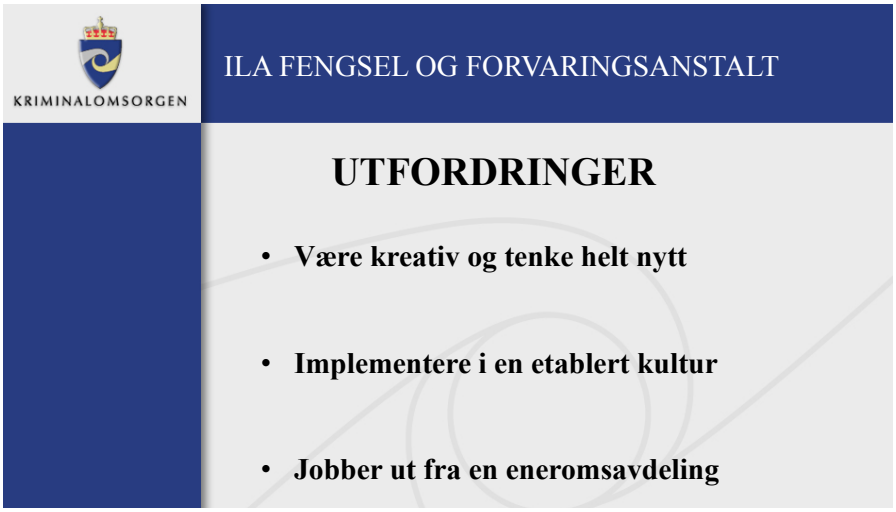

Så det er ikke til å legge skjul på at vi ønsker oss en tilrettelagt avdeling for disse personene, også fordi at når man er så dårlig fungerende og har en timeplan der timeplanen sier at i morgen klokken 10 skal du være med oss ut, så er det ikke sikkert at du er på nett i morgen klokken 10, men det kan hende at klokken 13 hadde du vært tilgjengelig, men da står det ikke at de har noe på timeplanen. Og det er litt sånn utfordrende å jobbe med team, hadde det vært en avdeling, så hadde det ikke vært noe tvil om at døra munne ha stått oppe lenger, det kunne vært mindre tid til isolasjon og man kunne hatt tid til å håndtere de innsatte når de var tilgjengelige, for det er ikke alltid de er det, men kanskje de har en halvtime, tre kvarter, en time som de er tilgjengelige i løpet av en dag.

Freddy Hansen: Vi kan ikke ta noen spørsmål, det skulle jeg ha sagt tidligere, beklager, for vi pleier å prate i to timer, så vi er litt sånn short. Men hvis det er noe, så ta det gjerne etterpå.

Sånn som Kennet sier her, og det er en kjempeutfordring, vi kommer ned på en eneromavdeling G, hvor de har sittet isolert i flere år, hvor de som jobber der har håndtert de innsatte i flere år. Så kommer ressursteamet på vegne av de innsatte som har sittet lengst isolert der og skal snakke med ”the rescue team leader” (latter), det er sikkert meg. Så det er klart at når vi kom ned å avdelingen som ”the good guys”, nå skal alt bli så hyggelig, og de som jobber der fikk se... når de før hadde låst han inn og kastet han på sikkerhetscelle, så kommer vi ned, uten noen form for verneutstyr og lukker opp døra og ”nå skal vi opp og spise pizza”. Det er klart at det gjør noe med de som har jobbet på avdeling G i mange år, som har håndtert disse innsatte og var rimelig lei over de truslene de daglig, opp til flere ganger, og blitt håndtert med vold og det som er. Og det er klart at der hadde vi en kjempeutfordring for ressursteamet å jobbe ut ifra. Vi har ikke vår egen avdeling, vi kommer ned på en avdeling. Og de gutta har sittet der i mange år, altså, isolert, og det sier seg selv at ”nå skal vi ut på tur og ha det hyggelig”... ja, hvor går vi hen etterpå, jo da går vi tilbake på den cellen som kanskje ikke har blitt vasket ordentlig engang. Vi har fått gode rutiner på det også. Så det har vært en stor utfordring sånn jobbmessig, å bli godtatt på den måten vi jobber på i forhold til kriminalomsorgen. Kriminalomsorgen er vel ikke vant til å håndtere de psykisk syke isolerte, for det sitter jo isolerte rundt om i flere fengsler i Norge. Ila er ikke noe unikt i den forstand. Og vi snakker om farlig innsatte. Ja, Ringerike da, og andre, det sitter farlige innsatte overalt. Men det som er forskjell på våre innsatte, det er at de har sittet isolert over mange år, det er det som er forskjellene. Og det er psykisk syke, og vi har ikke noe tilbud, så det har vært en kjempeutfordring. Men etter 2,5 års drift, i dag, så har vi et godt forhold til de som jobber på avdeling G. Mange av dem har sluttet av ulike årsaker. Det har skjedd noe kjempepositive forandringer, hvor vi er akseptert på måten vi jobber på, for det er ganske unikt i kriminalomsorgen, hvor vi før tok dem på sikkerhetscelle, men nå tar vi dem med på tur, tar de med på aulaen og spiser pizza, lager mat, som Kenneth sier, det er revolusjonerende

inne i fengselet. Jeg har aldri vært med på noe i nærheten i løpet av de årene jeg har jobbet.

Og det som er en stor sak også, det er at de innsatte er en kjempeutfordring for kriminalomsorgen og samfunnet. Vi har hatt dem der i mange år. Det er aldri blitt satsen så mye, da, hvis jeg kan bruke det ordet der, selv om det er veldig dumt, men det har aldri vært brukt midler til å hjelpe de psykisk syke som sitter i fengsel. Og det sitter jo isolerte i andre fengsler og, som jeg var inne på.

Det som var en utfordring i førsten, når vi startet, det var at halve teamet sluttet etter et halvt år, ca. Halve teamet orket ikke jobbe på den måten. Du blir truet 5-6 ganger om dagen, du skal drepes, man blir slått etter, man får utfall. Og det jobber kvinner i temaet som selv har barn og familie, og de får de truslene... Det skrives mellom 5 og 8 rapporter daglig. Og han blir anmeldt hver eneste måned for mange vold og trusler. Så vi har innarbeidet veldig godt system, det kan jeg jo også si når vi var inne på pix og sånn her i går. Vi har gode rutiner på både å følge opp og de som er involverte i de vold og trussel-episodene som vi har hatt med spesielt han ene innsatte, som blir stort sett nevnt her.

Det er ikke bare i fengselet, men personell som jobber med den typen mennesker, det er stor turnover i de gruppene. Og nå kan jeg slå meg litt på brøstet: Ikke for min del, men i alle fall i gruppa; Jeg sier at ressursteamet, det er de beste folkene i kriminalomsorgen, fantastiske mennesker. Nå har det samme teamet eksistert i 2 år, og det er en entusiasme og en motivasjon som gjør at å komme inn om morgenen, og du vet hva du skal drive med og møte... ja, det er fantastisk. Det er en glede å være leder for en sånn gjeng.

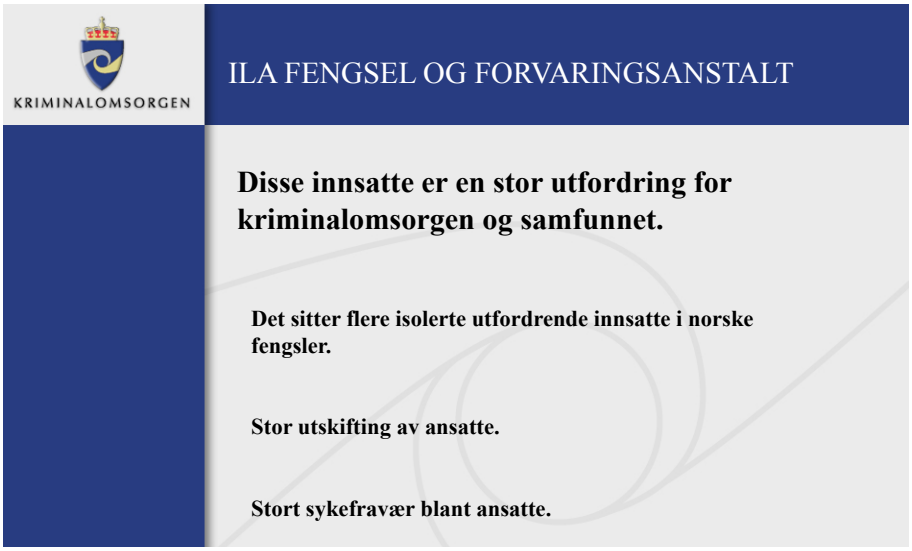

Ok, så tenker jeg at vi må jo si noe, da: Har vi fått til noe etter 2,5 år i drift? Ganske interessant. Vi har styrket samarbeidet mellom kriminalomsorgen og RSA Dikemark. Jeg var på et møte der senest på mandag. Nå skal to av de gutta av de fire innsatte over på Dikemark i løpet av mars, også han som bruker gulvet som toalett. Og det er ikke noe som gleder meg mer enn det å formidle det, det blir utrolig spennende. Men så er det også som det ble sagt her tidligere, at ofte så kommer de fort i retur. Du har liksom en observasjonsperiode som varer i 10 dager, toppen. Og så kommer de... Ja, han som har sittet lengst isolert, har ble sendt på Brøset, vi tenkte at dette kommer til å bli bra, nå blir han der, for han trenger hjelp, alvorlig sinnslidende faktisk. Etter 5 dager ringte psykiateren meg og sa at nå er han ferdig, nå kan du komme å hente han. Så da dro vi opp etter 10 dager og hentet han tilbake til Ila. Så det er en kjempeutfordring vi har. Derfor ble det nevnt her at en egen avdeling for de psykisk syke som sitter i fengsel, det trenger vi.

Når jeg nevner Dikemark, så har vi også hospitert på Dikemark, temaet har hospitert på Dikemark, to av de ansatte, og så hospiterte de psykiatriske sykepleierne som i dag driver veiledning med teamet på Ila i teamet. Kjempespennende samarbeidsprosjekt.

Og så kan vi spørre: Er de innsatte mindre isolerte? Det er jo det som liksom er spørsmålet, da. Ja, det er de. Vi kan vel si at siden oppstart, så har de blitt aktivisert flere tusen timer. Det vil si at jeg regnet etter, vi har laget statistikk på alt, så det har vi liggende. Og det er ganske interessant å se. Det som er litt dumt, det er at vi har ikke noe statistikk fra før vi startet, verken på vold eller trusler eller noen ting. Så det er litt av bakdelen. Men etter det, så har vi aktivisert dem veldig mye. Og så kan vi også si i forhold til at han har blitt roligere. I dag kan det gå en måned før det er en hendelsesrapport. Og det kan vi også dokumentere. Så det er jo ganske interessant å vite. Og så kan vi se en positiv atferdsendring.

Steffen Toppe Aarlie: Positiv endring: Statistikk er så mangt. Hvis vi ser på rødt, som er 2015, så har vi tilgrising, trusler, blotting, verbal utagering, fysisk utagering, fysisk håndtering, maktanvendelser, rapporter, anmeldelser.

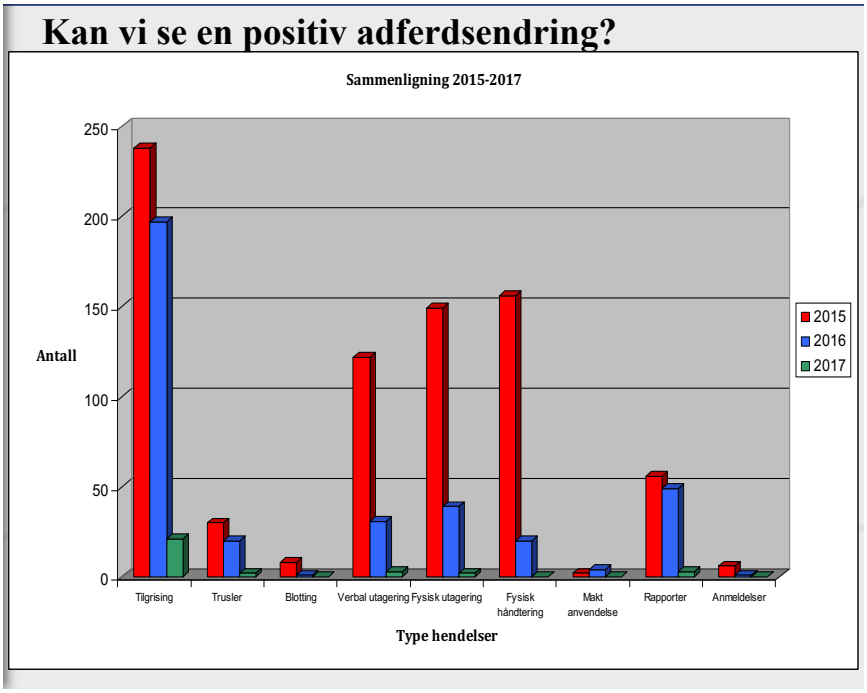

Hvis vi har et fokus her, da: verbal utagering, fysisk utagering og fysisk håndtering. Det har jo vært et tema som har vært diskutert litt her på denne konferansen. Det Freddy sier litt om... hvis jeg åpner en celledør, på alle avdelinger jeg har gjort, og en begynner å agere, og jeg står og prater med han, blir det for voldsomt, så trekker jeg alarm eller jeg lukker døren og låser hvis jeg kan det. Trekker jeg alarm, så kommer mine kolleger løpende til, og så tar vi kontroll over situasjonen, og så avslutter vi situasjonen. Det vi gjør her, det er at når vi begynte med han ene og åpnet døren, så angrep han, så tok vi imot, så holdt vi til han ble rolig, pratet, og så sier vi: "Kom, nå må du bli med i dusjen". Så gikk vi gjerne nedover gangen mot dusjen, der gjorde han et utfall mot en av de som stod i gangen, så tok vi kontroll igjen og leide inn i dusjen. Så måtte han ha veiledning og hjelp inne i dusjen, og så kommer han ut igjen, og så skulle vi gjerne opp i gymsalen, og her har vi allerede nå to hendelsesrapporter. Og i løpet av en enkel aktivisering, så er vi oppe i 11-12 hendelsesrapporter som normalt sett ville generert avslutning på aktiviteten. Så det gjør jo at dette eksploderer. Men vi står i den røde sonen, vi kaller det *rød sone,* vi står og jobber med et menneske som egentlig har gått over streken. Så tar vi fysisk kontroll, vi snakker med han, vi holder, og så slipper vi og fortsetter å spille fotball eller bordtennis eller hva aktiviteten er, vi lager mat f eks. Og så opp i gymsalen, så trekker han ned buksen, begynner å onanere, seksuelt antaster betjening eller ansatte, og sånn holder han det gående. Men vi hadde han ute i over en time i stedet for at han ble avsluttet når vi åpnet døren på første forsøk, når han angrep. Derfor ble det veldig mye rapporter og hendelser her i begynnelsen.

Så ser vi fra 2016, så er det lavere. Og for 2017, de tallene er vel... vi er ikke kommet så langt i 2017 enda, men vi ser jo en markant forskjell på første året og andre året. Og den innsatte har tilbud om å være like mye ute nå, det er ikke alltid man benytter seg av det like mye, når man sitter langtidsisolert, så det er en av isolasjonsskadene, man søker hulen sin, man søker vekk ifra mennesker, inn til det trygge, og man forsvarer hulen sin. Nå har han vært i en periode, han

ene, at han forsvarer. Med én gang vi kommer på døren, så kommer han kjapt opp og skal stoppe oss fra å åpne døren. Så det er litt statistikk i forhold til oss.

Freddy Hansen: Én ting som jeg også må si, som er verdt å nevne synes jeg, fordi at før vi kom på banen nede på avdeling G, da, så hadde han vi prater mest om her angående vold og trusler, han hadde vært på sikkerhetscelle 12 ganger fra januar til oktober. Etter at vi har begynt å jobbe med han, så har han vært én gang på sikkerhetscelle i løpet av 2,5 år, eller litt over 2 år. Og det sier en del, om å blir møtt av et team som har ressurser, vi har tid, vi har nok bemanning. Og det er klart at vi er i en gullsituasjon i forhold til mange andre fengsler. Så vi er veldig takknemlige for at vi har fått de midlene. Og de kommer hvert år, og det er det en egen post på statsbudsjettet for. Og i hvert fall inntil vi får vår egen avdeling på Ila, så er vi fornøyde. Og vi kommer til å jobbe med psykisk syke isolerte i mange år til. De forsvinner ikke selv om vi har fått plass til noen på Dikemark. De kommer tilbake. Og nye kommer inn med forvaring.

Og en kjempeutfordring som har vist seg nå de siste årene er afrikanere som får forvaring. Kulturen de kommer med inn i fengselet, og psykiatrien sier også det samme, det er en kjempeutfordring.

Og veien videre, som det ble sagt her, vi håper på en egen sikkerhetsavdeling, helst på Ila, men i hvert fall at vi kan ivareta de på en mye bedre måte enn vi har gjort til nå. Jeg tror vi kom oss i mål der. Takk for oppmerksomheten.

Vidar Vold, konferansier: Det er helt klart at virkeligheten overgår fiksjonen. Det går ikke an å finne på noe sånn. Her får dere et krus. Rita Bråten skal nå avslutte konferansen.

AVSLUTNING V/ RITA BRÅTEN, FORBUNDSLEDER I NFF OPPSUMMERER KONFERANSEN

Det har vært en lang konferanse. Vi startet i går, avslutter i dag. Og jeg har fått den takknemlige oppgaven med å oppsummere hele konferansen. Jeg skal prøve å gjøre det. Vi startet i går med Renée Rasmussen fra LO som snakket litt om hva er målene til LO når det gjelder kriminalomsorgen, understreket viktigheten av å forebygge og at målet er mindre kriminalitet. Hun snakket også om ressurs-situasjonen med fokus på hva politikerne ønsker egentlig med den videre utviklingen av kriminalomsorgen; utfordret vel også politikerne til at de er nødt til å satse.

Så gikk vi over til statssekretæren, Annette Elseth. Hun hadde jo en grundig gjennomgang av utfordringene og tiltakene som hun så, som regjeringen så, og hva de hadde gjort etter at de overtok i 2014. Hun ramset opp nesten alt, det var vel nesten ingenting som ble uteglemt. Og mye av det var jo en beskrivelse som er vanskelig å være uenig i, selv om man kan være uenig i tiltakene. Og det har vi hørt littegrann om. Men det som kanskje var litt positivt, det var jo at de nå ønsker å se på hvilke konsekvenser ABE-reformen har hatt for kriminalomsorgen. Vi har jo opplevd disse årene at man har tatt litt avstand fra at det ikke har hatt noen konsekvenser, men jeg må si at jeg ble litt oppløftet over at de faktisk skal se på konsekvensene, også i justisdepartementet. Det virker også lovende at man ønsker å ha et møte med organisasjonene og altså Justisministeren før sommeren der man skal se på vold og trusler, som er et stort problem.

Så kom Marianne Vollan som er kriminalomsorgsdirektør. Hun skulle snakke om fremtidens kriminalomsorg. Hun stilte veldig mange spørsmål, bl.a. om hva kjennetegner de sårbare innsatte. Hun snakket ikke så mye om det, men det har vi jo fått senere i konferansen. Hun stilte også spørsmål om hva som er nytt og hva

som og hvor og hvem som gjennomfører straff. Bl.a. sa hun at det er flere som soner ute i samfunnet og at det er en villet politikk. Det vil si at man ønsker det. Så skal kriminalomsorgen måles på tilbakefall, noe som er utfordrende. Men det er nødvendig, på grunn av at hvis vi ikke gjør det, så har man på en måte ikke noen kunnskap om det man gjør funker. Og det er alltid viktig å stille spørsmål om det. Hun stilte også spørsmål om kriminalomsorgen kan gjøre mer for de som er ofrene for kriminalitet. Det er jo et interessant spørsmål. Hun var også veldig klar på at selv om anmeldelsen av kriminalitetshendelser går ned, så gir ikke det så stort utslag i forhold til kriminalomsorgen, altså hvem kommer til kriminalomsorgen. Og det har jo sammenheng med at det er 3-4 % som faktisk får en dom, selv om de er anmeldt for ett eller annet. Hun nevnte også at de ønsker en tonivåmodell, altså i forhold til omorganiseringen, og mente at det ville være bedre i forhold til at de ønsker en felles ledelse lokalt og mer sømløshet.

Så kom Bjørn Krogsrud, pensjonist, men han er jo genuint opptatt av kriminalomsorgen, der han har hatt sitt virke i veldig, veldig mange år. Han skulle gå og ta oss med gjennom stortingsmeldingen nr. 37, se på hva var hensikten med den. Han hadde en kjempegod gjennomgang av den, minte oss også om hva og hvorfor ble den laget. Og det er helt riktig, det var en tverrpolitisk enighet, og det betyr at det burde forplikte alle de politiske partiene. Og da var også spørsmålet: Hva er det som gjenstår, hva er det man på en måte ikke har kommet i mål med? Også litt i forhold til burde man ha evaluert den, se på om kan man gjøre noe i forhold til det man ikke er i mål på? Nevnte også litt om at man må også se på ressursene hvis man skal på en måte komme i mål. Han foreslo vel at man skal evaluere og komme med en ny melding, og den skal hete ”Straffegjennomføringen som virker”. Og det er jeg helt enig i. Det er domstolen som utøver straff, vi gjennomfører den. Han svarte litt på Marianne Vollans ønske om tonivåmodell med å foreslå at KDI kanskje legges ned. Da har man da en tonivåmodell, men den er ikke direktorat og lokalt ledd. Det er jo spenstig. Og så ga han et råd til politikerne, oppfattet jeg, eller til også justisdepartementet, der han sa at det er

bedre å omorganisere 10 % i året enn 100 % hvert tiende år. Så det håper jeg jo at noen tok med seg, for det er vi helt enige i.

Så hadde vi på slutten av den dagen en debatt der... jeg er kanskje litt inhabil, for jeg satt jo i det panelet. Men vi hadde Iselin Nybø fra Venstre, vi hadde Jorodd Asphjell fra Arbeiderpartiet, vi hadde Mimmi Kvisvik fra FO og vi hadde Hanne Hamsun fra For Fangers Pårørende-foreningen. Og der hadde vi mange tema som ble debattert. Og jeg vil si at han debattantlederen var ganske streng, men han var også ganske dyktig, og det var han Per Henrik Stenstrøm. Og det var vel derfor tida gikk veldig fort ved å stå i panelet, så jeg håper at det også var en interessant diskusjon selv om man var veldig enige i veldig mange ting. Og det er jo godt, for det lover jo at man kanskje kan være enige om veien videre i forhold til kriminalomsorgen.

Så kom vi til dagen i dag. Og der startet jo dagen med han Erik Søndenaa som er forsker på Brøset. Og jeg må si at det var synd at det var bare én time, for han var utrolig dyktig og det var utrolig interessant. Og det handlet littegrann om at man har kanskje ikke hatt så stort fokus på den gruppa han snakket om, nemlig de med letere psykisk utviklingshemming. Og det har han nok også rett i, at det er vanskelig når man på en måte ikke gir en diagnose på grunn av at diagnosen i seg selv kan være stigmatiserende. Og jeg tror at alle som jobber i både fengsel og i friomsorgen og i kanskje andre settinger også kjenner og kjente igjen mange av de trekkene som han snakker om som på en måte var kjennetegnet på disse personene. For han snakket også veldig mye om det med forskningen. Og jeg oppfattet og at han kom med en ganske klar advarsel om at man ikke bør samle disse, men at man heller må jobbe videre i forhold til tilrettelegging i forhold til soningen, og det tror jeg er smart. Vi kunne hørt mer på han. Men det kan vi kanskje på en annen konferanse.

Så kom Øystein Grov, som var utrolig sporty, for han hoppet jo inn på kort varsel og fikk... han er overlege og spesialist i barne- og ungdomspsykiatri, han fikk jo et litt vanskelig spørsmål i forhold til litt

sånn kort varsel-hopping med ”hvem er de og hva trenger de?” Han var i alle fall veldig tydelig på at jo eldre du blir, eller disse han tok utgangspunkt i, fra når du var født og til du kom som voksen, og problematikken ble større og større jo eldre du blir på grunn av at det stilles høyere krav. Og det er jo en utfordring i forhold til hvordan skal du på en måte kompensere for det sånn at de skal på en måte funke, i alle fall i kriminalomsorgen? Det han sa er at man kan kompensere med gode tilrettelegginger, disse er veldig avhengige av miljøet som de har rundt seg, og at det er større behov for ytre kontroll for å lære disse ferdigheter. Han sa også noe som jeg tror er veldig sant, med at det er mange som går under radaren i forhold til at man skal kartlegge dem før. La oss si at de har begått en kriminell handling, og så skal jo domstolen og politi ta ansvaret for at skal de straffes/skal de ikke. Og jeg oppfattet at han var veldig tydelig på at mange går under radaren der på grunn av at man egentlig ikke fanger opp det problemet som vi snakker om her. Han stilte også spørsmål om hvem som bistår den som skal ha en sånn PU på disse her og at det er en del vanskelige ting. Og så hadde han litt sånn spesiell oppfordring, på grunn av at man kan jo få strafferabatt hvis man har lav IQ, men han stilte jo spørsmål om det var smart å gi dem en strafferabatt på grunn av at disse burde jo kanskje ha vært lengre i kriminalomsorgen på grunn av at de trenger lengre tid på å fungere. Og jeg er nå ikke helt sikker på om det er kriminalomsorgen som burde ha hatt det. Men det er jo et betimelig spørsmål.

Hilde Lundeby snakket litt om innafor og likevel utafor. Hun viste en oversikt over hvem som på en måte dette var, altså hvem er disse sårbare. Hun tok også og viste forskernes funn i forhold til hvorfor er de sårbare, hvilke problemer har de, spesielt i forhold til psykiatri og også rus, viste også til levekårsundersøkelsen som var i 2015 som også kan gi noen svar på dette. Men det som er viktig, det er hva kan og bør gjøres. Hun stilte og spørsmål om det er mer helsetjeneste som er svaret. Svarte vel egentlig at ja, det er vel kanskje mer enn det. Og hun var også klar på at vi må være realister, det vil si at vi må på en måte ta innover oss at det kanskje ikke er alt vi kan gjøre noe

med, uansett hva vi gjør av både behandling og oppfølging. Men hun var og veldig tydelig på at kriminalomsorgen har et stort ansvar, både for å tilrettelegge og at vi har et ansvar i forhold til å skape trygghet både for tilretteleggingen og for de som er sårbare. Viste også... jeg oppfattet Hilde at du var litt optimistisk i forhold til rapport 2016 som ble laget mellom kriminalomsorgen og helse. Jeg vet jo at du var jo ikke optimist under arbeidet, men det er viktig at vi på en måte kanskje ser på at ja, kanskje helse gjør noen grep som er viktige, spesielt for kriminalomsorgen, for det er ikke å stikke under en stol at det er store variasjoner på hvordan helse fungerer i forhold til de ulike fengslene. Så Hilde, jeg heier på at kanskje de får til noe og ser alvoret. Hun stilte en del spørsmål om vi bør han noen egne avdelinger for de ulike gruppene. For det er jo mange grupper vi snakker om. Det er jo også et stort spørsmål i forhold til om de blir mer stigmatisert. Helt enig i at kompetansen må bli bedre, for alle som jobber i kriminalomsorgen. Kanskje også en idé å se på friomsorgen og hvordan på en måte de sårbare i friomsorgen er og hvordan vi behandler dem, for det er litt vanskelig, for de er jo ikke innafor, de er jo utafor, men samtidig er jo friomsorgen der og skal både veilede, rettlede osv. og har et ansvar.

Så kom ressursteamet på Ila, Freddy Hansen, Kenneth Seierstad og Steffen Aarlie. Utrolig sterkt. Nå kjenner jeg jo litt til disse midlene og hvorfor man fikk dem. Det å høre hva dere har jobbet med i disse årene etter at dere fikk dem, både hvordan det var, utfordringene, hva det krever av dere som ansatte, dilemmaene i forhold til både andre ansatte på avdeling G og det å være et ressursteam som går inn i en avdeling for noen, det er kjempeviktige refleksjoner og kjempeviktige ting som bør diskuteres videre og løftes opp. Jeg er helt enig i at man kanskje burde ha laget en egen avdeling. Jeg er helt enig i at det er mange som har den typen innsatte i de andre store fengslene. Og kanskje det kunne ha vært med på å lage også en bedre hverdag for de, både ansatte og innsatte, som er der. Så jeg heier på det. Jeg tror det er rett vei å gå på grunn av at det er det eneste som kanskje kan funke. Og det er klart at det koster, og det

bør samfunnet ha råd til. Det at man har fått et bedre samarbeid med Dikemark er kjempeviktig, for det trengs. Og hadde jeg hatt en hatt, så hadde jeg tatt den av meg for den jobben som dere har gjort, for det er utrolig bra.

Så da er vi kommet til veis ende. Det blir en konferansen til neste år og, vi har bare ikke bestemt når den skal være og dato. Og det henger litt sammen med at vi må ha en liten evaluering, og det henger litt sammen med at de som har vært i arbeidsgruppa, som har jobbet for å få denne konferansen til, så har det vært ganske vanskelig å på en måte få de som man ønsket. Så de har hatt ganske mange kabaler de har snudd og vendt på helt til siste slutt, for å si det sånn. Og denne arbeidsgruppa, den består jo av Jan Arve Blom, som har vært en sånn liten leder for den gruppa, det har vært Vidar Vold, som også har vært delaktig, og Inger Valle, og det gjelder Merethe Espe, og så er det Trond Pettersen, som har vært litt på sidelinja, men han har vært der. Jeg vet ikke om det er noen gevinst her, men dere får heller få litt blomster når Mimmi og jeg skal sette oss ned og på en måte gi dem honnør for den jobben de har gjort på vegne av både LO, LO Stat, FO og NFF. For det har vært virkelig sånn tverrjobbing. Så tusen takk for en kjempeinteressant konferanse! Nå kan dere slappe av frem til dere skal evaluere. Og så er det lunsj, og så går det en buss. Så vel hjem og takk for i år!

Konferansen ble avsluttet kl. 13:15